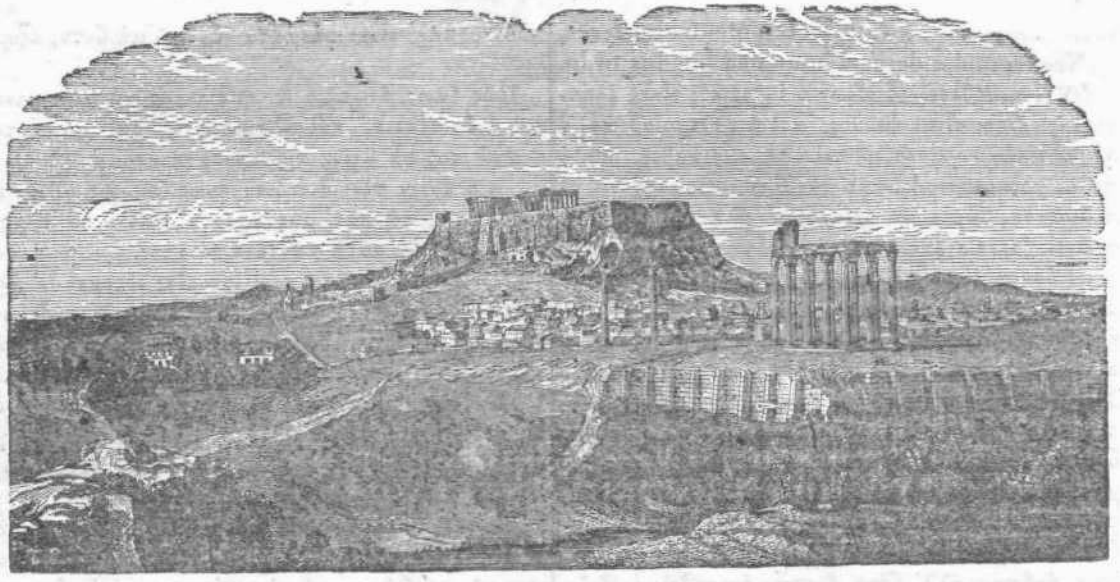

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1858. ΤΟΜΟΣ Θ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 208.

ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ὑπὸ

Π. ΚΑΛΛΙΓΑ.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλ. 206 καὶ 207.)

ΣΤ'.

Ἑρμαιον αὐτόχρημα ὁ ἐν τὸ ΙΒ' τόμῳ τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας πρόλογος τοῦ Κ. Θιέρσου, ἔνθα ὁ μεγάλος οὗτος ἱστορικὸς τῶν ἡμετέρων χρόνων ἐκθέτει τὰς περὶ ἱστοριογραφίας αὐτοῦ κρίσεις. Εἰς τοὺς θαυμαστὰς αὐτοῦ ἐφάνη αἴνιγμα τὸ παρ' αὐτοῦ κοινολογούμενον περὶ ἱστορίας ἀπόρρητον. Ἰδοὺ τί λέγει· « Ἡ ἐπιμελὴς παρατήρησις τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν συμβάντων, ἤ, ὡς λέγουν οἱ ζωγράφοι, ἡ παρατήρησις τῆς φύσεως, ἄνευ ἰδίου τινὸς δώρου, δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἱστοριογραφίαν. Ποῖον ὅμως τὸ δῶρον τοῦτο; Εἶναι τάχα ἡ εὐφυΐα, ἡ φαντασία, ἡ κρίσις, ἡ περὶ τὸ γράφειν δεξιότης, ἢ ἡ εἰκονογραφικὴ τέχνη; Ὁμολογῶ ὅτι συλλήβδην τὰ προτερήματα ταῦτα εἶναι λίαν ποθεινά, καὶ ὅτι πᾶσα ἱστορία, καθ' ἣν ἓν ἐξ αὐτῶν τῶν σπανίων προτερημάτων ὑπάρχει, εἶναι ἀξία λόγου, καὶ περὶ πολλοῦ ἔχουν αὐτὴν αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί. Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι εἴκοσι ὑπάρχουν τρόποι ἱστοριογραφίας, οἷον τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Πολυβίου, τοῦ Λιβίου, τοῦ Σαλλουστίου, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Τακίτου, τοῦ Κομμίνου, τοῦ Γουϊκιαρδίνου, τοῦ Μακιαβέλου, τοῦ Σαινσιμῶνος, τοῦ Μ. Φρεδερίκου καὶ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὅτι ὅλοι ἔγραψαν θαυμασίως, ἂν καὶ διαφέρουν τὰ μέγιστα πρὸς ἀλλήλους.—Ἀλλ' ἆρά γε δὲν ὑπάρχει οὐσιῶδες τι προσόν, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, καθ' ὃ ἐξέχει ὁ ἱστορικὸς καὶ καθ' ὃ μόνον ὄντως διακρίνεται; Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ὑπάρχει, καί, παρ' ἐμοὶ κριτῇ, αὐτὸ τὸ προσὸν εἶναι *ἡ διάνοια* ».

Τινὲς ἐνόμισαν, ὅτι ὁ ἑξαίσιος οὗτος ἱστορικός, ὁ αὐτόχρημα μάγος, εἰρωνεύεται, ὡς ἂν ἔλεγε τάχα πρὸς τοὺς φιλοτιμουμένους νὰ κελαδήσουν ὡς αὐτός, εἰς μάτην ἀγωνιᾶτε· ἄλλο γλαῦξ ἄλλο κορώνη ῥθέγγεται!

Ὅσοι ἐξέλαβον, ὅτι διάνοιαν ὀνομάζει τὴν ἀγχίνοιαν, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νοημοσύνην, δικαίως ἐνόμισαν, ὅτι εἰρωνεύεται, διότι ὑπάρχει πάντοτε τοῦ νουνεχοῦς νουνεχέστερος καὶ οὗτος εἶναι ἐπιτηδειότερος πρὸς ὅ,τι ἐπιχειρεῖ, ἄρα καὶ πρὸς ἱστοριογραφίαν· ἀλλὰ τοιοῦτον αὐτοπόδεικτον θέμα δὲν ἐσκόπει νὰ πραγματευθῇ ὁ Κ. Θιέρσος, οὔτε ἐν τούτῳ νὰ ὁρίσῃ τὸ προτέρημα τοῦ ἱστορικοῦ. Ἄπαγε! Αὐτὸς μάλιστα ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ νουνεχέστερος δύναται ν' ἀποτύχῃ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὅταν ἐν αὐτῇ εἰσάγῃ τὰ ἴδια προτερήματα καὶ συνάμα ὅ,τι ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τοῖς πράγμασι δὲν ὑπάρχει.

Λέγων λοιπὸν τὴν διάνοιαν ὡς τὸ κεφάλαιον τοῦ ἱστορικοῦ, ἐν ᾧ πάντα συλλήβδην περιέχονται, ἐννοεῖ τὴν ἐν τοῖς πράγμασι διάνοιαν, δι' ἧς γίνεται αὐτῶν κύριος καὶ κάτοχος.

. . . . . Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc nec lucidus ordo.

Ὅ,τι προσθέτει ἐξ ἰδίων ὁ ἱστορικὸς εἶναι ἐλάττωμα, διότι εἶναι ψεῦδος, καὶ ἡ φαντασία, καὶ ἡ δραματικὴ συγκίνησις, καὶ τὸ περιπαθές, καὶ ὁ πολὺς χρωματισμός, καὶ πᾶν ὅ,τι παραμορφόνει τὰ πράγματα, ὥστε νὰ φαίνωνται ἄλλα, ἢ οἷα εἶναι τῷόντι. Ὅστις κατανοεῖ τὴν ἐποχὴν, περὶ ἧς γράφει, ὅστις εἰσχωρεῖ εἰς ὅλας τὰς περιπλοκὰς αὐτῆς καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν μεγίστων καὶ τῶν ἐλαχίστων διορᾷ, καὶ ὅλας τὰς πτυχὰς ἐξελίσσει, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθὴς αὐτῆς ἱστορικός, καί τοι ἄλλως μὴ δεινὸς περὶ τὸ γράφειν, διότι οὐδὲν πρόκειται νὰ πλάσῃ ἢ νὰ σχηματίσῃ, ἀλλὰ νὰ μεταδώσῃ ὅ,τι ἐγνώρισε καὶ ἐνόησεν. Αὐτὸς ἄνευ τινος τέχνης, οἴκοθεν ἐκ τῶν πραγμάτων καθοδηγεῖται εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως, καὶ τὰ συμβάντα διὰ τοῦ νοὸς αὐτοῦ χωροῦν κατὰ τὸν οἰκεῖον ῥοῦν, ἀκόπως, ἀλλ' ὅσον ἔνεστιν ἐπιτηδείως, διότι ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασι κεῖται τὸ διαφέρον, καὶ δὲν εἶναι πλάσμα τοῦ γράφοντος καὶ τέχνασμα ἀπατηλὸν δαιμονίου γόητος. Νομίζομεν τάχα, ὅτι τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας ἡμῶν καὶ τὰ μυθώδη πρόσωπα ποιητικῆς ἐμπνοίας ὑπερέχουν τὰ ὑπαρκτὰ ἐκεῖνα πρόσωπα, ὅσα διέπρεψαν ἐν ὡρισμένῳ τινὶ χρόνῳ καὶ συνεκεφαλαίωσαν τὰ ἐν αὐτῷ γενόμενα; Ὁ ποιητὴς πλάττει πρὸς τὸ ἰδανικὸν καὶ τέλειον καὶ ὑπερνέφελον ἀφορῶν, καὶ ἀναβιβάζων ἡμᾶς εἰς αἰθέριον ὕψος, ὅπου λησμονοῦμεν τὴν ἀνθρώπινον σμικρότητα καὶ τὰ ἐν ἡμῖν βόσκοντα πάθη, καὶ ἀναπνέομεν τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτὸς ἀναπνέει, ὡς ἄνωθεν ἀπεσταλμένος. Ὁ ἱστορικὸς ὅμως προβάλλει ἐνώπιον ἡμῶν χαρακτῆρας, ἐν οἷς καὶ ἡ ἐλαχίστη γραμμὴ ἔχει τὴν οἰκείαν ἔννοιαν, καὶ ἀπαραίτητος εἶναι, ὡς ὁμοίωσις τῶν ἐν τῷ βίῳ ὑπαρξάντων, δι' ὅλων τῶν σημείων καὶ τῶν προτερημάτων καὶ τῶν ἐλαττωμάτων μαρτυρουμένων, καὶ μεγίστην ἐμφαινόντων τέχνην τοῦ εὐδοκιμοῦντος πρὸς ἐνάργειαν καὶ ἐπαναφέροντος ἐν τοῖς ζῶσι τὸ παρῳχήμενον. Τὰ τοῦ πραγματικοῦ βίου εἶναι μάλιστα παθητικώτερα τῶν πλασμάτων ποιητικῆς φαντασίας, ἐμψυχουμένων τούτων διὰ μόνου τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ ἐμφυσῶντος εἰς αὐτὰ πνοὴν καὶ κίνησιν, ἐνῷ τὰ ἰσορρούμενα ἔχουν ἰδίαν ψυχὴν καὶ χρῶμα ζωῆς καὶ ὁρμὴν καὶ ὀργὴν καὶ πάθη, ὅταν ἀνευρίσκωνται τὰ κινοῦντα ἐλατήρια.

Ἡλικώτερον παριστάνει ὁ Κ. Θίερσος τὴν ἔννοιαν, παραβάλλων τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν πρὸς τοὺς ὑπερμεγέθεις κρυστάλλους τῆς ἐν Παρισίοις παγκοσμίου ἐκθέσεως, ἐν οἷς τὰ πράγματα κατοπτρίζονται τοιαῦτα, ὁποῖα εἶναι, ὁ δὲ κρύσταλλος, πάσης κηλίδος καὶ παντὸς γλαυκώματος ἐλεύθερος, οὐδαμοῦ φαίνεται, πλὴν κατὰ τὸ περιέχον αὐτὸν περιθώριον. Οὕτω καὶ ὁ ἱστορικὸς εἶναι ὅλως ἀόρατος, ἐπιτυγχάνων αὐτὰ τὰ πράγματα, κατὰ τοὺς οἰκείους αὐτῶν χαρακτῆρας καὶ κατὰ τὸ οἰκεῖον χρῶμα, ὡς διὰ μαγικῆς τινος δυνάμεως, νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὅρασιν ἡμῶν λανθανομένην, ὅτι ταῦτα δὲν ὑπάρχουν πλέον, ἀλλ' εἶναι φάσματα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐξορκισθέντα.

Πῶς ὅμως, ἐρωτᾷ ὁ Κ. Θίερσος, αὐτὴ ἡ ὑπομονή, καὶ ἡ ἐπιμέλεια, καὶ ἡ ἀφοσίωσις, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ μείνῃ τις ἀπαρατήρητος; Τὸ πῶς, μόνος ὁ ἔχων τὴν διάνοιαν γνωρίζει, ὡς μόνος ἐπιστάμενος τὰ κατ' αὐτήν, ἐργαζομένην τὰ πάντα νὰ καταδείξῃ, αὐτὴ πάντοτε ἀόρατος.

Νομίζομεν, ὅτι ὅσα περὶ ἱστορίας εἴπομεν δι' ἄλλων λέξεων ἁπλουστέρων καὶ ἧττον ἐπιτηδείων, εἶναι αὐτὰ ταῦτα, ὅσα διδάσκει ὁ τῆς τέχνης κάτοχος. Ὅ,τι αὐτὸς ὀνομάζει διάνοιαν, ἡμεῖς ὠνομάσαμεν ἠθικὴν τάξιν, τὴν ἰδιάζουσαν εἰς ἑκάστην ἐποχὴν καὶ ἀποτελοῦσαν τὸν εἱρμὸν αὐτῆς, ἐν ᾧ ἔγκειται ὁ δεσμὸς καὶ ἡ λύσις ὅλων τῶν λεγομένων. Εἴμεθα καθ' ὅλα μετ' αὐτοῦ σύμφωνοι, ὅτι ὅστις προβάλλει γενικὸν καὶ ἀφῃρημένον τύπον ἠθικῆς καὶ πρὸς αὐτὸν συγκρίνει ὅλων τῶν ἱστορικῶν χρόνων τὰ συμβάντα καὶ τὰ πρόσωπα, ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἰδίου πταίσματος καταδικάζει ἑαυτὸν εἰς ἀκαταληψίαν, διότι παρεμβαίνει αὐτὸς ἐντὸς τῆς ἱστορίας ὡς μαστιγοφόρος τὰ πάντα συνταράττων καὶ τοὺς τάφους συγχέων καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν κεκοιμημένων ἀνακυκῶν. Δὲν εἶναι ἱστορικὸς ὁ τοιοῦτος, ὁ ἀνασκευαστὴς τοῦ παρελθόντος καὶ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον περὶ αὐτοῦ διαλεγόμενος, ἀλλ' ἱστορικὸς εἶναι ὁ τὸν ἴδιον λόγον τῶν πραγμάτων ἐξεγείρων ἐκ τῆς λήθης καὶ ἐκ τῶν κεχωσμένων ἐρειπίων.

Ἡμεῖς τὴν ἠθικὴν τάξιν ὡς τελευταῖον πόρισμα τῆς ἱστορίας ἐζητήσαμεν, ἢ ὡς τὴν κορωνίδα καὶ κορυφὴν τοῦ μνημείου ἐπεθέσαμεν. Ὁ Κ. Θίερσος ἐξ αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ διάνοιαν, ὁρμᾶται καὶ ὡς ἐμπειρότερος εἶναι μᾶλλον πιστευτός. Κατ' αὐτὸν ἐκ τῆς διανοίας, ἤτοι τῆς ἠθικῆς τάξεως, εὑρίσκεται ὅλη ἡ διάθεσις καὶ διάταξις τῆς ἱστορικῆς ὕλης καὶ ὁ χρωματισμὸς καὶ ἡ τῶν περιόδων διαίρεσις καὶ τί τὸ κύριον καὶ τί τὸ ἐπουσιῶδες. Ἰδοὺ πῶς ἀποφαίνεται· « Τῷόντι διὰ τῆς διανοίας, ὡς ὀνομάζει αὐτὴν, διαστέλλεται τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς, οὔτε ἀποβουκολεῖταί τις ὑπὸ ἀπατηλῶν παραδόσεων, ἢ ἀδεσπότων ἀκουσμάτων τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ κρίνει ἐν ἐπιγνώσει, καὶ ἀντιλαμβάνεται τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν χρόνων, ἀπέχων πάσης ὑπερβολῆς, καὶ οὐδὲν ἐπαυξάνων, ἢ σμικρύνων, ἀλλ' εἰς ἕκαστον τὸ οἰκεῖον ἦθος ἀπονέμων, καὶ οὐδὲν ἐπιχρίων, πρᾶγμα ἀπαίσιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀπεικονίζων. Εἰσδύων μάλιστα εἰς τ' ἀπόῤῥητα καὶ τὰ κρύπτα τῶν πραγμάτων, κατανοεῖ καὶ καταληπτὰ καθιστᾷ τὰ τετελεσμένα· διπλωματία, διοίκησις, πόλεμος, ναυτικόν, πάντα ταῦτα, τόσον διάφορα, γίνονται εὐπρόσιτα εἰς τοὺς ἀναγνώστας, λαμβανόμενα καθόλου, ὅπως ἕκαστος εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται. Ἅμα δὲ ἐξουσιάσῃ τὰ παντοῖα στοιχεῖα, ἐξ ὧν σύγκειται ἡ πολλῶν περιεκτικὴ διήγησις, εὑρίσκει τὴν διάταξιν ἐν αὐτῇ τῇ ἀλληλουχίᾳ τῶν συμβαινόντων, διότι ὁ συλλαβὼν τὸν ἀπόῤῥητον εἱρμὸν καὶ πῶς ἐξ ἀλλήλων διαδοχικῶς προέκυψαν, τὴν καλλίστην ἀνεκάλυψε τάξιν ἀφηγήσεως, ὡς τὴν φυσικωτέραν. Ἐπὶ πλέον, ἂν δὲν εἶναι ἐκ λίθου ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν μεγάλων σκηνῶν τοῦ βίου τῶν ἐθνῶν, συμῤῥόων τὰ πάντα σροδρῶς καὶ μετ' εὐχερείας καὶ ζωηρότητος διερχόμενος, ἀφίνων δὲ τὴν ἰδίαν ῥευστότητα εἰς τὸν ῥοῦν τοῦ χρόνου καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξιδιάζουσαν αὐτοῦ χάριν, οὐδὲν ἐν αὐτῷ κατασπεύδων, οὐδεμίαν προσῤῥῇ αὐτοῦ στροφὴν μεταστρέφων, τέλος καὶ πρὸ πάντων φέρεται ἐπιεικής, διότι οὐδὲν κατευνάζει καὶ καταβάλλει τὰ πάθη, ὅσον ἡ ἐμβριθὴς γνῶσις τῶν ἀνθρώπων ».

Ἐν ἄλλοις λόγοις καὶ ὁ Κ. Θίερσος μεθ' ἡμῶν λέγει, ἢ ὀρθότερον καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ Κ. Θιέρσου λέγομεν, ὅτι διὰ τοῦ ἱστορικοῦ τὰ φαινόμενα γίνονται νοούμενα. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δὲν ἀποστραγγίζεται ἡ ἀφῃρημένη καὶ λεπτὴ οὐσία αὐτῶν διὰ χημικῆς συγχωνεύσεως, ἀλλὰ διὰ προσῤῥοῦς διατάξεως, κατὰ τὰς παντοίας σχέσεις αὐτῶν καὶ τὴν ἐγκειμένην ἐν αὐτοῖς ἀλληλουχίαν, ἀπαρτίζεται εἰκὼν προβάλλουσα τὴν ἔννοιαν αὐτῶν ἐξ αὐτομάτου. Οὐδὲν παραχαράττεται, οὐδὲν κιβδηλεύεται, οὐδὲν παραποιεῖται. Μόνον ὑπάρχει ζήτημα, ἂν ἦναι τὰ πράγματα παρεκτικὰ ἐννοίας. Εἰ μὲν εἶναι τοιαῦτα, ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ προκύψῃ, εἰ δὲ εἶναι στεῖρα, εἰς μάτην κατατρίβεται ὁ ἱστορικὸς καὶ ὅ,τι προσπλάττει εἶναι ἀλλότριον καὶ ἔξω τοῦ προκειμένου, ἁπλῶς τῆς εὐῤῥίας παίγνιον, aegri somnia.

Καὶ τἀνάπαλιν, ὅσον ἀκριβὴς καὶ πιστὸς καὶ φιλαλήθης ἂν ὑποτεθῇ ὁ ἱστορικός, οὐδὲ κεραίαν μεταβάλλων καὶ ὡς ἐκμαγεῖον τῶν γενομένων καὶ τετελεσμένων παρέχων τὴν ἱστορίαν, πάλιν ἀποτυγχάνει μὴ εἰσδύων εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτῶν καὶ μὴ φωταγωγῶν διὰ τῆς λαμπάδος τῆς διανοίας τὸν ζόφον τῆς ἀκαταληψίας, ὥστε ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας αὐτῆς νὰ γίνῃ εὐδιάγνωστον τὸ πολύμικτον θέαμα καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη.

Μεταχειριζόμενοι τὴν φρασεολογίαν γερμανικῶν συστημάτων, ἠδυνάμεθα κατὰ Κάντιον νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἐδόθη εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἡ γνῶσις τῆς οὐσίας καὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸ ὄντος, ὥστε εἰς μάτην ἀγωνιᾷ ὁ ἱστορικὸς νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα καὶ ν' ἀναπετάσῃ τὸ παραπέτασμα, ἀντιλαμβανόμενος μόνον τῶν ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἁπατηλῶν φαινομένων. Καὶ τῷόντι κατὰ τοιοῦτον πνεῦμα ἐγράφησαν ἐν Γερμανίᾳ ἱστορίαι, οἷον ἡ τοῦ Σλοσέρου, τὰ πάντα κακίζοντος καὶ κατὰ πάντων ἀγανακτοῦντος, καί τοι ἐν πᾶσιν ἀκριβεστάτου, οὐδὲν ὅμως βλέποντος ὄπισθεν τῆς ἰδιοτελείας καὶ τῆς φιλοδοξίας, αἵτινες ἀσχημίζουν ὅλα τὰ πρόσωπα.

Κατὰ Φίχτιον πάλιν κατὰ τὴν διάνοιαν ἡμῶν (κατὰ τὸ ἐγὼ) εἶναι καὶ τὰ πράγματα, διότι αὐτὴ ἐγχαράττει ἀπανταχοῦ τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν, διαπλάττουσα τὴν ἄμορφον οὐσίαν (τὸ μὴ ἐγώ)· ἐξ ἡμῶν προβαίνουν αἱ ἰδέαι, αἱ πληροῦσαι τὸ κενὸν καὶ ὅ,τι ἐξ ἡμῶν δὲν προβαίνει, οὐδὲ ὑπάρχει ὅλως δι' ἡμᾶς. Κατὰ τοιαύτην ἔννοιαν ἐγράφησαν ὅλαι αἱ ἱστορίαι, ἐν αἷς οἱ γράψαντες ἐδίωξαν ἰδίαν τινὰ θεωρίαν καὶ τὰ πάντα μετέπλασαν πρὸς ἀπόδειξιν αὐτῆς, ὡς ἔπραξεν ὁ Νείβουρος πρῶτος καὶ πλεῖστοι μετ' αὐτὸν ὅσοι, ἴσως ἀπαρνούμενοι τὸν Φίχτιον ὡς ὁ Πέτρος. Οἱ τοιοῦτοι, ὡς ἔλεγεν ὁ Βάκων, tamquam ex vinculis sermocinantur.

Κατὰ Σελίγγιον ὅμως, ὅπως εὐφυέστατα ἐξέθεσεν ἐσχάτως ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Παρισίων τὸ σύστημα αὐτοῦ ὁ Κ. Μινίετος (Mignet), ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ταὐτότης τοῦ ἐξ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἐξ ἀντικειμένου, τῆς διανοίας καὶ τῶν πραγμάτων. Αἱ μὲν εἰκαστικαὶ τέχναι διαπλάττουν τὴν ὕλην κατὰ τὴν ἰδέαν, ὥστε ἐκ τοῦ ἀμόρφου καὶ ἀργοῦ μαρμάρου ἐκβαίνει ὁ Ἀπόλλων, ὁ Δορυφόρος, ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, καὶ ὁ ἄψυχος λίθος γίνεται τελεία παράστασις τῆς ἐμψύχου ἰδέας καθ' ὅλην τὴν ἀλήθειαν, τοιούτῳ τῆς τέχνης. Ἐξ ἀντιθέτου ἡ ἱστορία διαπλάττει τὴν ἰδέαν κατὰ τὰ πράγματα καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτῶν προκαλεῖ εἰς ἐνάργειαν, ἐν ᾗ κεῖται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια.

Οὕτω ἐνώησαν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐπραγματεύθησαν τὴν ἱστορίαν καὶ ὁ Κ. Μακωλαῖος καὶ ὁ Κ. Θίερσος. Δὲν λαλοῦμεν περὶ τοῦ πρώτου, ὡς μὴ ἀποπερατωθέντος τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ δευτέρου, ὡς εἴρηται, ἔχομεν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν αὐθεντοῦσαν τὰ μεχριτοῦδε βεβαιωθέντα.

Τοιαύτη ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια φυσικῷ τῷ λόγῳ παραλλάσσει κατὰ τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἐποχάς. Οὐδαμῶς ἀποροῦμεν ἑπομένως, διατί οἱ παραγνωρίζοντες τὴν ἰδιότητα ταύτην τῆς ἱστορίας ἐκάκισαν τὸν Κ. Θίερσον, ὅτι εἶναι λίαν δημοκρατικὸς ἐν καιρῷ τῆς δημοκρατίας καὶ σχεδὸν δικαιοῖ τὰ ἐν αὐτῇ ἀποτρόπαια, ἢ πάλιν γίνεται λίαν θαυμαστὴς τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ δεσποτικωτέρου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς δεσποσάντων ἐν καιρῷ Αὐτοκρατορίας, καὶ τέλος μετὰ τὸ ἐν Ῥωσσίᾳ τραῦμα βαρὺς καὶ αὐτὸς ἐπίκειται κατὰ τοῦ πρὸ μικροῦ ἐκθειασθέντος ἥρωος. Ἐπανατείνοντες φοβερὸν ῥόπαλον κατὰ τοῦ ἱστοριογράφου κατὰ κόρας πατάσσουν αὐτὸν ὡς λάτρην τῆς εἱμαρμένης (fataliste), τὴν ὁποίαν συνεταύτισαν μετὰ τῆς ἱστορικῆς ἀνάγκης. Περίεργος τῷόντι τρόπος τῶν ἀπαιτούντων μὲν παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ τὰς πρώτας καὶ ἀφανεῖς αἰτίας κατὰ τὴν ἐνεργὸν αὐτῶν καὶ ἀκατάσχετον δύναμιν, ἅμα δὲ δείξῃ ταύτας καταδικαζόντων αὐτὸν ὡς δεισιδαίμονα καὶ καίοντα θυμίαμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς βδελυρᾶς Μοίρας!

Ἔστω! Ἀλλ' ἐρωτῶμεν, πταίει τάχα ὁ Κ. Θίερσος ἂν ἡ Μοναρχία καὶ ὁ κλῆρος καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἐκώφευσαν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ δημοσίου πνεύματος, ἂν ἐπίστευσαν, ὅτι δι' ἐπιτηδείου πολιτικῆς, ὁποίαν ἀσυστόλως διδάσκει ὁ ἀτυχὴς Μακιαβέλης, ἠδύναντο ἀποδιοπομπούμενοι τὸν τάραχον νὰ διατηρήσουν ἀκέραια τὰ προνόμια, καὶ τὴν καταχρησιν καὶ τὴν ἄνευ τῆς συμπράξεως τῶν πολλῶν διοίκησιν, καθ' ἣν οὐδὲν ὑπῆρχεν ὑγιές; Εἶναι σφάλμα τοῦ Κ. Θιέρσου, ἂν ἡ παράλογος ἐπιμονὴ καὶ ἡ μὴ ἔγκαιρος ὑποχώρησις εἰς ἐλλόγους ἀξιώσεις ἐξηγρίωσαν τὰ πνεύματα, μὴ κατευναζόμενα πλέον δι' οἱασδήποτε βραδείας θυσίας τῶν πᾶσαν ἀπολε-

σάντων δύναμιν, καὶ παρέδωκαν τὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖρας τῶν βιαιοτέρων, ὡς χωρούντων κατὰ τὴν φορὰν τῶν ἀποθηριωθέντων παθῶν;

Καὶ πάλιν, ἀφοῦ ἡ δημοκρατία, παρεκκλίνασα εἰς αἱματόφυρτον ὀχλοκρατίαν, οὐδὲν ἀρῆκε στερεόν, ἐωσοῦ καὶ αὐτὴ κατέπεσεν, εἰς τὸν Κ. Θίερσον τάχα καταλογιστέον, ἂν ἐπεπεδώθη ἡ ὁδὸς τοῦ εὐτυχοῦς στρατηγοῦ, εἰς ὃν πάντες ἀνέβλεψαν ὡς μόνον δυνάμενον νὰ παγιώσῃ τὴν σαλευομένην κοινωνίαν, καὶ εἰς τὴν κραταιὰν αὐτοῦ χεῖρα παρέδωκαν ἄνευ ὅρου τινὸς καὶ ἄνευ ἐπιρυλάξεως ὅ,τι οὐδὲν ἔθνος ἀτιμωρητὶ παραδίδει;

Τέλος πάντων ἂν αὐτός, ἀναβαίνων εἰς τοιοῦτον καταπληκτικὸν ὕψος καὶ οὐδὲν ἀπαντῶν τὸ ἐναντιούμενον εἰς τὴν ἀπεριόριστον θέλησιν, ἀλλ' ὡς δαιμόνιος προσκυνούμενος ἔσυρε τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ὑποτεταγμένην Εὐρώπην εἰς ἐπιχείρησιν χιμαιρικῆς παμβασιλείας, κατὰ τοῦ Κ. Θίερσου βλητέον τὸν λίθον, ἢ παρακολουθητέον αὐτὸν δεικνύοντα τοὺς κρημνούς, εἰς οὓς ἐμπίπτει ὁ τὰ πάντα μεταχειριζόμενος ὡς ὑποπόδιον τῶν ποδῶν, καὶ πιστεύων ὅτι τὰ κράτη εἶναι μηχανισμὸς κατὰ τοὺς νόμους τῆς δυναμικῆς πολυσύνθετος, καὶ ἐκ μιᾶς σειρᾶς συσπώμενος, οὐχὶ δὲ αὐτοπροαίρετον σῶμα, βάσιν καὶ κορυφὴν ἔχον τὴν ἐλευθερίαν;

Ἀλλ' ἄρά γε δὲν ἔχει καὶ ὁ ἱστορικὸς τὰς ἰδίας ἀρχὰς καὶ τὰς σταθερὰς καὶ ἀκλονήτους πεποιθήσεις; Οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν, ἀλλ' ἀσυγχώρητον κρίνομεν, δι' αὐτῶν νὰ ἡνιοχῇ τὴν ἱστορίαν, ἐνῷ εὐχαρίστως προσδεχόμεθα αὐτὰς ἐνίοτε μετὰ μετριότητος καὶ ἄνευ ἀξιώσεως προτεινομένας, εἴτε ὡς εὐχάς, εἴτε ὡς κρίσεις, εἴτε ὡς ἀποδοκιμασίας, ἀλλ' ὁδοῦ πάρεργον.

Ὅτι τοιαύτας ἔχει ὁ Κ. Θίερσος βαθέως ἐρριζωμένας καὶ μὴ σαλευομένας κατὰ τοὺς χρόνους καὶ τὰς εὐκαιρίας καὶ τὴν ἀρέσκειαν τῶν κρατούντων ἀπέδειξεν, ὡς στέφανον τοῦ βίου περιτιθείς, διὰ τῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ νὰ συμπράξῃ εἰς τὰ κοινὰ ἄνευ ὅρων ῥητῶν καὶ ἐγγυήσεων. Ἰδιωτεύων καὶ φιλοπονῶν τὸ ἀθάνατον μνημεῖον γαλλικῆς εὐκλείας, ἔχει τοὐλάχιστον τὴν παρηγορίαν, ἀντὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀδυναμίας ἐν τῇ οἰκείᾳ πατρίδι, ὅτι αὐτὴ δύναται ἐν τῷ κόσμῳ ὅ,τι πρέπον νὰ δύναται.

Τοιαύτην εὐχόμεθα παρηγορίαν καὶ εἰς πάντα Ἕλληνα ἱστορικόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

γραφεῖσα ἐν Πόρῳ πρός τινα ἐν Ἀθήναις οἰκοῦντα φίλον.

Φίλε!

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ποικίλης καὶ τερπνῆς ταύτης φύσεως, νῦν ἀληθῶς οἰκτείρω ἀπὸ καρδίας ὑμᾶς τοὺς ἐν Ἀθήναις μεγαλοπολίτας, πάσχοντας τὸ κοινὸν περίπου πάθημα τῶν κατοίκων πασῶν τῶν πρωτευουσῶν, καὶ ἰσχυριζομένους πάντοτε μετὰ πεισμονῆς καὶ ὑπεροψίας, ὅτι ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης ὑμῶν ἡ ζωὴ εἶναι βάρος, καὶ ὁ βίος ἀβίωτος. Ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τούτου πάθους καὶ σύ, φίλτατε, κατεχόμενος, προετίμησας, καί τοι πάσχων, νὰ εἰσπνεῦς ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας τοῦ θέρους, τὴν αὐχμηρὰν καὶ λοιμώδη κόνιν τῆς πρωτευούσης, ἢ νὰ ἀναπνεύσῃς τὴν δροσερὰν καὶ καθαρὰν ποντιάδα αὔραν τῆς ἐπαρχίας· ἀλλ' ἄφες, σὺ φίλε, τὰς κοινὰς ταύτας προλήψεις, καὶ ἔλθὲ ἐπ' ὀλίγας τοὐλάχιστον ὥρας ἐνταῦθα καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ πέπεισο ὅτι τῆς τέχνης ὑπερτέρα ἡ φύσις, τῆς πολυτελείας ἡδυτέρα πολὺ ἡ ἁπλότης, τῆς πολυπραγμοσύνης ὑμῶν μακαριωτέρα ἡ ἄνεσις, καὶ τῆς μικρολόγου ἐνεργείας πολλῶν ἐξ ὑμῶν ἀξιοπρεπεστέρα ἡ ἡμετέρα ἀργία. Ἐν τούτῳ δὲ ὑπάρχουσιν ἰδίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν ἀντικείμενά τινα, φυσικά τε καὶ τεχνικά, ἀρχαῖά τε καὶ νεώτερα, οὐχὶ ὅλως ἀνάξια τῆς προσοχῆς ὑμῶν καὶ μελέτης· εὐτυχὴς δ' ἐγὼ νῦν, ἂν διὰ τῆς ἐξῆς τοὐλάχιστον τῶν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ συντομωτάτης μνείας, δυνηθῶ νὰ σὲ πείσω ὅτι ἦσο, βεβαίως ἐν καλῇ πίστει, ἄδικος πρὸς ἡμᾶς, καὶ πολλάκις σκληρός.

Ἴσως οἱ πρόγονοι ἡμῶν τὴν ποικίλην φυσικὴν καλλονὴν τῆς χώρας ταύτης ἀλληγοροῦντες, ἐκάλεσαν *Εὔοπιν* τὴν κόρην τοῦ Τροιζῆνος, τοῦ ἀρχαιοτάτου ἥρωος αὐτῆς· καὶ ἀληθῶς σπανίας καλλονῆς εἶναι ἡ ὄψις, ἣν ὁ ὁρίζων παρέχει τῆς Τροιζηνίας τῷ θεατῇ, τῷ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Ἐνετικοῦ φρουρίου τοῦ σημερινοῦ Δαμαλᾶ κατοπτεύοντι τὴν φύσει εὐδαίμονα ταύτην χώραν. Ὁποῖαι ἀναμνήσεις ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς ταύτης σκοπιᾶς, ὡς νιφάδες ἐπερχόμεναι ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, πληροῦσιν ἐνταῦθα τὸ ταμεῖον τῆς μνήμης! Ὁπόσον ἡ ἱστορία τῆς χώρας ταύτης κατὰ πόδα ἀκολουθοῦσα τὸν χαρακτῆρα τῆς φύσεως, εἶναι ποικίλη, ὡραία, καὶ οὕτως εἰπεῖν ῥομαντική. Ὀλίγαι ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι πόλεις, συνενοῦσαι εἰς ἑαυτὰς τοσοῦτον πλοῦτον τοπικῶν ὀνομάτων καὶ παραδόσεων, τοιαύτην ἀλληλένδετον σειρὰν ποικίλων ἱστορικῶν γεγονότων. Ἐνώπιον τῆς παναρχαίας ταύτης κλασικῆς χώρας, τί δὲν συναισθάνεται ἡ καρδία; Ἐνταῦθα ὑπὸ τῆς Τροιζηνίας Αἴθρας ἐγεννήθη ὁ Θησεύς, ὁ πρῶτος τῶν Ἀθηνῶν Θεσμοθέτης· παρὰ τὴν σιγαλόεσσαν ταύτην ἀκτὴν τῆς Τροιζῆνος ἐσπαράχθη ποτὲ ὁ ἀθῶος Ἱππόλυτος, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ὁποίου αἱ παρθένοι τῶν Τροιζηνίων πρὸ τοῦ γάμου αὐτῶν ἀνέθετον πλοκάμους ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς των.

Σὺ δ' ὦ ταλαίπωρ' ἀντὶ τῶν δὲ τῶν κακῶν
τιμὰς μεγίστας ἐν πόλει Τροιζηνίᾳ
δώσω· κόραι γὰρ ἄζυγες γάμων πάρος
κόμας κεροῦνται σοι, δι' αἰῶνος μακροῦ
πένθη μέγιστα δακρύων καρποιμένῳ.
ἀεὶ δὲ μουσοποιὸς ἐς σὲ παρθένων
ἔσται μέριμνα, κοὐκ ἀνώνυμος πεσὼν
ἔρως ὁ Φαίδρας ἐς σὲ σιγηθήσεται.

Πλησίον τοῦ ναοῦ τούτου ὑπῆρχε ποτὲ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης Κατασκοπίας, ἀπὸ τοῦ ἀετώματος τοῦ ὁποίου ἡ Φαίδρα κατεῖδε πρῶτον τὸν Ἱππόλυτον γυμναζόμενον· ἐνταῦθα προσέτι ὑπῆρχε καὶ ἡ μυρσίνη ἐκείνη, ἧς πάντα τὰ φύλλα διετηροῦντο ἔτι τετρυπημένα, ἀφ' οὗ διὰ τῆς περόνης, ἣν εἶχεν ἡ Φαίδρα ἐπὶ τῆς κόμης αὐτῆς, κατατρύπησεν αὐτὰ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ αὐτῆς. Ἀντὶ τούτων ὅμως καὶ πλείσων ἄλλων λαμπρῶν ἱερῶν, ναῶν, τεμενῶν, στοῶν, θεάτρων καὶ σταδίων, πρὸ τῶν ποδῶν ἡμῶν κεῖται σήμερον τὸ ἄθλιον πολύχνιον ὁ Δαμαλᾶς, οὗ οἱ εὐάριθμοι κάτοικοι εἰσὶν ἀληθῶς εὐτυχεῖς, μὴ δυνάμενοι, ἐν τῇ συγγνωστῇ αὐτῶν ἀμαθείᾳ, νὰ συγκρίνωσι τὸ παρὸν πρὸς τὰ παρελθόντα. Τὰ πάντα ἡ αἰσχρὰ τυραννία κατέστρεψε· μόνον δὲ τὸν λαμπρὸν ἡμῶν οὐρανόν, καὶ τὰς μεγάλας ἀναμνήσεις δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀφανίσῃ. Ἐκ τῆς ἐριβώλου δὲ πεδιάδος τῆς Τροιζηνίας, τῆς μέχρι θαλάσσης ἠρέμα κατερχομένης, ἣν μετὰ μόχθου, πέντε ἢ ἓξ ἐπίσημοι οἰκογένειαι Ὑδραῖκαὶ σήμερον προσπαθοῦσι νὰ ἐκχερσώσωσι, πάντες ποτὲ οἱ Ἀθηναῖοι, τοῦ Ξέρξου φεύγοντες τὴν ἀρχαίαν δουλείαν, ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους ἐτρέφοντο, καὶ ὑπὸ τῶν φιλοξένων Τροιζηνίων συνετηροῦντο, καταβαλλόντων φιλοτίμως ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ καὶ τὰ δίδακτρα τῶν διδασκάλων τῶν τέκνων αὐτῶν. Ἡ Τροιζὴν καὶ αἱ Ἀθῆναι παραδόξως συνδέονται πρὸς ἀλλήλας, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον. Ἀμφότεραι αὗται αἱ πόλεις ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὅτι κατὰ πάντα τρόπον ἠμιλλῶντο νὰ περικοσμήσωσι καὶ λαμπρύνωσι, διὰ μύθων ποικίλων καὶ παραδόσεων, τοὺς προϊστορικοὺς αὐτῶν χρόνους, Ἴωνες ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι, Ἴωνες ἦσαν καὶ οἱ Τροιζήνιοι· ὡς ἐν Ἀθήναις, οὕτω καὶ ἐν Τροιζῆνι οἱ αὐτοὶ θεοί, ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ποσειδῶν, ἤριζον πρὸς ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς κατοχῆς τῆς χώρας, καὶ ἐκεῖ δὲ καὶ ἐνταῦθα μεταξὺ των συνεβιβάσθησαν, καὶ ἀμφότεροι ἐτιμῶντο ὡς προστάται θεοὶ τῶν πόλεων τούτων. Ὁ Θησεὺς ἀνήκει κοινῇ καὶ εἰς τοὺς Τροιζηνίους καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ Φαίδρα τέλος ἔκτισε ναὸν Ἀφροδίτης ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, ἵνα καθορᾷ τὴν Τροιζῆνα, ὅπου ἦν τὸ ἀντικείμενον τοῦ πάθους αὐτῆς. Ὁμολογητέον ὅμως, φίλε, ὅτι ἡ ἐρωτικὴ αὕτη σκοπιὰ τῆς Φαίδρας, καὶ ἐν Ἀθήναις πολλάκις ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ὄντι μοι, καὶ νῦν ἀπὸ τῆς Τροιζῆνος τὰ βλέμματα στρέφοντι πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὑπῆρξεν αἰνιγματώδης· καθότι μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Τροιζῆνος παρεμβαίνει τὸ ὄρος τῶν Μεθάνων, ἐμποδίζον τὴν ἀμοιβαίαν θέαν τῶν δύω τούτων πεφιλημένων χωρῶν· ἀλλ' ἴσως τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐκείνους χρόνους τὸ ὄρος τῶν Μεθάνων ἢ ἦν πεδιάς, ἢ καὶ δὲν ὑπῆρχε διόλου, διότι, κατὰ Παυσανίαν, πρῶτον ἐπὶ Ἀντιγόνου τοῦ Δημητρίου βασιλέως τῆς Μακεδονίας, ἀνέζεσεν ἐνταῦθα πῦρ πολὺ ἐκ τῆς γῆς, καὶ ἐσχηματίσθη τὸ ἡφαίστειον τοῦτο ὄρος, ὃ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος ἦν τοσοῦτον δραστήριον καὶ φλογερόν, ὥστε τὴν μὲν ἡμέραν ἦν ἀπρόσιτον ὑπὸ τοῦ θερμοῦ καὶ τῆς θειώδους ὀδμῆς, τὴν δὲ νύκτα ἐκλάμπον πόῤῥω καὶ θερμαῖνον μέχρι πέντε σταδίων τὴν θάλασσαν. Καὶ οἱ ὡραῖοι δὲ στίχοι τοῦ Ὀβιδίου ὧν ἡ ἀρχὴ,

Est prope Pitthaeam tumulus Troezena

συμφωνοῦσιν ἀκριβῶς πρὸς τοὺς λόγους τοῦ περιηγητοῦ καὶ τοῦ γεωγράφου.

Αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες τοῦ δύοντος ἡλίου ἐχρύσουν ἔτι τὰς κορυφὰς τοῦ ὄρους τῆς Δρυόπης, ὅτε σύννους κατέβαινον εἰς τὴν παραλίαν· γυναῖκες δὲ πολλαὶ ἀνέβαινον τότε εἰς τὸ χωρίον, πατοῦσαι ἀναισθήτως τὴν κλασικὴν ταύτην γῆν, καὶ ᾄδουσαι μετ' ἀδιαφορίας ᾄσματα ἡμιβάρβαρα, ὅπου ποτὲ χορὸς Τροιζηνίων παρθένων ἤδεν ἐμμελῶς καὶ ἐῤῥύθμως τὰς ὡραίας ταύτας στροφάς·

Ἔρως Ἔρως ὃς κατ' ὀμμάτων
στάζεις πόθον, εἰσάγων γλυκεῖαν
ψυχαῖς χάριν οἷς ἐπιστρατεύσῃ,
μή μοί ποτε σὺν κακῷ φανείης
μηδ' ἄῤῥυθμος ἔλθοις·
οὔτε γὰρ πυρὸς οὔτ'
ἄστρων ὑπέρτερον βέλος,
οἷον τὸ τᾶς Ἀφροδίτας
ἵησιν ἐκ χερῶν
Ἔρως, ὁ Διὸς παῖς.

Ἐλεύσεται τάχα ποτὲ ἡμέρα, καθ' ἣν αὗται αἱ ἡμιάγριοι Δαμαλίτιδες θέλουσιν αὖθις προφέρει τοὺς στίχους τούτους τοῦ Εὐριπίδου, ἐννοοῦσαι τὰς λέξεις καὶ αἰσθανόμεναι τὴν σημασίαν αὐτῶν; Ἤδη δὲ κατέπλευσε καὶ ἡ λέμβος μου εἰς τὴν καλουμένην Καμάραν, τὸν ἀρχαῖον λιμένα τῶν Τροιζηνίων, τὸν Πώγωνα, ὅπου ποτὲ προσωρμίσθη μέγα μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας· οὔριος δὲ ἄνεμος, κατερχόμενος ἀπὸ τῶν ὀρέων, εὐώδωσε τὸ πλοιάριον μετὰ ἡμίσειαν ὥραν περίπου εἰς τὴν προσφιλῆ νῆσον τοῦ Πόρου.

Τὸ ἐξ ἐριθροειδοῦς τραχίτου λίθου ἡφαίστειον τοῦτο ὄρος τῆς νήσου, παρὰ τὴν Τροιζηνίαν ἀκτὴν ἐκτεινόμενον, καὶ διὰ χθαμαλοῦ τινὸς ἀμμώδους ἰσθμοῦ μετὰ τῆς ἀρχαίας νήσου Καλαυρίας ἑνούμενον, ἀποτελεῖ τὸν μέγαν καὶ περικαλλῆ λιμένα τοῦ Πόρου, μεσόγειόν τινα πανταχόθεν περίκλειστον θάλασσαν, πάντα τὰ πλεονεκτήματα θαλάσσης καὶ λίμνης συνάμα παρέχουσαν. Μεταξὺ Πελοποννήσου καὶ στερεᾶς Ἑλλάδος κείμενος, ὁ ἀσφαλέστατος οὗτος καὶ εὐρύτατος δίστομος λιμὴν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μεγάλην ἔσχε ναυτικὴν σημασίαν, ἐξωτερικήν τε καὶ ἐσωτερικήν. Ὁ Παυσανίας π. χ. θεωρεῖ ὡς Αἰγυπτιακὸν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχαιοτάτου βασιλέως τῶν Τροιζηνίων Ὥρου· ὁ δὲ δυτικώτατος μυχὸς τοῦ λιμένος τούτου, συριστὶ Κελένδερις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενος, τὸ σημερινὸν Βίδι, ἐστὶν ἀπόδειξις προφανὴς τῆς ἀρχαιοτάτης μετὰ τῶν παραλίων τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας συγκοινωνίας. Τὸν δὲ μετὰ τῆς Κρήτης σύνδεσμον ἀποδεικνύουσιν οἱ μύθοι αὐτοὶ τῆς Τροιζῆνος· καὶ ἂν ἡ ἱστορία ἡμῶν ὑπὸ τῶν περιπετειῶν τοῦ χρόνου δὲν κατακρωτηριάζετο, βεβαίως ἠθέλομεν ἔχει σήμερον πλείστας ἱ-

στορικὰς σπουδαίας εἰδήσεις, περὶ τοῦ πολυταράχου βίου τῆς ἑλληνικῆς ἐν Καλαυρίᾳ θαλασσίας ἀμφικτιονίας, ὧν μία μόνη σήμερον διεσώθη, ὅτι τὸ 480 π. χ. ὁ λιμὴν τῆς Τροιζῆνος προσδιωρίσθη ὡς σημεῖον κοινῆς συνελεύσεως παντὸς τοῦ συμμαχικοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ὁποία δὲ περίεργος σύμπτωσις, καὶ σήμερον ὁ λιμὴν οὗτος τοῦ Πόρου εἶναι ὁ κοινὸς ἁπάσης Ἑλλάδος ναύσταθμος καὶ νεώριον.

Ὁ Στράβων λαλῶν εἰς δύω χωρία περὶ τῆς νήσου Καλαυρίας, ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἁπλῶς νησίδιον, ὅσον τριάκοντα σταδίων ἔχον τὸν κύκλον· οὐδόλως δὲ διακρίνει μεταξὺ τῆς σημερινῆς μικρᾶς νήσου τοῦ Πόρου, καὶ τῆς πολλῷ μείζονος νήσου τῆς Καλαυρίας· ὁ Παυσανίας ὅμως σαφῶς διακρίνει δύω χωριστὰς νήσους προκειμένας τῆς Ἠπείρου. Ἡ μὲν ἦν πλησίον τῆς Ἠπείρου, καὶ ἠδύνατό τις διὰ τῶν ποδῶν νὰ μεταβῇ εἰς αὐτήν, ἐκαλεῖτο δὲ τὸ πρῶτον Σφαιρία, καὶ ἦν μνῆμα ἐπ' αὐτῆς Σφαίρου, τοῦ ἡνιόχου τοῦ Πέλοπος, εἶτα δὲ ὠνομάσθη ἱερὰ δι' αἰτίαν τοιαύτην· Ἡ Αἴθρα, θυγάτηρ τοῦ Πελοπίδου Πιτθέως βασιλέως τῶν Τροιζηνίων, διαβαίνουσά ποτε εἰς τὴν νῆσον Σφαιρίαν ἵνα κομίσῃ τῷ Σφαίρῳ χοάς, κατά τι ὄνειρον ἐξ Ἀθηνᾶς, ἐμίγη μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος· διὰ ταύτην δὲ τὴν ἀπάτην, ἤγειρεν ἐνταῦθα ἡ Αἴθρα ναὸν Ἀθηνᾶς Ἀπατουρίας, καὶ μετωνόμασε τὴν νῆσον Ἱερὰν ἀντὶ Σφαιρίας, διέταξε δὲ πρὸς τούτοις καὶ τὰς παρθένους τῶν Τροιζηνίων νὰ ἀναθέτωσι πρὸ τῶν γάμων Ἀθηνᾷ τῇ Ἀπατουρίᾳ τὴν ζώνην αὐτῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα προϊὼν ὁ Παυσανίας λέγει, ὅτι ἡ Καλαυρία ἦν ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ὅτε ἦσαν καὶ οἱ Δελφοὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ὅτι μετὰ ταῦτα ἀντήλλαξαν οἱ θεοὶ πρὸς ἀλλήλους τὰ χωρία ταῦτα, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα ἱερὸν Ποσειδῶνος ἅγιον κτλ. Ἐκ τοῦ Παυσανίου λοιπὸν σαφῶς καταφαίνεται, ὅτι δύω ὑπῆρχον διακεκριμέναι νῆσοι ἀπέναντι τῆς Ἠπείρου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ σημερινὴ νῆσος τοῦ Πόρου ἐν γένει σύγκειται ἐκ δύω πετρωδῶν συστημάτων, συνδεομένων μεταξύ των διά τινος χθαμαλοῦ καὶ στενοῦ ἀμμώδους ἰσθμοῦ, φαίνεται ὅτι ὁ ἀμμώδης οὗτος λαιμὸς ἐσχηματίσθη μεταγενέστερον, καὶ ὅτι αἱ δύω πρότερον χωρισταὶ νῆσοι, ἡ Καλαύρια καὶ ἡ Ἱερά, συνενωθεῖσαι διὰ προσχώσεως τῇ κατ' ὀλίγον ἐπενεργείᾳ τῶν κυμάτων, ἀπετέλεσαν μίαν νῆσον. Ἡ περιφέρεια δὲ τῆς ἐλάσσονος νήσου τοῦ Πόρου κυρίως καλουμένου, εἶναι περίπου 30 στάδια, περίμετρος ἣν ἀποδίδει ἐσφαλμένως ὁ Στράβων εἰς τὴν Καλαύριαν δεκάκις μείζονα οὖσαν. Ὁ δὲ πορθμὸς ὁ χωρίζων τὴν νῆσον ἀπὸ τῆς ἠπείρου, εἶναι ἐν γένει. ὡς ὀρθῶς ἀναφέρει ὁ Στράβων, τετραστάδιος, καὶ εἴς τινα μέρη διαβατὸς καὶ περατός, ὃ πιθανῶς παρέσχε τῇ νήσῳ τὸ νεώτερον αὐτῆς ὄνομα Πόρος. Ἡ πόλις δὲ ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς ἡφαιστείας νήσου ὑπάρχουσα καὶ ἐκτισμένη ἀτάκτως ἐκ τοῦ τραχίτου λίθου αὐτῆς ταύτης τῆς νήσου, παρ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ἀκτῆς αὐτῆς, παρέχει θέαμα ἥδιστον τῷ θεωμένῳ τὴν νῆσον ἐκ τῆς ἠπείρου, ἢ παραπλέοντι αὐτὴν ἐπὶ ἀκατίου. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς οὐδὲν παρέχει βεβαίως ἐνδιαφέρον τῷ περιηγητῇ, καθ' ὅσον ἄμοιρον ὅλως ἀρχαιοτήτων μετέχει πασῶν τῶν ἰδιοτήτων ἐν γένει, αἵτινες εἶναι κοιναὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς πάσας δυσχῶς τῆς Ἑλλάδος τὰς πόλεις διὰ τοῦτο δὲ οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀπονεμόμενοι εἰς τὴν πόλιν τοῦ Πόρου ψόγοι εἶναι καὶ ἄδικοι καὶ ὑπερβολικοί, ἀποτελέσματα μᾶλλον προσβληθείσης τινὸς κενοδόξου φιλοτιμίας, ἢ ἀπόρροιαι συνειδότος εὐθέος καὶ ἀκεραίου· τοὐναντίον δὲ μάλιστα οὐδὲν παραβάλλεται πρὸς τὸ κάλλος τῆς ἀπέναντι παραλίας, πρὸς τὸ ὑγιεινὸν τοῦ κλίματος, πρὸς τὴν ποικιλίαν τῆς φύσεως, καὶ πρὸς τοὺς παντοδαποὺς περιπάτους καὶ ἐκδρομὰς διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Οἱ κάτοικοι τοῦ Πόρου εἰς ὀκτὼ περίπου συμποσούμενοι χιλιάδας, εἶναι συνάμα ναῦται καὶ γεωργοί, καὶ αὕτη δυστυχῶς ἡ ἀμφιβιότης αὐτῶν, πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ὑποδεεστέραν αὐτῶν κοινωνικὴν θέσιν, ἀπέναντι τῶν ἰσχυρῶν ἀστυγειτόνων Ὑδραίων. Ἂν ἠδύνατο, φίλε, νὰ εἰσακουσθῇ μία μου πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν συμφερόντων τῆς πεφιλημένης ταύτης νέας μου πατρίδος εὐχή, ἤθελον εὐχηθῆ πρὸς αὐτὸν νὰ μεταβληθῇ πᾶσα ἡ χλοερὰ καὶ κατάσκιος ἀπέναντι πεδιὰς εἰς ἔρημον τῆς Ζαχάρας, ἢ εἰς βράχον ἄγριον καὶ ἀπρόσιτον. Ναὶ μὲν ἀληθῶς ὁ Πόρος τότε δὲν ἤθελεν εἶσθαι πλέον τὸ θελκτικὸν ἐνδιαίτημα οἰκογενειῶν τινων τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ τοὺς αὐχμηροὺς μῆνας τοῦ θέρους, ἀλλ' ὁ Πόρος τότε βεβαίως, τοιοῦτον ἔχων λιμένα, καὶ τοιαύτην κατέχων θέσιν ἐν Ἑλλάδι, ἤθελε καταστῇ μία τῶν πρωτίστων ναυτικῶν νήσων ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος, μία ἀληθὴς καὶ πραγματικὴ δύναμις ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινῆς πατρίδος· ἀλλὰ νῦν δυστυχῶς συμβαίνει, ὅτι καὶ ἡ γῆ ἕνεκεν τῆς θαλάσσης κακῶς γεωργεῖται, καὶ ἡ θάλασσα ἕνεκεν τῆς γῆς κακῶς πλέεται καὶ παραμελεῖται. Ἀλλὰ καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, τὸ μέλλον τῆς μικρᾶς ταύτης νήσου, οὔσης σήμερον τὸ ἀντικείμενον τῆς μομφῆς καὶ τοῦ ψόγου πολλῶν, ἕνεκεν τῆς φυσικῆς αὐτῆς θέσεως εἶναι μέγα καὶ ζηλωτόν, ἂν οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ ἐν γένει κάτοικοι τοῦ Πόρου ἀποφασίσωσιν ἅπαξ νὰ παιδεύσωσιν εἰς τὴν ἀληθῆ παιδείαν τὰ τέκνα αὐτῶν, δι' οὗ θέλουσιν ἀρ' ἑαυτῶν ἐκλείψει πεπαλαιωμέναι τινὲς προλήψεις, ὧν μόνη πηγὴ εἶναι ἡ ἀκουσία ἄγνοια.

Σαββάτου ἑσπέρα ἦν, ὅτε φιλόξενός τις φωνὴ φίλου τινὸς Πορίου, μὲ προσεκάλεσεν εἰς εὐάρεστόν τινα ἐκδρομὴν θαλασσίαν, εἰς τὸ ἐν Καλαυρίᾳ τῆς Ζωοδόχου πηγῆς Μοναστήριον. Τῶν μοναχῶν τὸ σεμνὸν κατοικητήριον τοῦτο ἐπὶ βράχου ἀποκρήμνου καὶ ὑλήεντος πρὸ 200 περίπου ἐτῶν ἐκτισμένον, ἀπέχει μόλις πέντε λεπτὰ τῆς θαλάσσης. Ἦτον ἤδη δείλη ὀψία ὅτε ἠρχίσαμεν ν' ἀναβαίνωμεν τὴν ἀνάντη ἀλλὰ λείαν καὶ ὁμαλὴν ὁδόν, τὴν φέρουσαν εἰς τὸ μοναστήριον. Πρὸς δεξιὰν τῆς ὁδοῦ, ὑψοῦται ἀμέσως τὸ ὄρος, κατάφυτον καὶ ἀνθοβόλον· πρὸς ἀριστερὰν δὲ κρημνὸς καταλήγει ἠρέμα εἰς μικράν τινα τερπνοτάτην κοιλάδα, ὁριζομένην μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ σειρᾶς καταφύτων καὶ χλοερῶν ὀριδίων. Τὴν τερπνὴν δὲ ταύτην καὶ ἐνταῦτῳ σαρὰν φύσιν, φωταγωγουμένην ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τῆς ἄρτι ἀνατελλούσης σελήνης, καθίστα ἔτι μᾶλλον σοβαρὰν καὶ ὑψηλὴν ἡ θέα τοῦ εὐσεβοῦς οἴκου, καὶ οἱ ἀναπερπόμενοι θρησκευτικοὶ ὕμνοι, τινῶν ὑπὸ τὰ δένδρα καθημένων ἀοράτων ψαλτῶν. Τὸ μοναστήριον τοῦτο, ὃ σήμερον μόνη ἡ τερπνοτάτη αὐτοῦ θέσις, καὶ ἡ ἀπὸ βράχου ἀποτόμου ἀναβλύζουσα πηγὴ ὕδατος ζωοδότου, καθιστῶσιν ἐπίζηλον, ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος προσδιώρισέ ποτε ὡς σχολὴν ἐκκλησιαστικήν. Καὶ ὄντως ἀ ὑπάρχῃ τις ἐν γένει θέσις κατάλληλος πρὸς τοιαύτης φύσεως ἐκπαιδευτικὸν ἐγκαθίδρυμα, ἦν αὕτη βεβαίως, ἣν ἐξελέξατο μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας ὁ Κυβερνήτης. Μακρὰν τῆς τύρβης τοῦ πολυταράχου κόσμου, μακρὰν τῆς διαφθορᾶς καὶ τῶν ῥαδιουργιῶν τῶν πόλεων, εἰς τόπον ὑγιέστατον καὶ θελκτικώτατον, ὑπὸ τῆς θαλασσίας αὔρας καὶ τῶν εὐόσμων ἀναθυμιάσεων τοῦ παρὰ τὴν μονὴν χλοεροῦ παραδείσου ζωογονούμενον, εἰς τόπον ἐμπνέοντα αὐτὸν ἀφ' ἑαυτοῦ αἰσθήματα ὑψηλὰ, καθαρὰ καὶ ἅγια, δύνανται βεβαίως νὰ τραφῶσι ψυχαὶ εὐσεβεῖς, καὶ νὰ παιδευθῶσι νέοι, προωρισμένοι εἰς τὰ ὑψηλότατα τῆς κοινωνίας καθήκοντα, εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν τοῦ ἔθνους διάπλασιν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη τοῦ Κυβερνήτου σχολὴ διετηρήθη μέχρι τινός, ὅτε ὑπὸ τῶν καλουμένων συνταγματικῶν ὡς μὴ ὤφελε διελύθη. Τὸ Μοναστήριον τοῦτο ἐπί τινα χρόνον ὡσαύτως ἐχρησίμευσε καὶ ὡς προσωρινὸν τῶν ὀρφανῶν ἐνδιαίτημα, μέχρι τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν Αἰγίνῃ ὀρφανοτροφείου, τοῦ μεγάλου τούτου καὶ ἀληθῶς φιλανθρωπικοῦ κατασήματος τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός. Σκέψεις τερπναὶ ἱλαρᾶς μελαγχολίας, ἀνεπαισθήτως καταλαμβανούσης τὸ πνεῦμα ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως, διεσκέδασαν τὸν χρόνον μέχρι τοῦ μεσονυκτίου· ἀλλ' ἦν τότε πλέον καιρὸς ἀναπαύσεως, καὶ ἀνεπαύθημεν μέχρι χαραγῆς τῆς ἡμέρας ἀνάπαυσιν εὐαρέστως ἐκ διαλειμμάτων διακοπτομένην, ἀπὸ τῆς νυκτερινῆς γλαυκὸς τὰ μελαγχολικὰ ἄσματα, καὶ τῶν συντριβομένων κυμάτων τὸν σάλον. Ὁ πρωϊνὸς κυριακὸς κώδων τῆς ἐκκλησίας προσεκάλεσε τοὺς ἁγίους εἰς τὴν ἑωθινὴν αὐτῶν προσευχὴν, ἡμᾶς δὲ εἰς μεσόγειόν τινα ἐκδρομὴν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν σωζομένων ἔτι ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐπὶ ἡμιόνων διήλθομεν ἐπὶ μίαν πιρίπου ὥραν τὰς καλλίστας τῆς νήσου Καλαυρίας τοποθεσίας, μέχρις οὗ ἐρθάσαμεν πρὸ τῆς ἀνατολῆς ἔτι τοῦ ἡλίου εἰς τὸ ὕψιστον τῆς νήσου Ποσειδώνιον ὄρος. Ἐνταῦθα λοιπόν, ὅπου σήμερον ἀτάκτως ἐρριμμένοι κεῖνται μόνον τρεῖς ἢ τέσσαρες λελαξευμένοι τετραγωνικοὶ ἀρχαῖοι λίθοι, μαρτύρια τῆς μεγάλης καταστροφῆς, ἵστατο ὁ ἀρχαιότατος οὗτος ἄσυλος τοῦ Ποσειδῶνος ναός, δι' ἀνταλλαγῆς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα λαβόντος τὴν νῆσον, τὸ κεντρικὸν ἱερὸν σημεῖον τῆς ἀμφικτιονίας, ἥτις ἐπὶ τῶν προδωρικῶν χρόνων ἑπτὰ συνέδεε πόλεις, τὴν Ἑρμιόνην, τὴν Ἐπίδαυρον, τὸ Ναύπλιον, τὰς Πρασιάς, τὴν Αἴγιναν, τὰς Ἀθήνας, καὶ τὸν Ὀρχομενὸν τὸν Μινύειον. Ποία πραγματικῶς δύναται νὰ εὑρεθῇ θέσις ἄλλη ταύτης καταλληλοτέρα, πρὸς κοινὴν τῶν πόλεων τούτων συνέλευσιν, ποῖον ἄλλο ἐπιτηδειότερον ναυτικὸν ὁρμητήριον, ἢ ὁ λιμὴν τῆς νήσου ταύτης, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κοινῶν αὐτῶν ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν συμφερόντων; Ὁ ἀρχαῖος οὗτος συμμαχικὸς ναός, ἀφ' οὗ πᾶσα ἡ θάλασσα ἐπὶ μήκιστον κατοπτεύεται, καὶ ἀφ' οὗ ἡ τετρακτὺς τῶν ἀρχαίων ναῶν διεσαυροῦτο τῆς πολιάδος Ἀθηνᾶς ἐν Ἀθήναις, τῆς Σουνιάδος ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ Σουνίῳ, τοῦ Πανελληνίου Διὸς ἐν Αἰγίνῃ, καὶ τοῦ Ποσειδῶνος ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου τούτου σημείου, ἔμεινε διὰ τὸ φύσει καίριον τῆς θέσεως αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν δωρικῶν ἔτι χρόνων, τὸ κέντρον ἀμφικτιονίας, παραδεξαμένης διὰ τὸ ἀξιόμαχον αὐτῶν δύω νέας ἄλλας πόλεις συμμάχους, τὴν Σπάρτην ἀντὶ τῶν Πρασιῶν, καὶ τὸ Ἄργος ἀντὶ τῆς Ναυπλίας. Ὁ πανάρχαιος οὗτος ναός, ἀφοῦ ἀπώλεσε τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ σημασίαν, διετήρησεν ἀκεραίαν τὴν καθαρῶς ἱερὰν, ὧν ἄσυλον τῶν διωκομένων καὶ ναυαγούντων. Ἐνταῦθα καὶ ὁ Δημοσθένης δὶς κατέφυγε διωχθείς· ἐντεῦθεν ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν τοῦ ναοῦ προπυλαίων, ὁ μέγας οὗτος πολίτης ἔθεᾶτο δακρύων τὴν κατὰ κρημνῶν βαίνουσαν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς· ἐντεῦθεν ἔρριψε τὰ τελευταῖα αὐτοῦ μελαγχολικὰ βλέμματα πρὸς τὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς! Τίς ποτε ἐπισκεπτόμενος τὸ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος μνῆμα τοῦ Δημοσθένους, ἀποθανόντος ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἐσωτάτην πεποίθησιν, δύναται ἀδακρυτὶ νὰ προφέρῃ τὰς τελευταίας λέξεις, ἃς τὸ στόμα τοῦ Δημοσθένους ἐξήνεγκεν, «ἐγὼ δ', ὦ φίλε, Πόσειδον, ἔτι ζῶν ἐξανίσταμαι τοῦ ἱεροῦ. Τῷ δ' Ἀντιπάτρῳ καὶ Μακεδόσιν, οὐδ' ὁ σὸς ναὸς καθαρὸς ἀπολέλειπται.» Ταῦτα εἰπὼν καὶ στενάξας ἔπεσε καὶ ἀφῆκε τὴν ψυχήν. Σύννους, φίλε, καὶ σοβαρὸς καθίσταται ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ ἄνθρωπος, ἀναμιμνησκόμενος τὸν ἐπὶ τοῦ ἐρήμου τούτου ὄρους τραγικὸν θάνατον ἑνὸς τῶν μεγίστων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος· ἀπελπίζεται δὲ διὰ τὰ ἀνθρώπινα, ὅταν ἀναπολήσῃ καὶ σχετικόν τι πρὸς τὸν θάνατον τοῦ Δημοσθένους ῥητὸν τοῦ Παυσανίου, λέγοντός που, ἂν δὲν μὲ λανθάνῃ ἡ μνήμη ἐν τοῖς Ἀττικοῖς αὐτοῦ. «Δημοσθένη μὲν ἡ πρὸς Ἀθηναίους ἄγαν εὔνοια εἰς τοῦτο ἐχώρησεν. Εὖ δέ μοι λελέχθαι δοκεῖ, *ἄνδρα ἀφειδῶς ἐκπεσόντα εἰς τὴν πολιτείαν καὶ πιστὰ ἡγησάμενον τὰ τοῦ δήμου, μήποτε καλῶς τελευτῆσαι*.» Ἀλλ' ἡ ἀρετὴ, φίλε, ἐν πᾶσι, ἀθάνατος οὖσα ἰδέα, ἀείποτε κατισχύει ἐν τέλει πάσης θνητῆς ὑλικῆς βίας, περιστέφουσα καὶ μετὰ θάνατον τὸ ἀθῶον θῦμα αὐτῆς, μετ' ἀμαράντου στεφάνου ἀθανάτου δόξης. Τὸ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ποσειδῶνος μνῆμα τοῦ Δημοσθένους, ἡ παρθένος ἱέρεια περιερράντιζε καθ' ἑκάστην, ὡς τόπον ἅγιον καὶ ἱερόν, οἱ κάτοικοι τῆς Καλαυρίας ἐτίμων τὸν Δημοσθένη ὡς τὸν ἥρωα τῆς νήσου αὐτῶν, καὶ πάντες οἱ Ἕλληνες, ὧν ἡ καρδία εἰσέτι ἔπαλλεν εἰς τὴν λέξιν ἐλευθερία, συνέρρεον ἐνταῦθα ὡς εἰς τόπον ἅγιον προσκυνήσεως. Κίλικες πειραταὶ ἦσαν

πρῶτοι, οἱ βέβηλον θέντες χεῖρα ἐπὶ τοῦ ναοῦ τούτου, τοῦ κατὰ πᾶν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος τὰ μάλιστα τιμωμένου, καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐμένους τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀττάλου πλουτισθέντος ἐσχάτως· ἔτι ὅμως ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων ὑπῆρχε μετὰ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ λατρείας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀφανίζεται εἰς τὸ μεσαιωνικὸν σκότος, καὶ οἱ κατὰ καιροὺς περιηγηταί, οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὸν ἱερὸν τοῦτον χῶρον, πάντοτε ἀπήντων ἐνταῦθα ἐργάτας, κομίζοντας ἐπὶ τῶν ἡμιόνων αὐτῶν τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ εἰς τὴν παραλίαν, ἵνα ἐνοικοδομήσωσιν αὐτὰ εἰς οἰκίας ἰδιωτικὰς καὶ μοναστήρια ἐν Πόρῳ καὶ Ὕδρᾳ.

Ἡ πρὸς τὴν πόλιν ὁδὸς ἦγε διὰ μέσου τῆς νήσου, ὅπου ὁ περιηγητὴς Σάνδλερος τὸ 1765 ἀνεκάλυψε τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῆς Καλαυρίας· ἀλλὰ σήμερον οὐδὲν τούτων ἴχνος ὑπάρχει· κοιλὰς δέ τις ὡραιοτάτη ἐν τῷ μέσῳ τῆς νήσου, κεκαλυμμένη τὸ πολὺ ὑπὸ ἀμπελώνων, καὶ μονή τις ἐγκαταλελειμμένη τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, εἶναι τὰ μόνα, ἐφ' ὧν παροδικῶς προσηλοῦται τοῦ ὁδοιπόρου ἡ προσοχή. Πανταχοῦ ὅμως ἡ φύσις, οὖσα χαρίεσσα καὶ ποικίλη, διασκεδάζει τὴν μονοτονίαν τῆς ἐρημίας· ὅθεν ἀνεπαισθήτως κατέβημεν εἰς τὸ καλούμενον στενόν, ἤτοι τὸν ζενόν, ἀμμώδη καὶ χθαμαλὸν ἰσθμόν, τὸν συνδέοντα τὴν Καλαυρίαν κυρίως καλουμένην μετὰ τῆς Ἱερᾶς, ἢ τοῦ Πόρου. Ἡ πρὸς τὴν πόλιν ὁδὸς ἀπὸ τοῦ στενοῦ τούτου φέρει διὰ τοῦ παλαιοῦ καλουμένου ναυστάθμου, ὅστις σήμερον μένει ἔρημος, μεταβάντος τοῦ προσωπικοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ νέον εὐρὺ καὶ κόσμιον κτίριον, ὃ πρὸ ἑπταετίας περίπου οἰκοδομηθέν, ἔμενε μέχρι τοῦδε κεκλεισμένον καὶ ἄχρηστον, ἴσως διότι ὑπῆρχε προφανὴς δυσαναλογία μεταξὺ τοῦ σχετικῶς γιγαντιαίου τοῦ καταστήματος τούτου, καὶ τοῦ σπιθαμιαίου τῶν ἀμφ' αὐτό. Ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων μηνῶν, ὡς μοὶ διηγεῖτο ὁ φίλος συνοδοιπόρος, ὁ νῦν διευθυντὴς τοῦ ναυστάθμου Γεώργιος Τομπάζης, μετέφερεν εἰς τὸ κτίριον τοῦτο τὸ γραφεῖον τοῦ ναυστάθμου, ὅστις κατ' αὐτὸν νέαν ἔλαβεν ἀπό τινος χρόνου ὤθησιν καὶ ζωήν. Εἰς ταῦτα, φίλτατε, διηγουμένου τοῦ φίλου, μόλις προσεῖχον, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸ ναυτικὸν ἡμῶν μετὰ τοῦ ναυστάθμου ἐν Πόρῳ, εἰθισμένος νὰ θεωρῶ μετ' ἀληθοῦς θλίψεως, ὥς τι πτῶμα ἔκθετον καὶ σεσηπὸς τινὸς πάλαι ποτὲ κολοσσιαίου καὶ βροτολοιγοῦ γίγαντος· ὅθεν μᾶλλον τύχη ἡ περιέργεια μ' ἔρριψε τὴν ἐπιοῦσαν πρὸς τὸ νέον τοῦτο διευθυντήριον τοῦ ναυστάθμου. Μακρόθεν δὲ ἀκουόμενοι κρότοι ἀλλεπάλληλοι ὑπονόμων ἤγειραν ὡς ἀπὸ ληθάργου τὴν βαρύθυμον ψυχήν μου, λέγουσαν ἤδη καθ' ἑαυτήν·

Ἀγαμέμνονος ὦ κόρα ἦλυθον Ἠλέκτρα
ποτὶ σὰν ἀγρότειραν αὐλάν.

Αὐτὴ δὲ πρῶτον καθ' ἑαυτὴν ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ σεσαθρωμένου οἴκου τοῦ παλαιοῦ ναυστάθμου, ἐφάνη μοι ἤδη παρερχομένω αὐτόν, ὡς τις ἀπὸ τῆς τετριμμένης καὶ βορβορώδους ὁδοῦ ἀγαθὴ καὶ σωτηρία παρέγκλισις· ἡ δὲ πραγματικὴ ζωὴ καὶ ἀσυνήθης κίνησις, ἥτις αἴφνης μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἐντὸς τοῦ εὐρυχώρου περιβόλου τοῦ νέου ναυστάθμου, ἄκοντα μ' ἐξήγειραν καὶ ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν εἰς τὴν μέχρι τοῦδε ἄγνωστον ταύτην χώραν. Λυποῦμαι, φίλτατε, ὅτι μὴ ὢν ναυτικὸς δὲν δύναμαι νὰ σοὶ ἐκθέσω λεπτομερῶς καὶ ὀνομαστὶ τὰς ἐν τῷ ναυστάθμῳ νῦν ἐπιχειρουμένας ναυτικὰς ἐργασίας· μάθε δὲ μόνον ἐν γένει ὅτι, ἂν μή τις καταχθόνιος δαίμων φθονήσῃ αὖθις τὴν νέαν ταύτην τοῦ ναυστάθμου ἡμῶν ἀνάπτυξιν, ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ Γεώργιος Τομπάζης θέλει ἔχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἡμῶν, τὴν δόξαν τοῦ τελειωτοῦ τοῦ ἔργου τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ θείου Ἐμμανουὴλ Τομπάζη, πρώτου ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἤδη, ἐγκαθιδρύσαντος τὸν κοινὸν τῆς Ἑλλάδος δημόσιον ναύσταθμον. Ἰσοπεδώσεις, χώματα, ἀναβάθραι, προκυμαῖαι, ἀποθῆκαι ὑλικοῦ, ἐργοστάσια, ἐφοπλισμοὶ καὶ ἐπισκευαὶ πλοίων, διάταξις τοῦ γραφείου, κατάταξις μεθοδικωτέρα τοῦ ὑλικοῦ, διεύθυνσις αὐστηρὰ τοῦ προσωπικοῦ, ταῦτα εἰσὶν ἐν γένει τὰ ἔργα, ὅσα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιτήρησιν τοῦ παρόντος ἀόκνου διευθυντοῦ τοῦ ναυστάθμου, ἐν πάσῃ διαπράττονται ἀκριβείᾳ. Ἂν τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς ὑπῆρχεν ἐνέργεια, ἂν τοιοῦτος ἀπ' ἀρχῆς ἐπεκράτει ἐνταῦθα ζῆλος, ὁπόσον ἀλλοῖα ἤθελεν εἶσθαι νῦν τοῦ ναυστάθμου ἡμῶν ἡ ὄψις, καὶ τοῦ ναυτικοῦ ἡμῶν ἡ κατάστασις! Ἀπονέμων δὲ ἐνταῦθα τὸν δίκαιον καὶ πρέποντα ἔπαινον πρὸς τὸν παρόντα διευθυντὴν τοῦ ναυστάθμου, οὐδένα ἀρχαιότερον μέμφομαι, οὐδένα προγενέστερον κατακρίνω· ἴσως καὶ οὗτοι δὲν εἶχον ἄδικον, ἀλλ' ἐγὼ γεγονότα ἁπλῶς περιγράφω, Κύριος δὲ ἐτάζει νεφροὺς καὶ καρδίας. Διατρέχων δὲ τὰ ἐν τῷ λιμένι διάφορα ἠγκυροβολημένα οὕτως εἰπεῖν ναυάγια τοῦ στόλου ἡμῶν, ἄκων ἐσκίρτησα ῥίψας τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ γηραιοῦ καὶ κατηροῦς νῦν Λουδοβίκου, ἐν ᾧ ποτὲ ἐξ ὁλοκλήρους μῆνας οἰκίσας, περιῆλθον τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Οὐδέποτε ἀπὸ τῶν ἐνδόξων χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως ἡμῶν, ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἀνεπετάσθη εἰς πλοῖον ἐξωτερικῶς μὲν λαμπρότερον, ἐσωτερικῶς δὲ ἰσχυρότερον, κατὰ δὲ τὸν πλοῦν δεξιώτερον καὶ ταχύτερον, καταδεικνύον ἀριδήλως τὴν ἐπιστήμην τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ Γεωργίου Τομπάζη. Ὁ διευθυντὴς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος Ῥαφαὴλ, τέκνον ἀρχαϊκὸν τῆς ἐπαναστατικῆς λεοντοκάρδου Ὕδρας, ἐννέα νέοι ἀξιωματικοί, πάντες ἐξελθόντες ἀρτίως τῶν ναυστάθμων καὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, πρὸς δὲ ὀκτὼ δόκιμοι, οἱ πλεῖστοι μαθηταὶ τοῦ ἡμετέρου τῶν Εὐελπίδων σχολείου, ἀπετέλουν τὴν ἄρχουσαν τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου μερίδα, αὐτὸ δὲ τὸ κυρίως καλούμενον πλήρωμα, ἐκ διακοσίων δέκα ὀκτὼ ἀνδρείων ναυτῶν Ὑδραίων τε καὶ Πορίων συγκείμενον, ἦν ἀπαράμιλλον εἰς τὰ τρομερὰ οὕτως εἰπεῖν καὶ φρικαλέα αὐτοῦ καθήκοντα· ὁ δὲ πολιὸς καὶ ἐνάρετος ἱερεύς, καὶ ὁ φιλάνθρωπος καὶ δεξιώτατος ἰατρός, ἐπέχεον ἐπὶ πάντων τῶν καμνόντων, ὁ μὲν τῆς εὐλογίας τοῦ οὐρανοῦ, ὁ δὲ τὰς εὐεργεσίας τῆς ἐπιστήμης. Τοιοῦτος ἐξῆλθε τοῦ λιμένος τοῦ Πόρου πρὸ δεκαετίας περίπου ὁ θαλάσσιος οὗτος δράκων, ἵνα παραπλεύσῃ τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Ἑλλησπόντου τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας παράλια, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, πρὸς καταδίωξιν τῶν ἀναφανέντων τότε πολυπληθῶν πειρατῶν, καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν συμφερόντων τῶν ὑπηκόων τοῦ βασιλέως ἐν γένει. Λαμπρὰ καὶ ἑλληνικὴ ὄντως αὕτη ἰδέα, ἣν ὅμως τότε πολὺ ἐνθυμοῦμαι τῶν ἀποστρεφομένων τοὺς ἀγαθοὺς νεωτερισμούς, ὡς ἀγυρτείαν καὶ ματαίαν ἐπίδειξιν κατεῤῥαδιούργησαν καὶ ἐχλεύασαν. Καὶ ὅμως τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἑξαμήνου τούτου περίπλου ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη ἦν προϊὸν συνετῆς κεφαλῆς καὶ ἑλληνικῆς καρδίας. Τί ἀληθῶς δὲν κατώρθωσε πανταχοῦ ἡ παρουσία τοῦ πλοίου ἡμῶν! Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡραῖον, ἀρειμάνειον καὶ μεγαλοπρεπές, εἰς τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς λιμένας τῆς Τουρκίας παριστῶν τὴν Ἑλλάδα, ἀντιπροσωπεῦον τὴν κοινὴν πατρίδα, ἐλατρεύετο παρὰ πάντων ὡς τὸ κέντρον τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς δουλείας καὶ τῆς βαρβαρότητος. Ἰδίως δὲ ἐν μὲν Θεσσαλονίκῃ ἠλευθέρωσε νέον τινὰ Ἕλληνα, ἁρπαγέντα ἐν Πειραιεῖ ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου τουρκικοῦ τινος πλοίου, ἐν δὲ Κυδωνίαις κατώρθωσε νὰ παιδευθῶσιν αὐστηρῶς οἱ τολμήσαντες νὰ καταστρέψωσι τὰς σταυρίδας τοῦ Προξένου ἡμῶν, καὶ νὰ λάβῃ τέλος ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ ἡ πρὸ χρόνων ἐκκρεμὴς ἐμπορικὴ ὑπόθεσις μεγαλεμπόρου τινὸς τῆς Σύρου. Ἐν Μοσχονησίοις τριάκοντα ναῦται ἡμῶν, ἀποβιβασθέντες ἔνοπλοι εἰς τὴν ξηράν, ἀπέδειξαν ἐν ἀκμῇ εἰς τὰς ἐκεῖσε τουρκικὰς ἀρχάς, ὅτι δὲν μαστίζονται ἀτιμωρητὶ ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως. Ἐν Μιτυλήνῃ ἀμέσως τῶν φυλακῶν ἠλευθέρωσε τοὺς ὀλίγους ἐκείνους, οὓς ἡ τουρκικὴ αὐθαιρεσία ἐκράτει παρανόμως δεσμίους. Ἐν Κῷ δὲ, ἐν Ἐφέσῳ, ἐν Κύπρῳ, καὶ ἀλλαχοῦ μέχρι Συρίας, αἱ ἐπισφαλεῖς καὶ ἀβέβαιοι σχέσεις τῶν προξένων ἡμῶν πρὸς τὰς τουρκικὰς τοπικὰς ἀρχὰς ἐνισχύθησαν καὶ ἐστερεώθησαν, τὰ δὲ διεθνῆ αὐτῶν δικαιώματα παρὰ πάντων ἀνεγνωρίσθησαν καὶ ἐγένοντο σεβαστά. Τοιαῦτα ποτὲ διεπράξετο ὁ δέσμιος οὗτος τανῦν καὶ ἀπόστρατος γέρων Λουδοβίκος! ἤκουσα δὲ μετὰ χαρᾶς, ὅτι τὸ γηρκιὸν αὐτοῦ ἀλλ' ἔτι ἀκμαῖον σκάφος μέλλει μετ' οὐ πολὺ νὰ διασχίσῃ πάλιν τὰ κύματα.

Ἂν ἠδυνάμην, φίλε, νὰ ὑποθέσω, ὅτι ἡ ἐν τῇ Ἀττικῇ κομψότητι τῶν αἰθουσῶν τῶν Ἀθηνῶν εἰθισμένη ἀκοή σου, ἠνείχετο ν' ἀκούῃ περαιτέρω καὶ ἄλλα περὶ λιμένων, ναυστάθμων, πλοίων, ναῶν καὶ ἄλλων παραπλησίων, ἴσως ἐτόλμων νὰ ἐξακολουθήσω· ἀλλὰ μηδεμίαν ἔχων εἰς τοῦτο πεποίθησιν, διακόπτω ἐνταῦθα τὴν μακρὰν ταύτην ἐπιστολήν μου. Ἂν ἔλθῃς προσεχῶς νὰ μὲ ἐπισκεφθῇς ἐνταῦθα, θέλω κρίνει ὅτι δὲν σοὶ δυσηρέστησεν ἡ μακρηγορία μου, ἂν δὲ τοὐναντίον εἰμείνῃς ἀκίνητος ἐν Ἀθήναις θέλω ἐπανελθὼν σοὶ αἰτήσει συγγνώμην.

Ἐν Πόρῳ τῇ 20 Αὐγούστου 1858. *Ὁ φίλος Σου*

Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ.

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥΣ.

Περσικὴ ἐ... τοῖα.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. 205 καὶ 207.)

—oo—

Ὁ Ῥεῖχὰν Ἀρὰπ λέγει τότε εἰς τοὺς τόν·— Παιδιά μου καὶ φίλοι μου, μήτε βήμα αὔρεμπρός. Μένετε ὅπου εἶσθε· κανεὶς ἐξ ἡμῶν δὲν δύναται ν' ἀναβῇ ἐκεῖ ὅπου ἵσταται ὁ Κιόρογλου. Πρέπει νὰ ἀποθάνῃ ἢ νὰ κατοβῇ. Διὰ τὰ ἐνδεχόμενα, ὁ Κιόρογλου ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν κορυφήν· ἀλλὰ τὸ χειρότερον πάντων ἠσθένησεν ὁ Κιράτ. Ὁ Κιόρογλου τότε στραφεὶς πρὸς τὴν Μέκαν προσηυχήθη οὕτως· — Ὦ θεέ! ἐὰν ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου μου ἔρθασε, μή με ἀφήσῃς νὰ ἀποθάνω μεταξὺ τῶν Σουννιτῶν. — Παρατηρήσας τότε τὸν Κιράτ καὶ ἰδὼν αὐτὸν νεμόμενον καὶ τρώγοντα χόρτον μὲ ὄρεξιν, σημεῖον προφανὲς ὅτι ἡ ὑγεία του ἐβελτιοῦτο, χάρις εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς ἁγίας ψυχῆς τοῦ Ἀλῆ, εὐφράνθη. Τότε ἐπορεύθη. Διὰ νὰ ἐρευνήσῃ τὴν φάραγγα πλάτος δώδεκα μέτρων ἔχουσαν καὶ διελογίσθη·— Ὁποιονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα θέλω νὰ δοκιμάσω. Ἐὰν ὁ Κιράτ ὑπερπηδήσῃ τὴν φάραγγα ἐσώθημεν· ἐὰν δὲ ὄχι θὰ ἀπολεσθῶμεν καὶ οἱ τρεῖς κακὴν κακῶς, ἐγώ, ὁ Κιράτ καὶ ὁ Ἀϊβάζ συντρίβονται εἰς τὸ βάθος τοῦ βαράθρου. Δὲν δύναμαι νὰ βραδύνω περισσότερον. — Μετὰ ταῦτα εἶπε πρὸς τὸν Κιράτ·

— Οἴμοι! ὦ ἵππε μου, μὴ ἐντροπιασθῇς. Θὰ σὲ περικαλύψω μὲ μεταξωτὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερά· θὰ πεταλώσω τοὺς προσθίους καὶ τοὺς ὀπισθίους πόδας σου μὲ χρυσίον καθαρόν. Ἐμπρός, ἐμπρός, ὦ Κιράτ μου, φέρε με εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ· τὸ σῶμά σου εἶναι στρογγυλόν, λεπτὸν καὶ ὁμαλὸν ὡς κάλαμος. Δεῖξε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύνασαι νὰ κάμῃς, ὦ ἵππε μου· νὰ σὲ ἴδῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ νὰ τυρλωθῇ ἀπὸ τὸν φθόνον (1). Δὲν εἶναι ἐκ τοῦ γένους τοῦ Χολάν; δὲν εἶναι ὁ δισέγγονος τοῦ Δουλδούλ (2); Ὦ Κιράτ, φέρε με εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ, εἰς τὰ πολληκάρια μου. Θὰ σὲ κόψω ἐπιβλήματα μεταξωτά, καὶ θὰ τὰ κεντήσω διὰ σὲ ἐπίτηδες. Θὰ εὐφρανθῶμεν, καὶ ὁ ἐρυθρὸς οἶνος θὰ ῥεύσῃ ὡς ποταμός. Ὦ Κιράτ μου! σὺ τὸν ὁποῖον ἐξέλεξα μεταξὺ χιλίων πεντακοσίων ἵππων. ἐμπρός, ἐμπρός, φέρε με εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ.

Ὁ Κιόρογλου τελειώσας τὸ ἄτμα τοῦτο ἤρχισε νὰ περιάγῃ τὸν Κιράτ. Ὁ Ῥεῖχὰν Ἀρὰπ τὸν εἶδε κάτωθεν, καὶ μαντεύσας ὅτι ὁ Κιόρογλου ἑτοίμαζε τὸν ἵππον διὰ νὰ ὑπερπηδήσῃ τὴν φάραγγα εἶπεν εἰς τοὺς περὶ αὐτόν·—Θέλετε νὰ στοιχηματίσωμεν ὅτι ὁ Κιόρογλου θὰ ἀποτολμήσῃ νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸ βάραθρον τοῦτο; ἡ μεγάλη του γενναιότης μὲ ἀρέσκει. Νὰ εἶσθε μάρτυρες ὅτι ἐὰν ὑπερπηδήσῃ

(1) Αὐτολεξεί· θὰ ἐξορύξῃς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κακεύργου.

(2) Δουλδούλ, ὄνομα τοῦ περιφήμου ἀραβικοῦ ἵππου τοῦ Ἀλῆ, γαμβροῦ τοῦ προφήτου.

τὴν φάραγγα δὲν θὰ καταδιώξω ἄνθρωπον τόσον ἀνδρεῖον. Θὰ τὸν συγχωρήσω καὶ θὰ τὸν ἀφήσω νὰ ἀπαγάγῃ τὸν Ἀϊβάζ· ἐὰν δὲ πέσῃ καὶ ἀποθάνῃ θὰ συνάξω τὰ διεσπαρμένα μέλη του καὶ θὰ τὸν θάψω ἐντίμως. — Τοῦτα εἰπὼν παρετήρησε τὸ βουνὸν ἐπὶ πλέον χρόνον μὲ τὸ τηλεσκόπιον. Ὁ Κιόρογλου ἐξακολουθεῖ περιφέρων τὸν Κιρὰτ ἐωσοῦ ἀφίωνές του. Τέλος πάντων ἐκλέξας ἄφρισαν ὁ ἵππος ἀρκετὸν διάστημα διὰ νὰ ὑπερπηδήσῃ καὶ μαστιγώσας τὸν ἵππον ὥθησεν αὐτὸν πρὸς τὰ πρόσω.

Ὁ ἀνδρεῖος Κιρὰτ προχωρήσας ἐπήδησε καὶ ἐστάθη εἰς τὸ χεῖλος αὐτὸ τοῦ βαράθρου· οἱ τέσσαρες πόδες του ἦσαν ἡνωμένοι ὡς φύλλον κάλυκος ῥόδου. Ἐδίστασεν ἐπὶ μικρόν, ὥρμησεν, ἐπήδησεν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς φάραγγος· ἔφθασε μάλιστα δύο μέτρα περαιτέρω ἢ ὅσον ἐχρειάζετο.

Ὁ Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ ἀνέκραξεν·—Εὖγε! εὐλογημένη ἡ μήτηρ ἡ ὁποία ἀπεγαλάκτισε καὶ ὁ πατὴρ ὁ ὁποῖος ἀνέθρεψε τοιοῦτον ἄνδρα.

Ὅσον περὶ τοῦ Κιόρογλου, οὔτε ὁ πῖλός του δὲν ἐκινήθη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του· δὲν ἐκύπταξε μάλιστα ὀπίσω του ὡς νὰ μὴ εἶχε συμβῇ ἔκτακτόν τι, καὶ ἀνεχώρησεν ἠρέμα μὲ τὸν Ἀϊβάζ.

Ὁ Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ λέγει τότε εἰς τοὺς περὶ αὐτόν· — Φίλοι μου, παιδία μου, ! Λύκος τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη τρίχα δὲν ἀφῃρέθη, γίνεται τολμηρότερος καὶ ἐπιστρέφει παρά ποτε ἁρπακτικός. Ὁ Κιόρογλου σήμερον ἥρπασε τὸν υἱὸν τοῦ γυναικαδέλφου μου· αὔριον, θὰ ἔλθῃ νὰ ἁρπάσῃ τὴν γυναῖκά μου εἰς αὐτήν μου τὴν κλίνην. Πρέπει νὰ τῷ δείξωμεν ὅτι καὶ οἱ ἡμέτεροι δάκτυλοι εἶναι ἀρκούντως δυνατοὶ εἰς τὸ νὰ τείνωσι τόξον.

Ἐπὶ τούτοις ὥρμησαν εἰς καταδίωξίν του. Ἅμα ὁ Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ ἰδὼν τὸν Κιόρογλου ἀνέκραξε· — Βασιλεῦ, καὶ ἂν κατορθώσῃς νὰ φύγῃς ἕως εἰς Σαμλὶ Πέλ, θὰ σὲ προφθάσω. — Ὁ Κιόρογλου διελογίσθη· — Ὁ λῃστὴς οὗτος δὲν θέλει νὰ μὲ ἀφήσῃ ἥσυχον. Κατεβίβασε τὸν Ἀϊβάζ ἀπὸ τὸν ἵππον, παρετήρησε τὸ ἐφίππιον, τοὺς ἀναβολεῖς, ἔσριγξε τὸν ἱμάντα, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ ἠρώτησε·— Τί θέλεις ἀπὸ ἐμέ, ἄπιστε;— Ἀκούσατε τὴν ὡραίαν αὐτὴν ἐρώτησιν τί θέλω; ἔτεινες τὴν μιαρὰν σου χεῖρα ἐπὶ τῆς κεραλῆς μου. —Ὁ δὲ Κιόρογλου ἠρώτησε·—Θέλεις νὰ πολεμήσῃς ὡς ἀνὴρ ἢ ὡς γυνή; — Τί ἐννοεῖς, νὰ πολεμήσω ὡς ἀνὴρ ἢ ὡς γυνή; — Ἐὰν προστάξῃς τοὺς ἵππεῖς σου νὰ ἐφορμήσωσι κατ' ἐμοῦ, τότε θὰ πολεμήσῃς ὡς γυνή, ἐὰν δὲ ἐξ ἐναντίας, συγκατατεθῇς νὰ πολεμήσῃς μόνος πρὸς ἐμέ, ἡ μάχη αὐτὴ θὰ εἶναι ἁρμόζουσα εἰς ἄνδρας.

— Ἔστω, ἂς τολεμήσωμεν λοιπὸν ὡς ἄνδρες.

Ὁ Κιόρογλου βλέπων ὅτι οἱ ἵππεῖς τοῦ Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ περιέμενον ἐν ἡσυχίᾳ, τεταγμένοι κατὰ γραμμήν, λέγει καθ' ἑαυτόν·— Ὅσας ὑποσχέσεις καὶ ἂν μοὶ δίδουν οἱ Σουννῖται, πάλιν δὲν δύναμαι νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς τὸν λόγον των. Ἂς ἀρχίσωμεν λοιπὸν νὰ ἀπομακρύνωμεν τοὐλάχιστον μέρος τῶν ἱππέων του.—Ἄκουσε, Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ, συνειθίζω νὰ τραγουδῶ πρὸ τῆς μάχης. Ἰδοὺ τὸ ᾆσμα μου.

— Πολεμιστὰ Ῥεϊχάν! ἦλθες μὲ ὁλόκληρον στράτευμα κατ' ἐμοῦ μόνου. Ποῦ εἶναι ἡ τιμή σου καὶ ποῦ ἡ τοσοῦτον ὑμνουμένη ἀνδρεία σου; Διατί ζητεῖς νὰ ἐξολοθρεύσῃς τὴν ψυχήν μου; Ὦ πολεμιστὰ Ῥεϊχάν, εἶσαι μωρός.

Ὁ ἦχος τῆς φωνῆς του, καθὼς καὶ τὸ ᾆσμα, ἦσον τόσον τρομερά, ὥστε οἱ ἱππεῖς τοῦ Ῥεϊχὰν ἐγένοντο ἔντρομοι. Ὁ Κιόρογλου δὲ ἐξηκολούθησεν·

— Δείξατέ με ἄνδρα δυνάμενον νὰ ἐντείνῃ τὸ τόξον μου. Εὑρέτε με πολεμιστὴν ὅστις νὰ κρούσῃ τὴν κεφαλὴν ὡς κριὸς κατὰ τῆς ἀσπίδος μου. Δύναμαι νὰ συντρίψω τὸν σίδηρον μεταξὺ τῶν ὀδόντων μου, καὶ νὰ τὸν πτύσω μὲ περιφρόνησιν πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὦ! διατί νὰ μὴ πολεμήσωμεν σήμερον;

Οἱ ἱππεῖς τοῦ Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ ἔντρομοι ἐψιθύρισαν πρὸς ἀλλήλους·— Μὰ τὴν δόξαν τῆς γενεᾶς τοῦ Ὀσμάν, κανεὶς ἐξ ἡμῶν δὲν θὰ διαφύγῃ τὸ στόμα τῆς σπάθης τοῦ Κιόρογλου.— Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τότε ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Ὁ Κιόρογλου δὲ λέγει καθ' ἑαυτόν·— Οὕτω λοιπόν; φεύγετε τώρα· καὶ αὐτοσχεδίασε·

— Διάταξε λοιπὸν τὸ στράτευμά σου νὰ διαιρεθῇ εἰς τάγματα· ἄ! τόσην πεποίθησιν ἔχουσιν εἰς τὸν ἀριθμόν των; Εἶμαι μόνος, ἔλθετε πεντακόσιοι, ἑξακόσιοι! Ὁ Ῥεϊχὰν ἦλθεν, εἶναι μωρός, τῳόντι.

Τὸ ᾆσμα τοῦτο ἐφυγάδευσε τοὺς λοιποὺς ἱππεῖς τοῦ Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ, ὅστις καὶ τοι μόνος δὲν κατελιπεν ὅμως τὴν θέσιν του. Ὁ Κιόρογλου δὲ αὐτοσχεδίασεν·

— Ὁ πολεμιστὴς δὲν κρύπτει τοὺς στρατιώτας του. Σηκώνει ὑψηλὰ καὶ ἀπειλεῖ μὲ τὸ καλῶς ἠκονισμένον Αἰγυπτιακὸν ξίφος του. Σκέψου καλά, ὦ Ῥεϊχάν, πρὶν παρέλθῃ ὁ καιρός. Εἶσαι μωρὸς ποτὲ δὲν ἐδοκίμασες τὴν ἰσχὺν τοῦ κριοῦ τὸ μέτωπον τοῦ Κιόρογλου. Ποτὲ δὲν ἔτυχες ἔμπροσθέν σου βραχίονα τόσον ἰσχυρόν. Ἀκόμη εἶσαι ἐκεῖ, Ῥεϊχάν, εἶσαι μωρός;

Ὁ Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ ἦτο ἀνδρειότατος· ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς δόξης καὶ τῶν ἀνδραγαθημάτων του καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν. Ὁ Κιόρογλου ἔκραξεν·— Ἐπίστρεψε εἰς τὴν οἰκίαν σου, Ῥεϊχάν, ἰδὲ τὴν φυγὴν τῶν ἱππέων σου.—Ἐκεῖνος δὲ ἀπήντησεν·— Ὅλοι οὗτοι εἶναι κόρακες, καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς κοῦκον ὁποῖος εἶσαι σύ.— Τοῦτο εἰπὼν ὁ Ῥεϊχὰν ἀφῆκε τὴν Ἀραβικὴν φορβάδα του κατὰ τοῦ ἐμπαίκτου Κιόρογλου· οὗτος δὲ ἐκέντησε τὰ πλευρὰ τοῦ Κιράτ· φρικαλέα ὑπῆρξεν ἡ σύγκρουσις.

Τὰ δεκαεπτὰ ὅπλα τὰ ὁποῖα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μετεχειρίσθη ἀλλεπαλλήλως· ἀλλ' οὐδέτερος ὑπερίσχυε· καὶ ὁ Κιόρογλου εἶδεν ὅτι ὁ Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ ἦτο ἀνὴρ τὰ μάλιστα γενναῖος καὶ ἐπιτήδειος.

Ἐπλησίασαν πρὸς ἀλλήλους πολλάκις ἔριπποι ῥῆθος πρὸς στῆθος καὶ ῥάχιν πρὸς ῥάχιν· καὶ ἐπιάσθησαν ἐκ τῆς ὀσφύος· ὁ μὲν Ῥεϊχὰν ἑλκύων τὸν Κιόρογλου διὰ νὰ τὸν κατακυλίσῃ ἔκραζε·— Δὲν θὰ

θὰ πάρῃς τὸν Ἀϊβάζ. — Ὁ δὲ Κιόρογλου ἑλκύων ἐκεῖνον ὡσαύτως ἔκραζε·—Θ' ἁρπάξω τὸν Ἀϊβάζ.

Καὶ πεζεύσαντες ταὐτοχρόνως ἤρχισαν νὰ παλαίωσι λαιμὸν μὲ λαιμόν, χεῖρας μὲ χεῖρας καὶ πόδας μὲ πόδας. Θὰ ἔλεγέ τις ὅτι δύο ἄῤῥενες κάμηλοι (1) ὁμοῦ ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους. Ἤδη δ' ἔκλινεν ὁ ἥλιος· καὶ ὁ Κόρογλου βλέπων ὅτι ἀπέκαμεν ὡς ἐκ τῆς κραταιᾶς ἀντιστάσεως τοῦ ἀντιπάλου του εἶπε καθ' ἑαυτόν·—Θεέ μου! βοήθησέ με ὦ Ἀλῆ!—Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἦρε μετέωρον τὸν Ῥεϊχὰν Ἀρὰπ καὶ ῥίψας κατὰ γῆς, ἐκάθησεν ἐπὶ τοῦ στήθους του, καὶ ἐλκύσας τὴν μάχαιραν ἡτοιμάζετο νὰ τὸν σφάξῃ· εἶτα εἶπε καθ' ἑαυτόν·—Ἐὰν ζητήσῃ χάριν, θὰ τὸν φονεύσω· ἐὰν δὲ δὲν ζητήσῃ, εἶναι κρίμα νὰ φονεύσω τοιοῦτον ἀνδρεῖον νέον.—Ἠτένισεν εἰς τὸ πρόσωπόν του, ἀλλ' ἦτο ἐρυθρόν, ἤρεμον καὶ μηδόλως ἠλλοιωμένον.—Καὶ λύσας τὸν ἱμάντα ὁ ὁποῖος ἦτο ὄπισθεν τοῦ ἐφιππίου, ἔδεσε τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας τοῦ Ῥεϊχάν. Εἶπε δὲ οὕτος· — Ὅτε σὺ ἤλαυνες τὸν ἵππον διὰ νὰ ὑπερπηδήσῃς τὸ βάραθρον, ἐγὼ σὲ εἶχα δωρήσει τὸν Ἀϊβάζ. Ἐφάνην ἄπιστος εἰς τὸν λόγον μου, καὶ δι' ἁμάρτημα τόσον μέγα, ἡ δυστυχία ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου.—Ὁ Κιόρογλου ἀπεκρίθη· — Τῷ ὄντι, κανεὶς ἐκτὸς ἐμοῦ δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ σὲ κατα διώξῃ. Δὲν σὲ λυποῦμαι καὶ δὲν θέλω νὰ σὲ φονεύσω· μόνον δ' ἔδεσα τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας σου. Ἐὰν καὶ στράτευμα μὲ κατεδίωκε, δὲν ἤθελε τολμήσει νὰ ἐξακολουθῇ ἐὰν σὲ ἔβλεπεν οὕτω δεσμευμένον.

Ἔδεσε λοιπὸν ὁ Κιόρογλου τὸν Ἀϊβάζ διὰ σχοινίου ἐπὶ τῆς φορβάδος καὶ ἀναβὰς τὸν Κιράτ, ὡδήγησεν αὐτήν. Ἔθεσε τὸν Ἀϊβάζ ὀπίσω του, καὶ ἔρθασεν οὕτως εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ. Οἱ σκοποὶ τοῦ Κιόρογλου τὸν εἶδον ἐρχόμενον μακρόθεν καὶ εἰδοποίησαν τὸ λῃστήριον περὶ τῆς ἀρίξεως τοῦ κυρίου των. Ἑπτακόσιοι ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ἄνθρωποι ὑπῆγαν εἰς συνάντησιν. Ὁ δὲ Κιόρογλου διέταξε νὰ φέρωσιν ἔνδυμα πομπικὸν διὰ τὸν Ἀϊβάζ. Οὗτος δὲ τὸ ἐνεδύθη. Ὁ Κιόρογλου διέταξεν ὥστε ὁ Κοτζὰ Ἰακούπ, ὅστις, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας τοῦ Κιόρογλου, ἔμεινε δεδεμένος καὶ περιωρισμένος εἰς σκοτεινὸν δεσμωτήριον, νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του. Τὸν ἐδέχθη προσηνῶς, ἀφῆρεσε τὰ δεσμὰ καὶ ἔστειλεν εἰς τὸν λουτρῶνα, φοῦ δ' ἐπέστρεψε τὸν ἐνέδυσεν ἱμάτιον πολυτελές, καὶ τὸν προσεκάλεσε νὰ καθήσῃ ἐκ δεξιῶν του.

Οἱ λῃσταὶ ἠρεύνησαν μετὰ σπουδῆς τὰ καθεκαστὰ τῆς ἁρπαγῆς τοῦ Ἀϊβάζ. Ὁ δὲ Κιόρογλου διηγήθη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, μὴ φειδόμενος ἐπαίνων περὶ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς γενναιότητός τοῦ Ῥεϊχάν. Διηγήθη τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐμμέτρως καὶ πεζῶς, καθὼς συνείθιζε νὰ λέγῃ καθαρὰ τὴν ἀλήθειαν ὀνομάζων τὸν μὲν δειλόν, τὸν δὲ ἀνδρεῖον. Ἰδοὺ ἓν τῶν ᾀσμάτων τὰ ὁποῖα ἐποίησεν εἰς τιμὴν τοῦ Ῥεϊχάν.

— Ἀδελφοί, ἀγάδες! ὁ ἀνὴρ πρέπει νὰ εἶναι ἀνὴρ ὡς ὁ Ῥεϊχάν. Ἐπέσπασε δάκρυα θαυμασμοῦ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἡ ἀσπίς του εἶναι ἀργυρᾶ· χύνει ἀφθόνως αἷμα ἐχθρικόν. Ἤνωσε τὴν ψυχήν μου μὲ τὴν ἰδικήν του. Ἐνεχάραξεν εἰς τὴν καρδίαν μου συγχρόνως τὸ σέβας καὶ τὴν ἀγάπην. Ἀνὴρ δίκαιος πρέπει νὰ εἶναι ὡς ὁ Ῥεϊχάν. Εἴθε ἕκαστος πατὴρ νὰ εἶχε πέντε υἱοὺς ὡς αὐτόν! Εἴθε νὰ εἴχομεν τοιούτους πολεμιστὰς συντρόφους ὁποῖος αὐτός! Εἶναι ἄξιος νὰ εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Κιόρογλου. Ἀνὴρ δίκαιος πρέπει νὰ εἶναι ὡς ὁ Ῥεϊχάν (1).

Ὁ Κιόρογλου διέταξε νὰ ἑτοιμασθῇ γεῦμα. Ὁ Ἀϊβάζ διωρίσθη ἀρχιοινοχόος· ὁ οἶνος ἔῤῥευσεν εἰς τὰ φαγητά, ἔπεσεν ὡς βροχή, καὶ τὸ λῃστήριον ἅπαν συνευωχήθη.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ.

Τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἐφάνη εἰς ἡμᾶς τόσον ποικίλον καὶ περίεργον, ὥστε δὲν ἐτολμήσαμεν νὰ τὸ συντέμωμεν πολύ. Εἰς τὸ ἡρωϊκὸν ὕρος τῆς διηγήσεως μιγνύεται καὶ ἡ φαιδρότης, καὶ τὸ ὅλον εἶναι ὡς εἰς ἅπαντα τὰ ἀρχαῖα ποιήματα, κρᾶμα φρίκης καὶ ἀσεμνότητος.

Ἡ ἀκόλουθος συνάντησις ἐξεικονίζει σαφέστερον τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἀσιανῶν. Ἡ ἡγεμονὶς Νιχάρα παρίσταται ὡς τὸ πρωτότυπον τῆς γυναικὸς κατὰ τὰς χώρας ταύτας, πρωτότυπον βεβαίως ἀνόμοιον πρὸς τὰ ἡμέτερα· ἡ ἔρευνα ἄρα θὰ εἶναι ἔτι μᾶλλον περίεργος. Ναὶ θὰ ἦτο μὲν ἁρμόδιον νὰ προτάξωμεν ὡς προοίμιον εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔργον κοινοποιηθὲν εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Chodzko περὶ τῶν πράξεων, ἐθίμων, δεισιδαιμονιῶν, θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι συναποτελοῦν τὴν μυστηριώδη ζωὴν τῶν χαρεμίων, ἀλλὰ φοβούμενοι μὴ παραβλάψωμεν διὰ τῆς μικρᾶς ταύτης διακοπῆς τὸ διαφέρον τὸ ὁποῖον ἐνδέχεται νὰ ἐμπνεύσῃ ὁ Κιόρογλου, ἀναβάλλομεν τὴν δημοσίευσιν τῶν περιέργων δικαιολογητικῶν ἐγγράφων.

Ἡ τετάρτη λοιπὸν συνάντησις πραγματεύεται περὶ τῆς ἡγεμονίδος Νιχάρας· ἐπειδὴ δὲ ἡ περὶ αὐτῆς πραγματεία εἶναι διεξοδικωτάτη, θὰ τὴν συντέμωμεν ὅσον ἔνεστι, λυπούμενοι ὅμως δι' ὅσα θὰ παραλείψωμεν.

Κατ' ἀρχὰς μὲν ἠθέλομεν παραλείψει τὰ κατὰ τὸν Δεμουρτζὶ ὄγλου, ὡς μὴ συνεχόμενα μὲ τὴν πρᾶξιν τοῦ συμβάντος τούτου· ἀλλ' ἐπειδὴ θὰ τὸν

(1) Αἱ μάχαι τῶν καμήλων εἶναι πολὺ ἀγριώτεραι παρὰ τὰς τῶν ταύρων, τῶν κριῶν, τῶν σκύλων ἢ τῶν ἀλεκτρυόνων. Οἱ ῥάθυμοι πλούσιοι εἰς τὴν Περσίαν στοιχηματίζουσι πολλάκις κατὰ τὰς μάχας ταύτας. Εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον τὸ νὰ μὴ δοκιμάσῃ τις θηριώδη τέρψιν παρευρισκόμενος εἰς αὐτάς. Τὰ ὑπερμεγέθη ταῦτα σώματα καί τοι παλαίοντα μένουσιν σχεδὸν ἀκίνητα. Οἱ μακροὶ λαιμοί των ἐμπεπλεγμένοι πρὸς ἀλλήλους δὲν δεικνύουσι σημεῖον ζωῆς εἰμὴ διὰ σπασμωδικῶν συστροφῶν. Οἱ ὀφθαλμοί των προπίπτουσι, τὰ στόματα ἀφρίζουσι, καὶ βρυχῶνται τρομερά.

(1) Τὸ κείμενον τοῦ ὡραίου τούτου ποιητικοῦ τεμαχίου χρησιμεύει ὡς παράδειγμα τῆς δυνάμεως τῶν Περσικῶν μετοχῶν, ὁποίαν δὲν ἔχει οὐδεμία τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.

ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ λοιπὸν τοῦ βίου τοῦ Κιόρογλου, δὲν δυνάμεθα ἑπομένως νὰ μὴ τὸν γνωστοποιήσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην, πολλῷ δὲ μᾶλλον καθόσον ὑπάρχει τις ὁμοιότης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ συμβάντος τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου. Θὰ ἐπαρατήρησεν ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ προλαβὸν κεφάλαιον τὴν ὑπεροχὴν τῆς Περσικῆς ἐπινοίας, ὅτι ὁ Κιόρογλου ἐξήλειψε διὰ μόνης τῆς πιέσεως τῶν δακτύλων τὸν τύπον χρυσοῦ νομίσματος. Οἱ ἡμέτεροι ἥρως ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ κόψωσι τὸ νόμισμα εἰς δύο, καὶ νομίζουσιν ὅτι ἔπραξαν ἀδύνατόν τι. Τὸ ἀληθῶς ὅμως ἀδύνατον εὑρίσκει τίς μόνον εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ Δεμουρτζὶ ὀγλού, δηλ. ὁ υἱὸς τοῦ σιδηρουργοῦ, ὅστις, ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῆς πόλεως Ναξεβάν, ἀκούσας τὴν δόξαν καὶ τὴν μεγαπρέπειαν τοῦ λῃστοῦ· — Ἡ καρδία μου ῥηγνύεται ἐνταῦθα ἕνεκα ἀργίας εἶπε, καὶ ἀνεχώρησεν ἔρριπος εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ. Ὁ Κιόρογλου κυνηγῶν εἰς τὰ πέριξ τοῦ φρουρίου του καὶ ἀπαντήσας αὐτὸν λέγει κατ' ἀρχάς· — Ἰδοὺ ὡραῖος νέος.—Ὁ Δεμουρτζὶ τῷ ἀνέφερε τὴν αἴτησίν του.—Ψυχή μου, ἀπεκρίθη ὁ κύριος, πρέπει νὰ ἠξεύρῃς ὅτι εἰς μὲν τοὺς ἀνδρείους δίδω ἄρτον, εἰς τοὺς ἀνάνδρους δὲ τίποτε.— Φίλοι, λέγει εἰς τοὺς κυνηγούς του, ἐγὼ ἠῦρα ἐδῶ τὸ κυνηγί μου.— Εἶπε λοιπὸν εἰς τὸν Δεμουρζὶ ὀγλοὺ νὰ γονατίσῃ, καθὼς οἱ ἄρρενες κάμηλοι, καὶ νὰ ἐκβάλῃ τὸν πῖλόν του.— Ἔπειτα ζητεῖ μῆλον, ἐκβάλλει τὸ δακτυλίδιόν του, τὸ στηρίζει ἐπὶ τοῦ μήλου τὸ ὁποῖον θέτει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δεμουρτζί, ἀπομακρύνεται, ἐντείνει τὸ τόξον του, καὶ διαπερᾷ διὰ τοῦ δακτυλίου τὰ ἑξήκοντα βέλη τῆς φαρέτρας του.

— Εὐχαριστηθεὶς βλέπων ὅτι ὁ Δεμουρτζὶ οὔτε κἂν συνωφρυώθη, λέγει εἰς τοὺς συντρόφους του· — Ψυχαί μου, καρδία μου, ὅ;τις ἀγαπᾶ ἀ; συντελέσῃ εἰς τὴν ἐρόπλισιν τοῦ Δεμουρτζὶ ὀγλού.—Ἐν ἀκαρεῖ, οἱ λῃσταὶ ἐξέβαλαν ἕκαστος τὸ φόρεμα, τὰ ὅπλα καὶ τὴν ἱπποσκευήν των, καὶ ἔδωκαν τόσα πράγματα, ὥστε ὁ ξένος παρευθὺς κατέστη πλούσιος —Τὸν ἄγουσιν εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ καὶ ἑορτάζουσι τὴν ἔλευσίν του. Ὁ Κιόρογλου δὲ αὐτοσχεδιάζει δι' αὐτὸν εἰς τὸ ἐπιδόρπιον, καὶ εἴ; τινα τῶν στρατῶν του λέγει·

— Κανεὶς ἐπὶ τῆς γῆς δὲν ἤθελε γνωρίσει τὰ μεγάλα μου κατορθώματα ἄνευ τῶν λαμπρῶν ἀσμάτων μου.— Ναί, ὅ,τι ἔπραξα, τὸ ἔπραξα διὰ τοὺς φίλους μου καὶ οὐδέποτε ἰδιοτέλεια ἐγεννήθη.

— Ἀλλ' ἀκούσατε τώρα, ἀνακράζει ὁ ῥαψῳδός, τὴν ἱστορίαν τῆς ἡγεμονίδος Νιχάρας, θυγατρὸς τοῦ σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ ὡραία ἡγεμονὶς ἀκούσασα τὴν λαμπρὰν φήμην τοῦ Κιόρογλου συνέλαβεν ἔρωτα πρὸς αὐτόν. Ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν ἐξῆλθε διὰ νὰ περιπατήσῃ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς πόλεως, καὶ ἀκούοντες τὸν ἦχον τῶν τυμπάνων ὅλοι οἱ διαβάται καὶ οἱ ἔμποροι ἔφευγον διὰ νὰ μὴ ἀποτίσωσι διὰ κεφαλικῆς ποινῆς τὴν χάριν ὅτι εἶδον αὐτήν. Ὁ Μπελλὶ Ἀχμὲτ (δηλ. ὁ διάσημος Ἀχμὲτ) εὑρεθεὶς ἐκεῖ λέγει καθ' ἑαυτόν·—Ἀρ' οὐ ὀνομάζεσαι Μπελλὶ Ἀχμὲτ, δὲν θὰ ἴδῃς τὴν ὡραίαν ταύτην ἡγεμονίδα; — Τὴν εἶδε τῷ ὄντι, ἀλλὰ παρ' ὀλίγον ἐκινδύνευσε· διότι ἡ ἡγεμονὶς μὴ ἀνεχομένη ἀστεϊσμούς, τὸν κατεπάτησε καὶ θὰ τὸν ἀπηγχόνιζον οἱ εὐνοῦχοι, ἐὰν κατ' εὐτυχίαν δὲν ἐπήρχετο εἰς τὸν νοῦν τὸ νὰ τῇ εἴπῃ θερμῶς παρακαλῶν ὅτι ἦτο γέννημα τῆς Θεοδοσιουπόλεως.— Παρευθεὶς ἡ ἡγεμονὶς τὸν ἐρωτᾷ ἐὰν τυχὸν εἶδεν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας κἄποιον Κιόρογλου, καὶ ὁ Μπελλὶ Ἀχμέτ, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ἠλίθιος, ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι εἷς τῶν ὑπηρετῶν του. Τότε ἡ ἡγεμονὶς τῷ ἔῤῥιψε χρυσίον ἄφθονον καὶ τῷ ἐνεχείρισε διὰ τὸν κύριόν του τὴν εἰκόνα της μετὰ ἐπιστολῆς διαλαμβανούσης τάδε·

— Ὦ σὺ ὁ ὁποῖος ὀνομάζεσαι Κιόρογλου! ἡ φήμη τοῦ ὀνόματος σου ἔῤῥιψε θέλγητρα εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας. Ὀνομάζομαι Νιχάρα, θυγάτηρ τοῦ Σουλτὰν Μουράτ. Σὲ λέγω, διὰ νὰ μάθῃς ἐὰν δὲν τὸ ἠξεύρῃς ἀκόμη, ὅτι ἐπιποθῶ σφοδρῶς νὰ σὲ ἴδω. Ἐὰν εἶσαι γενναῖος, ἐλθὲ εἰς τὸ Ἰσταμπούλ καὶ ἄρπασέ με.

Ὁ Μπελλὶ Ἀχμὲτ ἀναχωρεῖ εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ, καὶ παρουσιάζεται εἰς τοὺς σκοποὺς οἵτινες μαθόντες τὰ κατ' αὐτὸν ἄγουσιν εἰς τὸν Κιόρογλου. Οὗτος δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἔχοντα καλὴν ὄψιν διέταξε νὰ καθήσῃ, τὸν δὲ ὡραῖον του οἰνοχόον Ἀϊβάζ ἔστειλε διὰ νὰ φέρῃ οἶνον. Τότε ἀρχίζει διάλογόν τινα μὲ τὸν Ἀχμέτ, ὡς τὸν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ τὸν μεταξὺ τοῦ Κιόρογλου καὶ τοῦ Κοτζὰ Ἰακούπ. —Εἶδες ἵππον ὡραιότερον τοῦ Κιράτ; Δὲν εἶδα. — Εἶδες ὡραιότερον πολεμιστὴν τοῦ ἐμοῦ Ἀϊβάζ; — Δὲν εἶδα. — Εἶδες ὡραιοτέραν ἑορτὴν κτλ. — Ἀλλ' ὦ Κιόρογλου! εἶδα εἰς τὸ Ἰσταμπούλ τὴν ἡγεμονίδα Νιχάραν! —Ὁ Κιόρογλου προσηλόνει τὰ ὦτα, ἀναγινώσκει τὸ γράμμάτιον, παρατηρεῖ τὴν εἰκόνα, προστάζει νὰ ἐπισάξωσι τὸν Κιράτ καὶ ἀναχωρεῖ καταλιπὼν τὸν Μπελλὶ Ἀχμὲτ σιδηροδέσμιον εἰς δεσμωτήριον, καθὼς εἶχε πράξει καὶ πρὸς τὸν Κοτζὰ Ἰακούπ, διότι εἰς τοιαύτας περιστάσεις οὕτω πράττει πάντοτε.

Διελθὼν τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέζευσεν ἀπὸ τὸν ἵππον, καὶ ὁ Κιράτ τὸν ἠκολούθει. Ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἵππος, ἀπόγονος τοῦ φέραντος τοὺς τέσσαρας υἱοὺς Ἀϋμόν, γινώσκων ὅτι θὰ διεγείρῃ διὰ τὴν καλλονήν του τὰς ἐπιθυμίας τῶν ξένων, καὶ φοβούμενος μὴ ῥίψῃ τις ἐπ' αὐτοῦ θέλγητρον, ἀφῆκε πρὸς τὰ κάτω τὰ ὦτά του ὡς τὰ τοῦ ὄνου, ἔστρεψε τὰς τρίχας του, συνέχες τὴν χαίτην του καὶ τέλος πάντων ἐφαίνετο καὶ ἐβάδιζεν ὡς παλῃάλογον.

Ὁ Κιόρογλου εἶδε γυναῖκα ὑπέρηγηρων τῆς ὁποίας ἡ ῥάχις εἶχε τὸ καμπύλον σχῆμα τῆς νέας σελήνης, καὶ ἐγνώρισεν ἀπὸ τὸ ἦθός της ὅτι ἦτο μάγισσα. Ζητεῖ .ὰ φιλοξενηθῇ παρ' αὐτῇ· ἀλλ' αὕτη προφασίζεται πενίαν. Τῇ δίδει χρυσίον, καὶ τὴν καταπείθει. Ἀλλ' ὅταν ἔρθασαν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῆς, θελήσας νὰ ἐμβιβάσῃ τὸν Κιράτ, εὑρίσκει τὴν θύραν τόσον χαμηλήν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ διαῤῥήξῃ τὸν τοῖχον εἰς δύο μὲ ἓν κτύπημα τῆς σπάθης του. Καὶ ἡ μὲν κυρία κλαίει, ὁ δὲ λῃστὴς τὴν παρηγορεῖ ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ἀνοικοδομήσῃ θύραν μεγαλειτέραν. Τὸ ἱπποστάσιον ἦτο ὁπωσοῦν ἄνετον· ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς σταύλους εἰμὴ ὀλίγον ἄχυρον ὡς ξηραὶ ἄκανθαι. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ Κιράτ δὲν ἦτο δυσόρεκτος, ἀλλ', ὡς ὁ κύριός του, ἔτρωγεν ὅ,τι εὕρισκεν, ἤρκει μόνον νὰ εἶναι ὀλιγώτερον σκληρὸν ἀπὸ τὴν πέτραν.

Ὁ Κιόρογλου εἶδεν ὅτι ἡ οἰκία ἦτο καθαρὰ καὶ εὐάερος, ἀλλὰ δὲν εἶχε τάπητας. Γνωστὸν ὅτι ὁ Πέρσης ἀνέχεται ἀσμένως τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἄλλου παρὰ τάπητος. Ἕκαστον δωμάτιον πρέπει νὰ ἔχῃ ἕνα μὲν μάλλινον στρωμένον ἐν τῷ μέσῳ, δύο δὲ στενοὺς εἰς ἑκατέρας τὰς ἄκρας κατὰ μῆκος καὶ τέταρτον ὀνομαζόμενον *σερενδάζ*, κείμενον ἐπ' αὐτῷ. Ἐνταῦθα καὶ πίνουσι καὶ τρώγουσι καὶ διαλέγονται καὶ χορεύουσιν οἱ εὐγενεῖς Πέρσαι. — Μάνα, λέγει ὁ Κιόρογλου εἰς τὴν γραῖαν, πήγαινε νὰ μὲ ἀγοράσῃς τάπητας τοῦ Ἰὰμ καὶ τοῦ Χορασάν. Ἰδοὺ καὶ ἄλλα χρήματα.

Κάθηται μετ' ὀλίγον ἐπὶ τῶν ὡραίων ταπήτων του, ἐκδύεται τὰ ὅπλα, τῶν ὁποίων ἕκαστον ἡ γραῖα ἀναρτᾷ ἓν πρὸς ἓν εἰς τὸν τοῖχον· τῆς δίδει δὲ καὶ ἄλλα χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσῃ νέον ἔνδυμα, διότι τὸ ἰδικόν της ἦτο τόσον παλαιὸν καὶ ἀκάθαρτον, ὥστε ὁ συβαρίτης Κιόρογλου δὲν ἀνείχετο νὰ τὴν βλέπῃ. — Ἰδοὺ καλὸς υἱός δι' ἐμέ! λέγει ἡ μάγισσα. Εἴθε νὰ εὕρισκα δωδεκάδα τοιούτων υἱῶν! — Ἠγόρασε λοιπὸν ἕτοιμα φορέματα ἀπὸ ἐργαστήριον ῥάπτου, καὶ περιεκάλυψε τὸ στόμα της μὲ μανδύλιον λευκὸν διὰ νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸν ἄβρὸν ξένον τὸ νωδὸν στόμα της. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα δὲ τῆς μελλούσης ἀφίξεως ἀφίξεως δώδεκα φίλων τοὺς ὁποίους ἔμελλε νὰ ἑστιάσῃ ὁ Κιόρογλου, τὴν παρήγγειλε νὰ ἑτοιμάσῃ δεῖπνον μέγα, ὀρύζιον, βούτυρον. ἀρωματικὰ καὶ κρέατα ἄφθονα, ὅλα ἐντὸς μεγάλου ἀγγείου. τὸ ὁποῖον ἡ γραῖα ἀφοῦ ἐπληρώθη καὶ ἡτοιμάσθη δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν τράπεζαν. Ὁ Κιόρογλου ἐπέστρεψε λούσας καὶ καθαρίσας πρὸ μικροῦ τὸν Κιράτ, ἔνιψε καὶ αὐτὸς ὡσαύτως τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖράς του, εὐλαβῶς ἔκαμε τὸ *ramáζι* του ὡς καλὸς πατὴρ οἰκογενείας, καὶ εἶχεν ὄρεξιν μεγάλην. Ὑπῆγεν ὁ ἴδιος εἰς τὸ μαγειρεῖον νὰ εὕρῃ τὸ βουνὸν τὸ ἐκ τοῦ ὀρυζίου καὶ τῶν κρεάτων· ἀφοῦ δὲ ἡ ξενοδόχος ἔστρωσε μέγα τραπεζομάνδυλον ἐπ' αὐτοῦ δὲ κάλυμμα δερμάτινον, ἤνοιξε τὴν χεῖρά του ὡς ὅπλὴν λέοντος καὶ ἤρχισε νὰ ῥίπτῃ ὑπερμεγέθη τεμάχια κρέατος εἰς τὸ στόμα του ὡς εἰς σπήλαιον.

Ἐν τῷ μέσῳ τοιούτου γεύματος, τοῦ ὁποίου ἡ λεπτομερὴς καὶ ἐπανειλημμένη διήγησις, ὡς νομίζω, κάμνει βαθεῖαν ἐντύπωσιν ὅταν οἱ ῥαψῳδοὶ ἀναγγέλλωσιν αὐτὸ εἰς ἀκροατήριον πτωχῶν, ἰσχνῶν καὶ πεινάλεων, ὁ Κιόρογλου ἀστεΐζεται. — Γραῖά μου .... ὄχι, ὡραία μου νέα (διότι ἡ μάγισσα τὸ πρῶτον ἐπίθετον θεωρεῖ βάρβαρον καὶ δὲν τὸ ἀνέχεται), φάγε μαζί μου, διὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ, μήπως ἡ πνοὴ τῆς καταστροφῆς φυσήσῃ εἰς τὸν στόμαχόν σου καὶ τότε θὰ δώσω λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Ἡ γραῖα ἐλπίζουσα ὅτι τὰ ὑπόλοιπα τοῦ τρομεροῦ τούτου δείπνου θὰ ἤρκουν εἰς τὸ τραφῇ ὅλην ἑβδομάδα καὶ νὰ ἑστιάσῃ ἀκόμη καὶ τὰς γείτονας, εἶπεν ὅτι ἐχόρτασεν ἀπὸ τὴν ἀσμὴν μόνην τῶν φαγητῶν ἐν ᾧ τὰ ἔβραζεν· ἀλλὰ βλέπουσα τὴν καταστροφὴν τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ὁ ξένος της εἰς τὸ οἰκοδόμημα, ἐροβήθη μὴ ὑπάγῃ νὰ κατακλιθῇ νῆστις, καὶ ἐνεβύθισε τὴν λειπόσαρκον χεῖρά της εἰς τὸ ἀγγεῖον. Δυστυχῶς ὅμως κόκκος ὀρυζίου τῇ ἐπέφερε τοσοῦτον βῆχα, ὥστε διαρκοῦντος αὐτοῦ ὁ Κιόρογλου ἔῤῥθασεν εἰς τὸν πάτον τοῦ πινακίου. Περιστέλλουσα δὲ τὸ τραπεζομάνδυλον, παρετήρησε μὲ τρόμον ὅτι τὸ δερμάτινον ἔγεινεν ἄφαντον.— Τί τὸ ἔκαμες, υἱέ μου; — Πῶς; ἦτο λοιπὸν τὸ τραπεζομάνδυλον; ἠρώτησεν ὁ Κιόρογλου· διὰ τοῦτο τὸ τελευταῖον κομμάτιον μὲ ἐφάνη ὀλίγον σκληρὸν καὶ πικρόν, καὶ τὸ κατέπια μετὰ δυσκολίας. Διατί δὲν μὲ τὸ εἶπες; — Ἀλλοίμονον, εἶπε καθ' ἑαυτὴν ἡ γραῖα, ὁ ξένος μου εἶναι αὐτόχρημα ἡ πεῖνα. Ἐὰν ἐξαναπεινάσῃ θὰ καταπίῃ καὶ τὸ κουφάριμου.

Ὁ Κιόρογλου τὴν παραγγέλλει νὰ στρώσῃ τὸ στρῶμά του ἔμπροσθεν τῆς θύρας, τὸ ὁποῖον καὶ ἐρόβισε λίαν τὴν γραῖαν. — Διατί ἀνησυχεῖς; τῇ λέγει· ἐὰν θέλῃς νὰ ἐξέλθῃς τὴν νύκτα, σὲ ἐπιτρέπω νὰ περάσῃς ἄνωθεν τῆς κλίνης μου καὶ νὰ πατήσῃς ἐπὶ τοῦ σώματός μου· οὔτε κἂν θὰ τὸ αἰσθανθῶ.

Κατακλιθεῖσα εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον ἡ γραῖα καὶ νομίζουσα ὅτι ὁ ξένος της εἶχε κακοὺς σκοπούς, δὲν ἔκλεισε τοὺς ὀρθαλμούς της. — Δὲν κοιμᾶσαι, μάνα.— Ἀλλοίμονον, συλλογίζομαι μήπως εἶσαι ὁ Ναζὰρ Δζελλαλή. — Ὄχι.—Εἶσαι λοιπὸν ὁ Γουρὶζ ὀγλού; — Λάθος ἔχεις. — Ὁ Ῥαῖχὰν Ἀράπ;— Οὔτε. — Λοιπόν, εἶσαι ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἑπτακοσίων ἑβδομήκοντα ἑπτά, ὁ Κιόρογλου! — Σὺ εἶπας. Ἦλθα ἐδῶ πρὸς ἁρπαγὴν τῆς ἡγεμονίδος Νιχάρας.

Ἡ γλῶσσα τῆς γραίας ἐκολλήθη εἰς τὸν λάρυγγάτης. — Μὲ φοβῆσαι παλῃόγερῃ, σκέλεθρον· —Πῶς νὰ μὴ φοβοῦμαι; Ὅταν παιδίον κλαίῃ, ἡ μήτηρ διὰ νὰ κατασιγάσῃ αὐτὸ λέγει.—Σιώπα, εἰδὲ μὴ θὰ ἔλθῃ ὁ λύκος νὰ σὲ φάγῃ, — Τὸ δὲ παιδίον κράζει ἀκόμη. Ἡ μήτηρ λέγει· — Ἰδοὺ ὁ λεόπαρδος. — Τὸ δὲ παιδίον κράζει δυνατώτερον. Ἡ μήτηρ λέγει· — Ἰδοὺ ὁ Κιόρογλου ἦλθε νὰ σὲ ἐπάρῃ. — Τὸ παιδίον σιωπᾷ καὶ κρύπτει τὴν κεφαλήν του ὑπὸ τὸ προσκέφαλον.

Ὁ Κιόρογλου ὀμνύει εἰς τὸν ἀγνότερον ἄγγελον τοῦ ποιητοῦ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὅτι θὰ τὴν μεταχειρισθῇ ὡς ἰδίαν μητέρα, ἐὰν δὲν τὸν προδώσῃ· ἀλλ' ὅτι εἰς ἐναντίαν περίπτωσιν, καὶ ἂν ἀναβῇ εἰς τὸν ἕβδομον οὐρανόν, θὰ ῥίψῃ βροχὴν διὰ νὰ τὴν ἀποσπάσῃ, καὶ ἂν μεταβληθῇ εἰς Δζὶν (δαίμονα) διὰ νὰ κρυφθῇ εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, θὰ τὴν ἀνασύρῃ μὲ τὴν πυράγραν διὰ νὰ τὴν κατακρεουργήσῃ.

Τὴν πρωΐαν ὁ Κιόρουγλου ὑπῆγεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἠγόρασεν ἔνδυμα λευκὸν ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο τὸ ὁ;

ποῖον φοροῦσιν οἱ μολάδες, καὶ σφραγῖδα ἐκ σαρδίου λίθου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐχάραξε τὸ σύμβολον τοῦ σουλτάνου. Ἐπὶ τέλους δὲ ἀγοράζει καὶ ὡραῖον *ταμπουράν*, τοῦ ὁποίου ἡ λαβὶς ἐχαλᾶτο (ἐξεβιδόνετο) καὶ ἀνεστέλλετο κατὰ θέλησιν. Βάλλει τὴν σφραγῖδα καὶ τὸ ὄργανον οὕτω λελυμένον εἰς τὸν κόλπον του, καὶ διὰ τῶν ἀπατηλῶν του τρόπων πλησιάζει *φακίρην* καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἔλθῃ ἵνα ἀναγνώσῃ παραγράφους τινὰς τοῦ Κορανίου εἰς τὴν μητέρα τοῦ ἀποθνήσκουσαν. Ἀφοῦ δὲ τὸν ἔφερε παρὰ τῇ γραίᾳ, εἶπε νὰ γράψῃ καθ' ὑπαγόρευσίν του διαβατήριον, δι' οὗ θὰ ἐμφανισθῇ ὡς *μολλᾶς*, ἢ *τζαούσης*, δηλαδὴ προσκυνητὴς τῆς Μέκκας, ἅγιος ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ Σουλτάνου εἰς τὴν θυγατέρα του, καὶ θὰ διέλθῃ τὰς πύλας τοῦ παλατίου. Ὁ φακίρης, νομίζων ὅτι ὁ Κιόρογλου δὲν γνωρίζει γράμματα, τὸν ἀπατᾷ, καὶ γράφει εἰς τὴν ἡγεμονίδα, ἐπ' ὀνόματι τοῦ σουλτάνου, ὅτι ὁ ψευδὴς οὗτος τζαούσης εἶναι ὁ ἀχρειέστερος τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν συνιστᾷ νὰ τὸν μαστιγώσῃ.— Ἀλλ' ὁ Κιόρογλου ὅστις ἀνεγίνωσκεν ἄνωθεν τῶν ὤμων τοῦ ἀπίστου γραφέως, τὸν πνίγει σχεδόν, τὸν ἀναγκάζει νὰ ὑπακούσῃ, σφραγίζει τὴν ἐπιστολὴν μὲ τὴν παραπεποιημένην σφραγῖδα τοῦ σουλτάνου, καὶ διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἐπὶ πλέον περὶ τῆς ἐχεμυθίας τοῦ φακίρου καταρέει κατὰ τῆς κεφαλῆς τοιοῦτον κτύπον, ὥστε τὴν ἐπλάτυνεν ὡς βιβλίον τὸ ὁποῖον κλείεται.— Ἔπειτα τὸν ὠθεῖ εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ δωματίου κτυπᾷ μὲ τὸν πόδα τὸν τοῖχον, ὁ ὁποῖος κρημνισθεὶς θάπτει καὶ καλύπτει τὸ πτῶμα τοῦ φακίρου. — Ἀδύνατον νὰ τελειώσῃ τις ταχύτερον ὑπόθεσιν· ἡ διήγησις ὅμως αὐτῆς εἶναι μακροτάτη καὶ λίαν περίεργος ἕνεκα τῶν ἀποφθεγμάτων καὶ τῶν τύπων τοῦ διαλόγου, μεμιγμένου πάντοτε μὲ ἀστεϊσμοὺς καὶ θηριωδίαν.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ἐκ τοῦ

ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτονομίας πολέμου τῶν Κρητῶν.

—ooo—

Ἐκδίδεται μετ' ὀλίγον περιγραφὴ τῶν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ **1821** ἔτους συμβάντων ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον, ἀποτελέσουσα ἐπέκεινα τῶν τεσσαράκοντα τυπογραφικῶν φύλλων.

Ὁποίαν καὶ ὁπόσην ὑπηρεσίαν προσφέρει εἰς τὸ ἔθνος ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου πᾶς Ἕλλην συναισθάνεται· δὲν θέλομεν ἄρα ἐνδιατρίψει ἐπικαλούμενοι τὴν συνδρομὴν τῶν ὁμογενῶν. Τὸ ἔργον

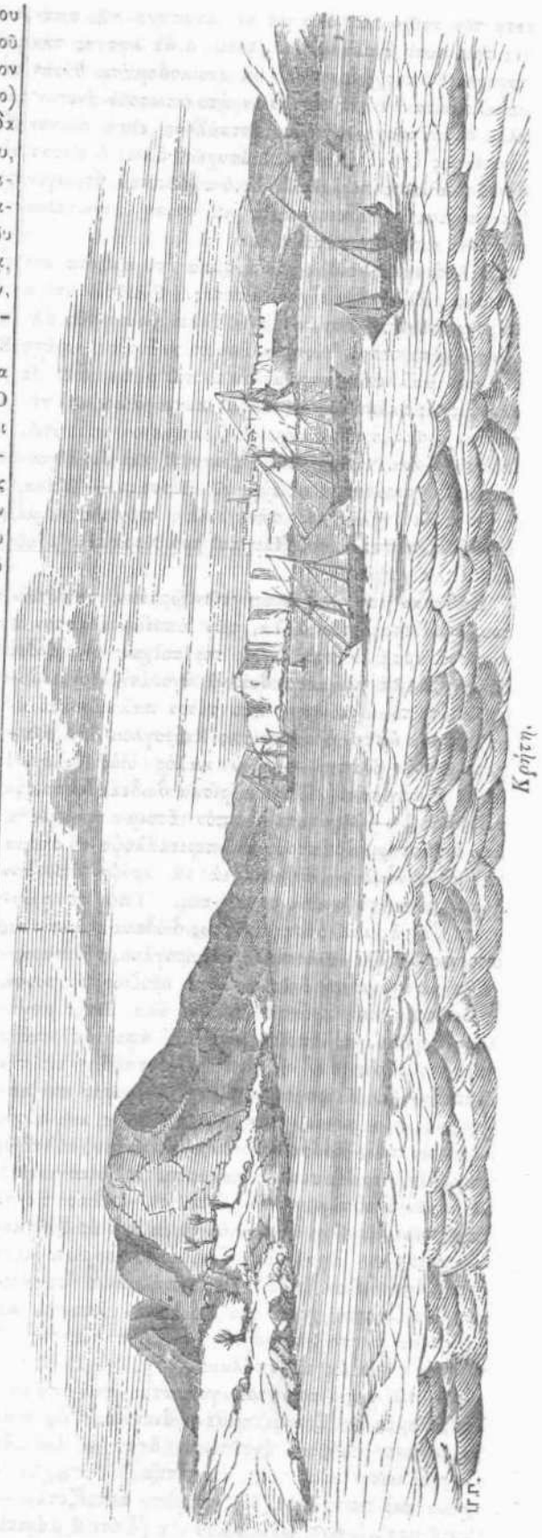

Κρήτη.

ὅσον οὔπω γίνεται γνωστόν. Εὐτυχήσαντες ν' ἀναγνώσωμεν τὰ πρῶτα δεκαπέντε φυλλάδια αὐτοῦ βεβαιοῦμεν ὅτι διὰ τῆς συγγραφῆς ταύτης τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ἡ ἀφέλεια τῆς φράσεως καὶ ἡ περὶ τὴν ἔκθεσιν ἀκρίβεια, τοῦ ἱστοριογράφου μετασχόντος ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου τῆς Κρήτης, καὶ καταγράψαντος τὰ κατ' αὐτὴν συμβάντα, εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦτον αὐτόπτης, διὰ τῆς συγγραφῆς

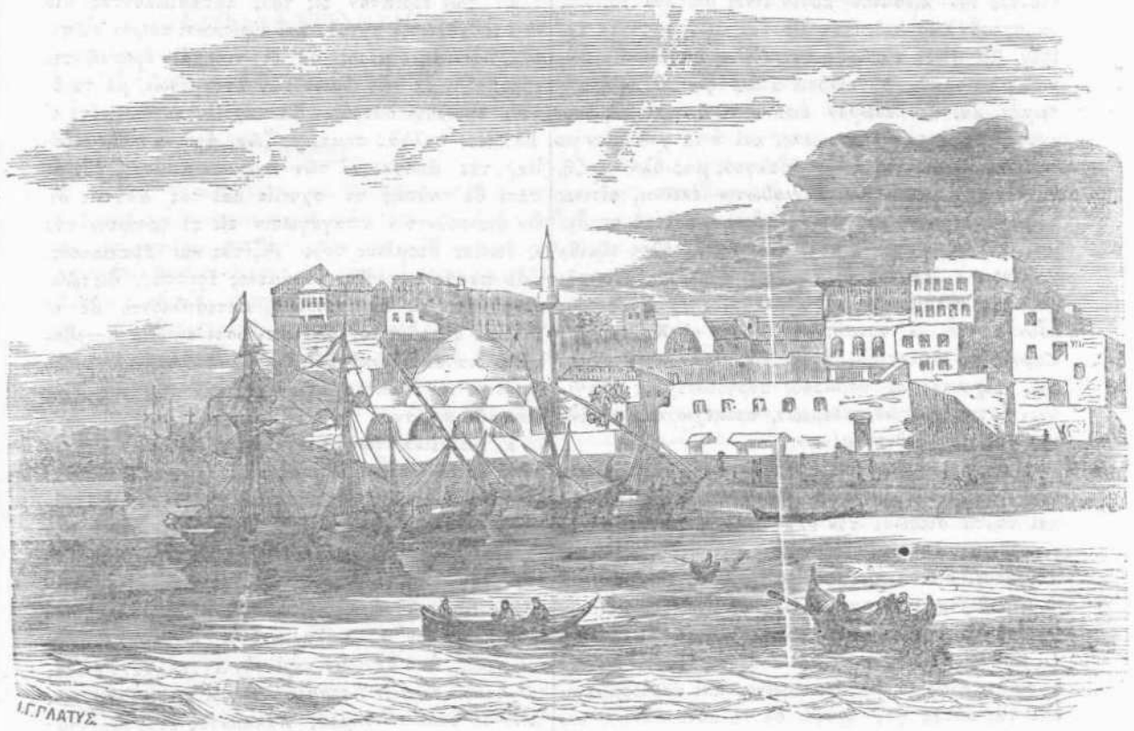

Χανία.

λέγομεν, ταύτης, νέοι ὄχι ὀλίγοι ἀδάμαντες προστίθενται εἰς τὸν λαμπρὸν στέφανον τῆς τιμῆς τὸν ὁποῖον ἀπένειμε τότε μετὰ θαυμασμοῦ ἡ Εὐρώπη εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα.

Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν ἐκλέγομεν τὴν ἡρωϊκὴν μάχην τοῦ Θερίσου, ἥτις εἰς μὲν τοὺς Τούρκους τῆς Κρήτης εἰς δὲ τοὺς ἐπαναστάτας χρισιανοὺς ἐνέσπειρε μέγα θάρρος.

Μάχη τῶν Καμπῶν τοῦ Θερίσου.

« . . . . Ἐξῆλθον λοιπὸν (ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Κυδωνίας) τὴν **4**, τοῦ μηνὸς (Ἰουλίου) οἱ Τοῦρκοι πεντακισχίλιοι περίπου φέροντες ἅπαντα τὰ προειρημένα· (ἀλύσεις δηλ. καὶ σχοινία καὶ κανόνια καὶ βόμβας κτλ.) καὶ ἐσκήνωσαν παρὰ τὴν θέσιν Ἀγιὰν τῆς Κυδωνίας· τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, μετὰ τὸν συνήθη κανονοβολισμὸν ὥδευσεν ἀθρόος ὁ στρατὸς αὐτῶν, παρακολουθοῦντος καὶ τοῦ Λατὲρ Πασᾶ, ἔνδον τῆς φάραγγος κατὰ τὴν θέσιν Καμπά, διευθυνόμενος ἐναντίον τοῦ Θερίσου· ὁ Α. Χάλης καὶ ὁ Α. Φασούλης παρουσιασθέντες πρῶτοι εἰς Καμπὰ μὲ τριακοσίους περίπου ἀντετάχθησαν ἡρωϊκῶς· ἔφθασε δὲ παρευθὺς καὶ ὁ Ι. Χάλης μὲ τοὺς Κεραμιανούς· καὶ συνέτρεχον προθύμως οἱ ὁπλοφόροι πανταχόθεν, κωλύοντες ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἐν τῇ φάραγγι τὸν ἀσυγκρίτως πολλαπλάσιον ἐχθρὸν νὰ προβῇ ἐπὶ τὰ πρόσω.

» Δρομαῖος κατέφθασεν εἰς Καμπὰ μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Δασκαλάκης μὲ ἑκατὸν πεντήκοντα περίπου στρατιώτας, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τῶν ῥηθέντων γενναίων ἀνδρῶν· περιελθὼν δὲ μὲ πολλὴν ταχύτητα τὰς ἀμυντικὰς τῶν Ἑλλήνων θέσεις, ἐνεθάρρυνεν ἐνθουσιωδῶς τοὺς γενναίως ἀνθισταμένους. « Ἂς γενναιοψυχήσωμεν, ἀνέκραξε, φίλοι συστρατιῶται, διὰ νὰ νικήσωμεν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ ταύτην τὴν φορὰν τὸν ἐχθρόν, καὶ καταβάλωμεν ὁλοτελῶς τὸ θράσος του, ὅστις ἐκινήθη σήμερον τόσον πολὺς καθ' ἡμῶν μὲ σκοπὸν νὰ μᾶς ἐξαφανίσῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ἐὰν νικήσωμεν καὶ τώρα, φίλοι μου, δὲν θὰ φοβηθῶμεν ὅτι μέλλει εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ· ἂς καρτερήσωμεν μὲ ἀνδρίαν, καὶ ἰδοὺ οἱ γενναῖοι ἀδελφοί μας Λακκιῶται φθάνουσι διὰ νὰ μᾶς βοηθήσωσιν ».

» Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Δασκαλάκη ἐπροξένησαν θάρρος πολὺ εἰς τοὺς μαχητάς· καὶ ἡ μέλλουσα ἐπικουρία ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς νὰ ἀντιπαρατάττωνται μὲ πλειοτέραν καρτερίαν κατὰ τῶν θρασέως ἐορμώντων ἐχθρῶν. Οἱ πολέμιοι ὅμως ἀσυγκρίτως πολυπληθέστεροι, κατελάμβανον προϊούσης τῆς ἡμέ-

ρας θέσεις λίαν ἐπικαιριωτέρας· καὶ ἡ νίκη ἤρχισε νὰ ὑπομειδιᾷ εἰς αὐτούς.

» Εἰς τοιαύτην κρίσιμον ὥραν, ἡλίου ἤδη μεσουρανοῦντος, ἀνεφάνησαν πλησιάζοντες μὲ πυροβολισμοὺς ὀγδοήκοντα τέσσαρες Λακκιῶται· μόλις δ' ἔστησαν ἐκεῖνοι τοὺς ὠκεῖς αὐτῶν πόδας εἰς τὸ ἐρημεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, κείμενον πρὸς δυσμὰς τῶν μαχομένων πολεμίων, καὶ ἐσκέφθησαν ἰδόντες τὸν κίνδυνον πόθεν εἶναι μᾶλλον εὐπετὲς νὰ προσβάλωσιν ἐπικαιρίως τὸν προχωροῦντα ἐχθρόν. Εἷς δ' ἐξ αὐτῶν, ὁ γενναιόκαρδος Σαριδαντώνης, μὲ πολλὴν συγκίνησιν ἀνέκραξεν· « Ἂς ὁρμήσωμεν, καὶ ἂς πέσωμεν ἐπάνω των παρευθὺς ὅσοι ἔχομεν βάπτισμα ἐπάνω μας, καὶ ἢ νὰ χαθῶμεν μὲ τοὺς κινδυνεύοντας τώρα ἀδελφούς μας ὅλοι μαζῆ, ἢ νὰ νικήσωμεν. Διότι ἂν χαθῶσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες τώρα πολεμοῦσι μὲ τόσον κίνδυνον, καὶ τὰ παιδιά μας, καὶ αἱ γυναῖκές μας, καὶ ἡμεῖς ὅλοι εἴμεθα χαμένοι. » Ταχέως δ' ἅπαντες ἀφελόντες τὰ τῆς κεφαλῆς καλύμματα καὶ κρατοῦντες αὐτὰ εἰς τοὺς ὀδόντας των, ὡς συνειθίζουσι τοῦτο οἱ Κρῆτες εἰς παρομοίας ὁρμητικὰς ἐπιθέσεις, ὥρμησαν ἀτρόμητοι, τρέχοντες μὲ σφοδροὺς πυροβολισμοὺς πλαγιόθεν κατεπάνω τῶν πολεμίων, προκεχωρημένων ἤδη καὶ γενναίως ἀνθισταμένων.

» Δυσπίστευτον εἶναι τὸ μέγα ἐκεῖνο τόλμημα τῶν Λακκιωτῶν· ὑπάρχει ὅμως πραγματικώτατον, καὶ τοῦτο διέσωσε τὸν ἑλληνικὸν στρατόν· μικρά τις ὤθησις ἐπὶ τὰ πρόσω ὑπελείπετο ἔτι εἰς τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ καταφθείρωσι καὶ διασκορπίσωσι τοὺς ἀνθισταμένους, καὶ οὕτω νὰ γείνωσι κύριοι τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς τῶν ἡττηθέντων Ἑλλήνων. Οἱ Κρῆτες, Ἕλληνές τε καὶ Τοῦρκοι, ἔχουσιν ὁμοίαν φυσικὴν ἀνδρίαν, ὡς γεννημένοι καὶ ἀναθρεμμένοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς γῆς· ἔχουσι δὲ τὸ αὐτὸ ὅπλον, καὶ τὸν ἴδιον τοῦ πολέμου τρόπον, μακρόθεν ἱστάμενοι εἰς τὰς μάχας μὲ τὰ κατ' ἐξαίρεσιν τηλεβόλα ὅπλα των ὄπισθεν πετρῶν· δὲν εἶχον ὅμως συνειθίσει ἑκάτεροι καὶ τὸν κατὰ τὰς μάχας περιφραγμὸν μὲ τὰ λεγόμενα ταμπούρια τῶν μᾶλλον ἐμπειροπολέμων Ῥουμελιωτῶν· διὰ τοῦτο καὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν ὁρμὴν τοῦ τολμηροτέρου.

» Ἅμα εἶδον οἱ ἀπέναντι Τοῦρκοι τὴν ἀκάθεκτον τῶν Λακκιωτῶν ὁρμήν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ στηριχθῶσι τοῦ λοιποῦ εἰς τὰς θέσεις των· ὅθεν ἀπεφάσισαν νὰ ὀπισθοπορήσωσιν ἡσύχως, νομίσαντες ὅτι ἦτον εὔκολον νὰ διασωθῶσιν οὕτως εἰς τοσοῦτον δυσβάτους τόπους, ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ ὀρεινοὶ εἶναι συνειθισμένοι εὐκολώτατα νὰ ὁδεύωσι.

» Τὸ ἀνωτέρω κίνημα ἐπηρέασεν ἀμφοτέρους τοὺς στρατούς· διότι ἤρχισαν εὐθὺς οἱ ἀντηχητικοὶ ἀλαλαγμοί, καὶ αἱ ἐνθουσιώδεις κραυγαὶ ἐκ μέρους καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ἐξορμώντων ἐπίσης ἀπὸ τὰς θέσεις των, καὶ ἐμποιούντων οὕτω τὴν ἀταξίαν εἰς τοὺς ἀντιπάλους μιμηθέντας τοὺς πρώτους.

» Ἀφοῦ δὲ ἅπαξ οἱ Τοῦρκοι ἔστρεψαν τὰ νῶτα, ὑπῆρξε τῷ ὄντι παράδοξον νὰ βλέπῃ τις, ὅτι ὀκτακόσιοι περίπου Ἕλληνες, κατεδίωκον πεντακισχιλίους σχεδὸν Τούρκους πρὸς κατωτερᾳ ὀπισθοδρόμησιν μέχρι τῆς κατὰ τὴν πεδιάδα θέσεως Συκολιᾶς καλουμένης. Ἀνωφελῶς ἐπέδειξαν εἰς πολλὰ μέρη οἱ Τοῦρκοι ἐπιμονὴν γενναίαν ν' ἀντισταθῶσιν· ἡ ἐπίθεσις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τούτων ἐγίνετο μετὰ μεγαλητέρας πεισμονῆς καὶ αἱμοβορωτέρα. Ἀφοῦ ἅπαξ οἱ Τοῦρκοι ἀπώλεσαν τὸ θάρρος ὑπεχώρουν ἅπαντες πρὸς τοὺς νικητάς· καὶ μέρος μὲν τῶν ὅπλων των ἔρριπτον εἰς τοὺς καταδιώκοντας, διὰ νὰ ἐπασχολῶσιν αὐτοὺς καὶ εὑρίσκωσι καιρὸν ν' ἀπομακρύνωνται, μέρος δὲ οἱ νικηταὶ ἐφορμῶντες ἁρπάζον ἐκ τῶν ὤμων τῶν ἡττημένων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐφόνευον αὐτούς. Κατεκυρίευσαν δὲ τότε οἱ Ἕλληνες πολλὰς σημαίας, ζῶα, ἄρθονα πολεμεφόδια, τὰς ἀποσκευὰς τῶν Τούρκων ἁπάσας, σὺν ἅπασι δὲ τούτοις τὰ σχοινία καὶ τὰς ἁλύσεις δι' ὧν διενοοῦντο ν' ἀπαγάγωσιν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κυδωνίας δεσμίους τοὺς Ῥιζίτας καὶ Σφακιανούς· ὁ δὲ πασᾶς μακρόθεν ἱστάμενος ἔριππος, διεσώθη προφθάσας εἰς τὸ φρούριον· κατεδιώκοντο δὲ οἱ Τοῦρκοι ἀβροδίαιτοι καὶ ἀπνευστὶ ἐν ὥρᾳ ὑπερβολικοῦ καύσωνος ὑπὸ ὀρεινῶν ὠκυπόδων, σύντροφον ἐχόντων τὴν σκληραγωγίαν καὶ τὴν περὶ τῆς ζωῆς των ἀδιαφορίαν.

» Ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων Τούρκων ἔπεσαν τότε, ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες, ἀποκαμόντες ἕνεκα τοῦ κατεσπευσμένου δρόμου, ὥρμων πρὸς τοὺς παραρρέοντας ῥύακας κεχηνότες, καὶ πίνοντες ὕδωρ διὰ νὰ δροσίσωσι τὴν κατακαιομένην καρδίαν των ἀπὸ τὰς φλόγας τοῦ καύσωνος, διερρήγνυντο τότε ἐλεεινοί. Ἔπεσαν ὡσαύτως καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ μὲν τοὺς περὶ τὸν Β. Χάλην καὶ Α. Φασούλην δέκα καὶ τρεῖς, ἀπὸ δὲ τοὺς περὶ τὸν Δασκαλάκην ἑπτά, καὶ ὀκτὼ ἐκ τῶν Κεραμιανῶν καὶ ἄλλων λόχων. Ἀπὸ δὲ τοὺς εὐτόλμους Λακκιώτας ἐτραυματίσθη ἰασίμως μόνος ὁ Σριδαντώνης. Ὁ ἀρειότολμος οὗτος ἀνὴρ λέγεται ὅτι ἐφόνευσεν εἰς τὴν μάχην ἐκείνην περὶ τοὺς δεκατέσσαρας ἐκ τῶν πολεμίων, ἐξακολουθῶν μέχρι τέλους τὴν καταδίωξιν· ὁ δ' ἐφάμιλλος ἐκείνου κατά τε τὴν τόλμην καὶ τὴν τῶν ποδῶν ὠκύτητα Γεώργιος Νικολουδάκης, Λακκιώτης καὶ οὗτος, ἠρίστευσεν ἐξαισίως· προμαχόμενος τῶν λοιπῶν ἀπέκτεινε τινὰς τῶν καταδιωκομένων, καὶ ἀφῄρεσεν ἐκ τῶν ὤμων τῶν ἐχθρῶν πολλὰ ὅπλα.

» Καὶ τίς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτον εὔκολον νὰ φονεύσῃ πολέμιον εἰς τοιαύτην περίστασιν; Ἂν ἁπαξάπαντες ἐξηκολούθουν προθύμως τὴν καταδίωξιν, ἀναμφιβόλως πολλῷ πλείονες τῶν ἐχθρῶν ἤθελον πέσει νεκροί· ἐτράπησαν ὅμως πολλοὶ τῶν νικητῶν κατὰ κακίστην συνήθειαν οὐ μόνον τῶν Κρητῶν ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν λαφυραγώγησιν τῶν νεκρῶν· καὶ οὕτως εὗρον καιρὸν νὰ διασωθῶσιν οἱ ἐχθροί.

» Ἡ νίκη αὕτη ἀνεπλήρωσε τὴν ἔλλειψιν πολεμεφοδίων εἰς τοὺς Ἕλληνας· ὥπλισε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ κατέστησε τοὺς μὲν Τούρκους ἀτολμοτέρους τοὺς δ' Ἕλληνας θαρραλεωτέρους μαχητάς· ὀφείλεται δὲ ἡ νίκη πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ Χάλη καὶ Φασούλη, εἰς τὴν γενναίαν ἐνθάρρυνσιν τοῦ Δασκαλάκη, καὶ εἰς τὴν παράδοξον τόλμην τῶν Λακκιωτῶν. »

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλ. 205, 206 καὶ 207.)

—ooo—

Αἱ πολλαὶ δυσχέρειαι τῶν Εὐρωπαίων πρέσβεων, τὰς ὁποίας ἀναμιμνήσκονται καὶ ἕτεροι τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἱστορικοί, περιγράφονται μὲ πολλὴν ἀφέλειαν παρὰ τοῦ Βυσβέκ. Ἐκτὸς τῶν προειρημένων μετὰ τοῦ τζαούση αὐτοῦ, διηγεῖται καὶ ἕτερον κωμικώτερον. Παραθέτω αὐτὴν τοῦ πρέσβεως τὴν διήγησιν. « Ἰδὰ τὸ 1559 τὴν 9 Ἰουνίου, καὶ μὴ θέλοντος τοῦ τσαούση μου, τὸν Σουλεϊμάνον ἐξερχόμενον. Τί δὲ μ' ἐμποδίζει νὰ μιμηθῶ τοὺς ἐνδόξους στρατιωτικούς, καὶ νὰ σὲ διηγηθῶ δύω μου μάχας; Εἶμαι ἀργὸς (ἐκτὸς ἂν θεωρήσῃς ἔργον τὰς ἀδιαλείπτους τοῦ νοός μου φροντίδας), καὶ ὅσον πλειότερα σὲ γράφω, τόσον ἀνακουφίζομαι ἀπὸ τὰς δυσχερείας μου. Ὅταν ἀνηγγέλθη ὅτι ὁ σουλτάνος ἐπλησίαζε νὰ περάσῃ διὰ θαλάσσης, εἶπα εἰς τὸν τζαούσην μου, ὅστις ἀνεχώρει καθ' ἑσπέραν φέρων τὰς κλεῖδας τῆς οἰκίας μου, ὅτι ἐπειδὴ ἐπεθύμουν νὰ τὸν ἴδω, νὰ ἔλθῃ πολλὰ πρωὶ διὰ νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύραν. Μὲ ὑπεσχέθη δὲ τοῦτο μὲ πολλὴν προθυμίαν. Διέταξα λοιπὸν τοὺς γενιτζάρους καὶ διερμηνεῖς μου νὰ ἐνοικιάσωσι τὸ ὑπερῶον οἰκίας τινός, ὅθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ σουλτάνος· καὶ οὕτως ἔπραξαν. Τὸ πρωὶ ἐγείρομαι πρὸ τῆς αὐγῆς, καὶ ἐπερίμενα τὸν τζαούσην νὰ ἔλθῃ ν' ἀνοίξῃ· ἀλλ' εἰς μάτην τὸν ἐπεριμέναμεν πολλὴν ὥραν διότι δὲν ἐφαίνετο. Ἀπέστειλα τινὰς νὰ εἰσαγάγωσι τοὺς γενιτζάρους, τοὺς ἔξω φυλάττοντας, καὶ τινας διερμηνεῖς μου· ὅλαι αὗται αἱ συνδιαλέξεις ἐγίνοντο διὰ τοῦ ῥήγματος τῆς παλαιᾶς καὶ ἑτοιμορρόπου θύρας. Ὁ τζαούσης ἐπροφασίζετο ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο, λέγων ὅτι τώρα φθάνει, καὶ πάλιν ὅτι κάτι ἐλησμόνησεν. Ἐν τοσούτῳ ἡ ὥρα παρήρχετο ἐνῷ ἐγίνοντο ὅλα ταῦτα, καὶ ἠκούσθη καὶ ὁ κρότος τῶν τυμπάνων, διὰ τοῦ ὁποίου χαιρετοῦν οἱ γενιτζάροι τὸν σουλτάνον ἀναβαίνοντα τὸν ἵππον του. Ὁ θυμός μ' ἔπνιγεν ὅταν ἰδὰ ὅτι ἐμπαίζομαι παρὰ τοῦ τζαούση. Θυμὸς καὶ δικαία ἀγανάκτησις συνεκίνησαν καὶ τοὺς γενιτζάρους, οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν γνώμην, οἱ μὲν ἰδικοί μου νὰ σπρώξωσιν ἔσωθεν, αὐτοὶ δέ, συμβοηθοῦντες ἔξωθεν, νὰ κρημνίσωσι τὴν σκωληκόβρωτον καὶ παλαιὰν θύραν. Ἡ ἰδέα μὲ ἤρεσε, καὶ ἀνοίξαντες οὕτω τὴν θύραν ἐτρέξαμεν πρὸς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἦτο τὸ ἐνοικιασθὲν ὑπερῶον. Ἡ ἰδέα τοῦ τζαούση ἦτο νὰ ματαιώσῃ τὰς ἐλπίδας μου, ὄχι ἐξ ἰδίας κακοβουλίας· διότι ὅταν διεκρίνωσε τὴν ἐπιθυμίαν μου ταύτην πρὸς τοὺς πασσάδας, δὲν τοὺς ἤρεσε χριστιανὸς νὰ ἴδῃ τὸν σουλτάνον ἐκστρατεύοντα μὲ μικρὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ υἱοῦ του. Καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἔπεισαν νὰ ὑποσχεθῇ μὲν εὐσχήμως, ν' ἀργοπορήσῃ δὲ μέχρι τῆς ἐπιβάσεως τοῦ Σουλεϊμάνου εἰς τὰ πλοῖα, καὶ τότε νὰ προτείνῃ πρόφασίν τινα εὔλογον διὰ νὰ μὲ ἡσυχάσῃ· ἀλλ' ὁ δόλος ἐνέπεσεν εἰς τὸν αὐτουργόν. Φθάσαντες εἰς τὴν οἰκίαν εὑρήκαμεν αὐτὴν κατάκλειστον, καὶ ἄλλην τόσην δυσκολίαν ἀπηντήσαμεν νὰ ἐμβῶμεν, ὅσην καὶ νὰ ἐκβῶμεν ἐκ τῆς ἡμετέρας. Ἐκρούαμεν τὴν θύραν ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίνετο. Τέλος ἐλθόντες οἱ γενίτζαροι ἐζήτησαν παρ' ἐμοῦ ἄδειαν ἢ νὰ συντρίψωσι τὴν θύραν, ἢ νὰ εἰσέλθωσι διὰ τοῦ παραθύρου καὶ ν' ἀναίξωσιν ἔσωθεν. Ἐγὼ ὅμως τὴν μὲν θραῦσιν ἀπηγόρευσα, ἐσυγχώρησα ὅμως νὰ εἰσέλθωσι διὰ τοῦ παραθύρου. Καὶ εἰσελθόντες ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἤνοιξαν τὴν θύραν. Ἀναβὰς εὑρῆκα οἰκίαν πλήρη Ἰουδαίων, ἀληθῆ συναγωγήν, θαυμαζόντων τίνι τρόπῳ ἠδυνήθην νὰ ἐμβῶ, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Τὸ πρᾶγμα ἔγεινεν ἀμέσως γνωστὸν, καὶ ἡ οἰκοδέσποινα, ἐκ καλῆς καταγωγῆς οὖσα καὶ εὐπρεπῶς ἐνδυμένη, ἤρχισε κραυγάζουσα ἱσπανιστὶ κατὰ τῆς βίας καὶ τῆς γενομένης βλάβης εἰς τὴν οἰκίαν της. Ἀποκριθεὶς δὲ ἐγὼ εἶπα ὅτι τοιαῦτα δὲν ἁρμόζουν εἰς ἀνθρώπους μὴ τηρήσαντας τὴν ὑπόσχεσίν των, καὶ προφανῶς ἀδικήσαντας. Ἡ κυρία ὅμως οὐδεμίαν ἱκανοποίησιν ἐδέχετο, ἀλλ' ὁ καιρὸς δὲν ἐσυγχώρει εἰς ἡμᾶς πλειοτέραν συνομιλίαν. Μὲ ἔδωκαν ἓν παράθυρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ἡ πλατεῖα ὅθεν ἔμελλε νὰ περάσῃ ὁ Σουλτάνος. Ἐκάθητο ἐπὶ γενναιοτάτου ἵππου. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο συνεσταλμένον καὶ αὐστηρόν, ὥστε θὰ τὸν ἐξελάμβανες ὠργισμένον. Πλησίον του ἦσαν τρεῖς παῖδες, τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἔφερε λεκάνην ὕδατος, ὁ δὲ φαινόλην καὶ ὁ τρίτος θήκην. Τούτους ἠκολούθουν εὐνοῦχοι θαλαμηπόλοι. Ὅλον δὲ τὸν στρατὸν παρηκολούθουν διακόσιοι περίπου ἱππεῖς. Ἀφοῦ παρετήρησα πάντα ταῦτα, μία μόνη φροντὶς ἔμεινε, νὰ καταπραύνω τὴν οἰκοδέσποιναν, διότι ἤκουσα ὅτι ἡ γυνὴ ἥτις μ' ἐπέπληξεν εἰσερχόμενον εἰς ἱσπανικὴν γλῶσσαν, ἦτο σχετικωτάτη τῆς συμβίας τοῦ Ῥουσὰν, καὶ ἐροβήθην μὴ ἐπέλθῃ τι ἀπευκταῖον εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἕνεκα τῆς ἰδικῆς μου πράξεως. Παρεκάλεσα λοιπὸν νὰ ἔλθῃ ἡ οἰκοδέσποινα· τὴν εἶπα νὰ ἐνθυμηθῇ τὰς συμφωνίας της, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κλεισθῇ ἡ θύρα ἀφοῦ εἴχαμεν συμφωνήσῃ νὰ ἀνοιχθῇ, καὶ ὅτι μ' ὅλον τοῦτο ἐγὼ δὲν γίνομαι ἐπιλήσμων τῶν ἀμοιβαίων συμφωνιῶν, ἂν καὶ αὐτὴ τὰς εἶχε λησμονήσει. Ἡ προσθήκη αὕτη τὴν εὐχαρίστησεν. Εἶχα συμφωνήσει ἑπτὰ χρυσᾶ, τώρα δὲ ἐπρόσφερα δέκα, διὰ νὰ μὴ μετανοήσῃ ὅτι μᾶς ἤνοιξε τὴν θύραν. Ἰδοῦσα παρ' ἐλπίδα τὴν χεῖρα πλήρη χρυσίου, ἤλλαξε γνώμην, καὶ ὅλη συναγωγὴ ἤρχισε περιποιήσεις καὶ ὑποκλίσεις. Ἦλθε καὶ ἐκείνη τὴν ὁποίαν εἶπα σχετικὴν τῆς συμβίας

τοῦ Ῥουστὰν εἰς βοήθειαν, καὶ συμφώνως μετὰ τῆς οἰκοδεσποίνης μὲ ἀπένειμε πολλὰς εὐχαριστήσεις. Ἔφεραν δὲ καὶ Κρητικὸν οἶνον καὶ πλακούντια, τὰ ὁποῖα ἀπείδαλα, καὶ ὅσον τάχιστα μετέβην εἰς τὰ ἴδια προπεμπόμενος μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ γένους ὅλου τῶν Ἰουδαίων. Ἐσκόπευα ν' ἀρχίσω νέαν πάλην μετὰ τοῦ τζαούση, διὰ τὰς κλειομένας θύρας ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ. Τὸν εὑρίσκω καθήμενον εἰς τὴν εἴσοδον περίλυπον καὶ πικρῶς παραπονούμενον ὅτι ἐξῆλθα ἄνευ ἀδείας του, ἐσύντριψα τὴν θύραν, καὶ οὕτω παρέβην τὸ δημόσιον δίκαιον, καὶ λέγοντα ἄλλα τοιαῦτα πολλά (1). Ἡ ἀπόκρισις μοῦ ἦτο σύντομος· ἠρώτησα ἂν μὲ μεταχειρίζωνται ὡς πρέσβυν ἢ ὡς αἰχμάλωτον.—Πρέσβυν, ἀποκρίνεται.—Ἂν μὲ μεταχειρίζωνται ὡς αἰχμάλωτον, ματαίως ζητοῦν ὅρους εἰρήνης, διότι οὐδεμίαν τοιαύτην ἐξουσίαν ἔχει ὁ αἰχμάλωτος· ἂν δὲ μὲ μεταχειρίζωνται ὡς πρέσβυν, διατί δὲν μὲ ἀφίνουν ἐλεύθερον; Διατί ἐμποδίζομαι νὰ ἐξέλθω ὅταν θέλω; Οἱ αἰχμάλωτοι κατακλείονται, καὶ ὄχι οἱ πρέσβεις. Εἰς ὅλα τὰ ἔθνη, μεγίστη εἶναι ἡ ἐλευθερία τῶν πρέσβεων· τοῦτο εἶναι τὸ δημόσιον δίκαιον. Νὰ γνωρίσῃ δὲ ὅτι ἐπροσκολλήθη εἰς ἐμὲ ὄχι ὡς δεσμοφύλαξ ἢ ῥαβδοῦχος, ἀλλά, ὡς ὁ ἴδιος πολλάκις εἶπε, διὰ νὰ μὲ ἀνακουφίζῃ διὰ τῆς ὑπηρεσίας του, καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ μὴν ἐπέλθῃ βλάβη μήτε εἰς ἐμέ, μήτε εἰς ἄλλον ἐκ τῶν περὶ ἐμέ.—Ἤρχισε μετ' ὀλίγον φωνὰς καὶ ἐπιπλήξεις κατὰ τῶν γενιτζάρων, καὶ τῶν βοηθῶν μου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡσύχασε καὶ περὶ τούτου λόγος πλέον δὲν ἔγινε ».

Ταῦτα ὅλα ἀσμένως ἐδιηγεῖτο εἰς τὸν φίλον του ὁ Βυσβὲκ, καὶ πολλὰ ἄλλα ἐπεισόδια τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει διατριβῆς του. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται διαλαμβάνουν περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν υἱῶν τοῦ Σουλεϊμάνου τῶν ἐσωτερικῶν περιπετειῶν τῆς Τουρκικῆς βασιλείας, καὶ τῶν ἐθίμων τῶν στρατιωτικῶν, τὰ ὁποῖα ἐπεθύμει νὰ μάθῃ ἡ Εὐρώπη διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς μὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ αὐτὰ ὅπλα. Εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς τρίτης ἐπιστολῆς λέγει, ὅτι ἀδύνατον νὰ γράψῃ ὅλα ταῦτα μὲ πλειοτέραν χάριν, ἀλλὰ τί κομψότερα λατινικὰ ζητεῖς σήμερον ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἢ τί χαριέστερα ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, καὶ τὴν παχυλὴν τοῦ τόπου ἀμάθειαν;

Ἡ τριάρτη ἐπιστολὴ τοῦ Βυσβὲκ, περιέχει πάμπολλα ἀξιοπερίεργα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ αἰῶνος τούτου. Πρῶτον διηγεῖται τὸν ἐν θριάμβῳ εἴσπλουν τοῦ Ἰουρκικοῦ στόλου, ναυαρχουμένου παρὰ τοῦ Πιαλῆ Πασσᾶ, κατατροπώσαντος τὸν ἱσπανικὸν εἰς τὴν Μεσόγειον. Μεγίστη ἦτον ἡ χαρὰ τῶν Τούρκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἰδόντων τόσους αἰχμαλώτους εἰς τὰ Τουρκικὰ πλοῖα, τόσους Εὐρωπαίους εὐπατρίδας εἰς χεῖράς των, καὶ τόσα πλοῖα Εὐρωπαϊκὰ ὄπισθεν συρόμενα. Τὰ πλειότερα δὲ ἦσαν τῶν Ἱσπανῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἀνδραγαθήματα ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Καρόλου Ε' εἶχαν διαφημισθῆ πρὸ πολλοῦ εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν. Πλῆθος Ὀθωμανῶν, λέγει ὁ Βυσβέκ, ἤρχοντο εἰς τὰς θύρας μας, καὶ ἠρώτων τοὺς περὶ ἐμὲ ἂν εἶχαν εἰς τὸν Ἱσπανικὸν στόλον ἀδελφὸν, συγγενῆ ἢ φίλον, καὶ γελῶντες ἔλεγαν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλουν τοὺς ἰδεῖ. Πρὸς τούτοις ἐμεγάλυναν τὴν πολεμικὴν των ἀνδρίαν μὲ μεγίστην κομποῤῥημοσύνην λέγοντες·—Τίς τώρα δύναται ν' ἀντισταθῆ εἰς τὰ ὅπλα μας, ἀφοῦ ἐνικήσαμεν τοὺς Ἱσπανούς; Ταῦτα ὅλα μετὰ μεγίστης κατηφείας, ἠκροάζοντο οἱ περὶ ἐμὲ, ἀλλὰ τί νὰ γείνῃ; Ἂς ὑποταχθῶμεν εἰς τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ. Ὁ στόλος οὗτος ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Σεπτέμβριον μῆνα, καὶ ἔμεινε μίαν νύκτα ἔξω τῆς πόλεως, διὰ νὰ εἰσπλεύσῃ τὸ πρωὶ μετὰ θριάμβου ἐντὸς τοῦ λιμένος. Ὁ Σουλεϊμάνος κατέβη εἰς οἰκίσκον πλησίον τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, διὰ νὰ ἴδῃ κάλλιον τὰ πλοῖα εἰσερχόμενα ὡς καὶ τοὺς ζωγρηθέντας εὐαρίθμους χριστιανούς. Ὅσοι ἐκ τοῦ πλησίον ἴδαν τότε τὸν Σουλεϊμάνον λέγουν ὅτι τὸ πρόσωπόν του δὲν ἐδείκνυε σημεῖον ἀγερώχου ὑπερουφίας. Καὶ ἐγὼ τὴν ἐπιοῦσαν τὸν ἴδα ἀπερχόμενον εἰς τὸ τζαμίον, ἔχοντα τὸ σύνηθες ἦθός του. Τὸ πρόσωπόν του ἦτον αὐστηρὸν καὶ σκυθρωπόν, ὡς νὰ μὴν ἦτο νέα ἢ ἀπροσδόκητος ἡ νίκη. Ἀναλλοίωτος ἦτον ὁ γηραιὸς σουλτάνος καθ' ὅλας τὰς περιπετείας τῆς τύχης, καὶ εἶχε καρδίαν τόσον ἄφοβον, ὥστ' ἔμενεν ἀτάραχος εἰς τοιαύτας δημώδεις εὐθυμίας. Διηγεῖται ὁ Βυσβὲκ τὰ παθήματα τῶν εὐρωπαίων πλοιάρχων, πολλῶν μὲν διὰ βασάνων ἀποθανόντων, τινῶν δὲ εἰς φυλακὴν μαραινομένων, καὶ εἰς ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ ὑπόγεια ἐπὶ πολὺν χρόνον ταλαιπωρουμένων. Τὰς κακοπαθείας ταύτας, τὰς μέχρι θανάτου, ἐφόβουναν ἔτι μᾶλλον τῶν Τούρκων αἱ ὕβρεις καὶ τῶν δεσμοφυλάκων αἱ κακοπραγίαι. Βασιλικά τινα παράσημα τῆς Ἱσπανίας κατώρθωσε νὰ σώσῃ ὁ Βυσβὲκ ἀπὸ τὰς χεῖρας τριηράρχου Τούρκου, δωρήσας αὐτῷ δύω μεταξωτοὺς χιτῶνας. Πολλοὶ αἰχμάλωτοι, κατεκλείσθησαν εἰς τὸν πύργον τοῦ Σταυροδρομίου ἢ Γαλατᾶ (1)· πλῆθος ἄλλων ἀσθενούντων ἐκείτοντο εἰς ναόν τινα τοῦ Σταυροδρομίου, κωμοπόλεως οὕτω καλουμένης πέραν τοῦ πορθμοῦ, ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου (2). Ἐδῶ τοὺς κατέθεσαν καὶ κατέλιπαν οἱ Τοῦρκοι. Περὶ τούτων ὅλων ἐμερίμνα ὁ Βυσβὲκ, παρακινήσας φίλον τινὰ Σταυροδρομίτην νὰ διανέμῃ εἰς αὐτοὺς κρέας καὶ ἄρτον κατὰ τὴν ἀνάγκην ἑκάστου.

« Εἰς τὸ Σταυροδρόμιον ὑπῆρχαν καὶ πολῖται καὶ ξένοι τὸ γένος Ἰταλοί, καὶ πολλοὶ ἔμποροι, φροντίσαντες μὲ ζῆλον ἀξιέπαινον περὶ νοσηλεύσεως τῶν αἰχμαλώτων τούτων ἀσθενῶν. Ἐκ τῶν ἐμπόρων αὐτῶν ἕνα δὲν ἠμπορῶ νὰ λησμονήσω ἕνεκα τῶν παραλόγων δοξασιῶν του. Ἦτον Ἰταλογραικὸς, δηλαδὴ μίγμα γένους καὶ ἐθίμων Γραικικῶν καὶ Ἰταλικῶν. Ἐνῷ ἔβλεπε τοὺς ἄλλους μοχθοῦντας εἰς τοιοῦτον εὐσεβὲς ἔργον, αὐτὸς δὲν ἤθελε οὔτε κἂν παρὰν νὰ συνεισφέρῃ. Παρὰ πολλῶν κατηγορούμενος, ὑπερασπίζετο εἰς κακόηχον καὶ σόλοικον Ἰταλικὴν γλῶσσαν (διότι ἐγνώριζε καλήτερα τὴν Γραικικὴν) λέγων·— Ἐγὼ δὲν γνωρίζω τίνες εἶναι οὗτοι, ἀλλὰ εὐκόλως συμπεραίνω ὅτι δὲν ἔπεσαν εἰς τόσην δυστυχίαν ἄνευ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἀντιπαρατάττομαι εἰς τὰς θείας βουλάς· ὅσον δι' ἐμὲ ἂς μείνωσιν ὅπου ὁ Θεὸς τοὺς ἔθεσεν. Σεῖς δὲ οἱ τολμηρῶς διαταράττοντες τὰ ὅσα ἡ θεία πρόνοια ἀπεφάσισε, προσέξατε μὴ μετανοήσετε. Οὐδεὶς δύναται νὰ μὲ πείσῃ καὶ ὁβολὸν νὰ δώσω δι' αὐτούς ».

Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὰ ἱστορούμενα ταῦτα, ἀνεφάνη πανώλης ἐντὸς τῆς πόλεως, θῦμα τῆς ὁποίας ἔγεινε καὶ ὁ ἰατρὸς τῆς Πρεσβείας, περὶ τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ἐμπειρίας τοῦ ὁποίου πολλὰ διηγεῖται ὁ Βυσβέκ. Συγχρόνως ἀπεδίωσε καὶ ὁ Ῥουστὰν ἀπὸ χρόνιον ὕδρωπα, καὶ διεδέχθη αὐτὸν ἄλλος βεζύρης, Ἀλῆ πασσᾶς καλούμενος, ἤπιος καὶ συνετός, τὸν ὁποῖον ἐπαινεῖ ὁ Βυσβὲκ πλειότερον τοῦ Ῥουστάν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ μεγαλεπήβολος οὗτος σουλτάνος, περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, χορτάσας μέχρι κόρου καὶ δόξαν καὶ πλούτη, ἔπεσεν εἰς μεγίστην δεισιδαιμονίαν. Τότε ἀπηγόρευσεν αὐστηρῶς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ οἴνου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ πρόσταγμα τοῦτο αὐστηρότατα τηρηθέν, ἀνεκάλεσεν ὁ οἰνόφιλος διάδοχός του Σελήμ. Τὴν αἰτίαν τῆς ἀπροσδοκήτου ἀπαγορεύσεως ταύτης διηγεῖται ὁ Βυσβέκ, καθὼς καί τινα τεχνάσματα ἐγχωρίων Γραικῶν μὴ ἀνεχομένων τὴν ἔλλειψιν τοῦ οἴνου. Οἱ περὶ αὐτὸν Εὐρωπαῖοι ἦσαν ἀπαρηγόρητοι. Ἀλλ' αἱ διαταγαὶ τοῦ γηραιοῦ καὶ ἰσχυρογνώμονος σουλτάνου δὲν παρεβαίνοντο ἀτιμωρητί. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι τόσον περίεργος, ὥστε προτιμῶ ν' ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν πρέσβυν διηγούμενον.

« Καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν τοῦ σουλτάνου λατρεία ἢ μᾶλλον δεισιδαιμονία, πύξανεν. Ἄλλοτε εὐφραίνετο μὲ ὄργανα μουσικὰ καὶ ἄσματα· ὅλα δὲ ταῦτα ἔπαυσαν διὰ προτροπῆς τινος Σιβύλλης, γραίας μεγάλην ἁγιότητα ἐπαγγελλομένης, καὶ προλεγούσης μεγάλας μετὰ θάνατον τιμωρίας ἐὰν δὲν καταργήσῃ ὅλα ταῦτα. Σιγκινηθεὶς ἔθλασε καὶ κατέκαυσεν ὅλα τὰ μουσικὰ ὄργανα, καὶ ἄλλα ἔργα περικόσμητα μὲ χρυσίον καὶ πολυτίμους λίθους. Πρότερον ἔτρωγεν εἰς πινάκια ἀργυρᾶ, ἀλλ' ἀγνοῶ τίς τὸν παρεκίνησεν ἔπειτα, καὶ μετεχειρίζετο μόνον πήλινα. Τέλος, βλέπων καὶ τὸν οἶνον πολλῆς ταραχῆς πρόξενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διέταξε νὰ μὴν εἰσάγεται τοῦ λοιποῦ, οὔτε ἀπὸ Γραικούς, οὔτε ἀπὸ Ἑβραίους. Μετὰ πολλὰς παρακλήσεις ἡμῶν πρὸς τοὺς πασσάδας, προφασισθέντων ὅτι ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ ἀσθενήσωμεν ἕνεκα τῆς ἀλλαγῆς τῆς διαίτης, μᾶς ἐδόθη ἄδεια νύκτα τινὰ νὰ εἰσκομίσωμεν εἰς τὴν οἰκίαν μας ἀπὸ τὴν ἀποθάθραν ὅσον οἶνον ἠθέλαμεν. Ἑτοιμάσαμεν λοιπὸν ἁμάξια καὶ ἵππους, καὶ μίαν νύκτα ἄνευ ταραχῆς ἐγεμίσαμεν τὰς οἰνοθήκας μας μὲ οἶνον ἀρκοῦντα εἰς τὰς ἀνάγκας μας. Δὲν ἔλειψαν ὅμως καὶ οἱ Γραικοὶ νὰ μεταχειρισθῶσι στρατήγημά τι πρὸς τὸν Σουλτάνον. Μαθόντες ποῦ συνείθιζε νὰ περιπατῇ καὶ νὰ διέρχεται, συνήχθησαν πάμπολλοι, καὶ ἐκριζόνοντες τὰ κλήματα ἐγέμιζαν μὲ δέματα ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν τοὺς δρόμους, οἱ δὲ ἁμάξας. Ἐλθὼν ἐκεῖ ὁ σουλτάνος, ἐστάθη παραξενισθεὶς διὰ τὸ κενοφανὲς τοῦ πράγματος. Κράζει λοιπὸν ἐκ τῶν πλησίον τινάς, καὶ ἐρωτᾷ τί ἀκολουθεῖ. Ἀποκρίνονται δὲ οὗτοι ὅτι μετὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς χρήσεως τοῦ οἴνου, τὰ κλήματα ὄντα παντάπασιν ἄχρηστα, ἐκριζόνονται διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ξύλα καύσιμα. Ὁ δὲ σουλτάνος εἶπε· — Δὲν κάμνετε καλά, οὔτε μ' ἐνοήσατε καθὼς πρέπει. Ἐὰν ἐσύστησα ἀποχὴν οἴνου, δὲν ἐμπόδισα ὅμως καὶ τὸ νὰ τρώγῃ τις σταφυλήν. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ὀπωρῶν τῶν παρὰ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους χαρισθεισῶν, εἶναι ἡ σταφυλή. Παύσατε, ἠλίθιοι, καὶ παραιτήσατε τὰ κλήματα, δίδοντα τοιοῦτον καλὸν καρπόν. — Ἄκαρπον λοιπὸν ἀπέβη τὸ στρατήγημα τῶν Γραικῶν (1). »

Εἶπα ἀνωτέρω ὅτι ὁ Βυσβὲκ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥουστάν, ἀπήλαυσε πλειοτέραν ἐλευθερίαν, διότι ὁ βεζύρης οὗτος ἐπροσπάθει δι' ἀλλεπαλλήλων κακοπαθειῶν νὰ τὸν πείσῃ, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ παράλογα ζητήματά του, καὶ εἰς χαμερπεῖς ὅρους εἰρήνης. Ἐζήτησε λοιπὸν ἄδειαν παρὰ τοῦ νέου βεζύρου νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐξοχὴν μετὰ τῶν Τούρκων φρουρῶν, χάριν τῆς ὑγείας ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὑπαλλήλων του. Προθύμως συνήνεσεν εἰς τοῦτο ὁ βεζύρης, καὶ ὁ πρέσβυς μετεκομίσθη εἰς τὰς πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως νήσους, ὅπου διέτριψε τρεῖς μῆνας. « Ἁρμόδιος εἰς κατοικίαν ἐφάνη ἡ νῆσος ἡ λεγομένη τῆς Πριγκήπου (1), τέσσαρας ὥρας μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αὕτη εἶναι ἡ χαριεστέρα πολλῶν μικρῶν νησιδίων κειμένων πλησίον τῆς πόλεως. Εἷς τινας τῶν νήσων τούτων εἶναι μία, εἷς τινας δὲ δύω, καὶ εἰς ἄλλας οὐδεμία κωμόπολις. Εἰς τὰς νήσους ταύτας εἶναι ἡσυχία θαυμασία, οὐδεμία ταραχή, ἢ ὀχλοβοή· οἱ δὲ Γραικοὶ ὀλίγοι, καὶ μεταξὺ αὐτῶν διεσκέδαζα. Οὐδενὸς Τούρκου παρουσία ἔφερε πρόσκομμα εἰς τὰς διασκεδάσεις μας. Οἱ Τοῦρκοι ὑπηρέται, οἵτινες μὲ συνώδευσαν, οὐδὲν ἔλεγαν, καὶ οὕτω ἐπεριφερόμην ἀκωλύτως παντοῦ, καὶ διέβαινα κατὰ τὴν ἀρέσκειάν μου ἀπὸ νῆσον εἰς νῆσον. »

Εἰς τὴν ἐδῶ διαμονήν του, ἐξιστορεῖ ὁ Βυσβὲκ τὴν ποικίλην ἁλιείαν τῶν Γραικῶν, τὴν ἐπιτηδειότητα αὐτῶν, καὶ τοὺς πολυαρίθμους καὶ πολυειδεῖς

(1) Videvi in eo jus publicum violatum, oliaque ejusdem generis multa. Σελ. 248.

(1) In turrem Perensem sine Galatensem. Σελ. 287.

(2) Magna agrotorum multitudo decumbebat in templo quodam Perae, quod oppidi nomen est, statim trans fretum siti e regione Byzantii. Σελ. 288. Ἐκ τοῦ παραγράφου τούτου γίνεται πασίδηλον τὸ ἄσημον τοῦ τότε Σταυροδρομίου κατοικουμένου παρ' ὀλίγων ξένων ἐμπόρων Δατίνων.

(1) Ita Graecis sine effectu suum commentum fuit. Σελίδος 269.

(1) Quam vocant Principo. Σελ. 298.

ἰχθῦς ὅλων τῶν νήσων. Ὀσάκις τὸν ἐμπόδιζεν ὁ ἄνεμος ἀπὸ τὴν ἀγαπητὴν αὐτοῦ ἁλιείαν, τὴν ὁποίαν λεπτομερέστατα περιγράφει, ἐπεριφέρετο εἰς ὅλην τὴν νῆσον μετὰ συντρόφου τινὸς Σταυροδρομίτου, μοναχοῦ, νέου, ἀλλ' ἀσθμαίνοντος, καὶ ζητοῦντος παντοῦ νὰ καθήσῃ. Ἤρχοντο πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ Σταυροδρόμιον φίλοι, τῶν ὁποίων τινὲς μὲν ἔλεγαν, ὅτι πεντακόσιοι τὴν ἡμέραν ἀπέθνησκαν ἀπὸ τὴν πανώλην, τινὲς δὲ χίλιοι καὶ χίλιοι διακόσιοι. Ἐνῷ διέτριβεν εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ἐγνώρισε τὸν Μητροπολίτην Μητροφάνην, ἡγούμενον κοινοβίου τῆς πλησιοχώρου νήσου Χάλκης, ἄνδρα ἐλευθέριον καὶ ἐλλόγιμον, ὑπερεπιθυμοῦντα τὴν ἕνωσιν τῆς Λατινικῆς καὶ Γραικικῆς ἐκκλησίας, ἐπιθυμίαν, λέγει, πάντη ξένην εἰς τὸ ἐπίλοιπον ἔθνος τὸ ἀποστρεφόμενον τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἡμετέρας λατρείας, ὡς ἀνοσίους καὶ ἀσεβεῖς. Ἕκαστος ἀγαπᾷ τὰ ἔθιμά του (1).

Οὐδεμίαν ἄλλην ἱστορικὴν εἴδησιν περὶ τῶν νήσων τούτων δὲν δίδει ὁ Βυσβέκ· ὅσα λέγει ἀνάγονται εἰς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, οἷον εἰς τὰ ἀρωματικὰ φυτὰ τῶν λόφων, τὰ ὄστρακα καὶ τοὺς ἰχθῦς τοὺς καθ' ἑκάστην ἁλιευομένους.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἀπὸ τὰς νήσους, ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ νέου βεζύρου, καὶ μετὰ πολλῶν μόχθων καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ ῥηθέντος διερμηνέως Ἰβραχήμ, συνυπεγράφθη ἀνακωχὴ ὀκταετὴς τὸν Αὔγουστον μῆνα τοῦ 1562 ἔτους. Τόσος, λέγει, ἦτον ὁ καρπὸς τῆς ἐδῶ ὀκταετοῦς μου διατριβῆς. Ἀναχωροῦντα εἰς Βιέννην συνώδευσεν αὐτὸν καὶ ὁ διερμηνεὺς Ἰβραχήμ, κομίζων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γερμανῶν τοῦ Σουλεϊμάνου τὴν ἐπιστολὴν καὶ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης.

Ὁ Βυσβὲκ ἐτήρησεν εὐτυχῶς ὁλόκληρον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Σουλεϊμάνου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι περιεργότατον ἔγγραφον, καὶ δεῖγμα τῆς ἀσιατικῆς μεγαλορρημοσύνης, παραθέτω μόνους τοὺς πρὸ αὐτοῦ τίτλους τοῦ Σουλεϊμάνου.

« Ἐγὼ ὁ κύριος ὅλων τῶν κυριαρχῶν, βασιλεὺς ἀνατολῆς καὶ δύσεως, ἱκανὸς νὰ κάμω καὶ νὰ μὴ κάμω ὅ,τι μὲ ἀρέσκει, κύριος πάσης Ἑλλάδος, Περσίας καὶ Ἀραβίας, κυριάρχης πάντων τῶν δυναμένων νὰ ὑποκύψωσιν εἰς βασιλέα ἢ ἡγεμόνα, μέγας ἥρως τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἰσχυρὸς γίγας τοῦ εὐρυτάτου τούτου παντός, τοῦ ἀρχιπελάγους καὶ εὐξείνου πόντου, τῆς ἱερᾶς πόλεως Μέκας διαπρεπούσης ἐν δόξῃ Θεοῦ, τῆς πόλεως Μεδίνης, τῆς ἁγίας καὶ ἀμώμου πόλεως Ἱερουσαλήμ, βασιλεὺς τοῦ κραταιοτάτου βασιλείου τῆς Αἰγύπτου, κύριος τῆς Ἰονίας καὶ Ἀθηνῶν. Ἐγὼ ὁ κρατῶν εἰς χεῖράς μου, τὴν ἕδραν καὶ τὴν γῆν τοῦ βασιλέως Νουσιρβάν. Κύριος τῶν νήσων, καὶ ἡγεμὼν τῶν βασιλείων τῆς Ταρταρίας, Μεσοποταμίας, τῶν Μήδων, Ἰβήρων, πάσης Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, Μικρᾶς Ἀσίας, Ἀσίας, Ἀρμενίας, Βλαχίας, Μολδαβίας, πάσης Οὐγγαρίας, καὶ πολλῶν ἄλλων βασιλείων καὶ ἡγεμονιῶν τῶν ὁποίων εἶμαι αὐτοκράτωρ. Μέγιστος Καῖσαρ Σουλτάνος Σουλεϊμάν, υἱὸς τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος Σελήμ, ἔχων παρὰ τοῦ Θεοῦ δύναμιν νὰ κρατῶ εἰς χαλινὸν πάντας τοὺς λαούς, καὶ ἰσχὺν ν' ἀνοίγω ὅλων τῶν πόλεων καὶ φρουρίων τὰς πύλας καὶ τὰ κλεῖθρα. Εἰς τὴν κραταιάν μου χεῖρα παρεδόθησαν ὅλα τὰ ὅρια τῆς γῆς, οὐδενὸς ἐξαιρουμένου. Ἐγὼ ὁ κύριος τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ Κίνας μέχρις ἐσχάτης Ἀφρικῆς, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀποκατέστησε μαχητὴν ἰσχυρὸν ἐν αἰχμῇ μαχαίρας. Ἐνώπιον τοῦ κραταιοτάτου μου βασιλείου, οὐδὲν λογίζεται τὸ ἀπόρθητον Καισάρειον φρούριον, ἐνώπιον τοῦ κληρονομικοῦ μου πλούτου, οὐδὲν λογίζεται τὸ βασίλειον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Ἐγὼ ὁ ἔχων τοῦ σύμπαντος κόσμου τὴν δύναμιν καὶ τῶν οὐρανῶν τὴν ἀρετήν, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. κτλ. κτλ. »

Περὶ τὸ τέλος τῶν ἐπιστολῶν, λέγει ὁ Βυσβὲκ πρὸς φίλον του τινά, ὅτι ἔφερεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν πάμπολλα ὑράσματα, ὅπλα καὶ διάφορα ἄλλα τεχνικὰ ἔργα τουρκικά, τὰ ὁποῖα διένειμεν εἰς φίλους του Γερμανούς, καὶ πάλιν δὲν ἠδυνήθη ὅλους νὰ εὐχαριστήσῃ. Ἀξιοσημείωτα εἶναι δι' ἡμᾶς ὅσα γράφει περὶ τῶν Ἑλληνικῶν χειρογράφων καὶ νομισμάτων. Ἐκ τοιούτων περιηγητῶν μανθάνομεν τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν προπατορικῶν ἡμῶν συγγραμμάτων, γενομένην κατ' ἐκείνους εἰς τοὺς μετέπειτα αἰῶνας, ἀπὸ ἄνδρας ἐκτιμῶντας τὰ τοιαῦτα.

« Φέρω πρὸς τούτοις, λέγει ὁ Βυσβέκ, μεγάλην συλλογὴν ἀρχαίων νομισμάτων, τῶν ὁποίων τὰ ἐπισημότερα ἔδωκα εἰς τὸν αὐτοκράτορά μου. Ἔτι δὲ βιβλίων χειρογράφων Ἑλληνικῶν ὁλόκληρα ἁμάξια καὶ ὁλόκληρα φορτία (1). Εἶναι τὰ βιβλία περίπου διακόσια τεσσαράκοντα τὸν ἀριθμόν, τὰ ὁποῖα ἔπεμψα διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Βενετίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βιέννην, διότι ἐδωρήθησαν εἰς τὴν Καισάρειον βιβλιοθήκην. Τινὰ μὲν δὲν εἶναι εὐκατανόητα, τινὰ δὲ εἶναι κοινά. Ἐρεύνησα ὅλας τὰς γωνίας τοῦ τόπου ὡς ἀληθὴς σταχυολόγος. Ἀφῆκα χειρόγραφον ἀρχαιότατον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, γραμμένον ὅλον διὰ κεφαλαίων, τὸν Διοσκορίδην, μὲ εἰκόνας χρωματισμένας τῶν φυτῶν, καὶ βιβλίον περὶ ὀρνέων. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἔχει Ἰουδαῖός τις Ἅμαν, υἱὸς τοῦ ἰατροῦ τοῦ Σουλεϊμάνου, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμουν ν' ἀγοράσω, ἀλλ' ἐφοβήθην τὴν τιμήν. Ἑκαπὸν δουκάτα ἐζήτει, ποσότητα ἁρμόζουσαν εἰς τὸ βαλάντιον τοῦ Καίσαρος καὶ ὄχι τὸ

(1) Fuit mihi dum in illis insulis vixi, notitia cum Metrophane Metropolita, qui caenobio in Chalci, una istarum insularum praeest, viro humano, et non indocto, concordiae inter Latinam et Graecam Ecclesias percupido, praeter consuetudinem reliquae gentis, quae fere nostrae religionis homines ut impuros et profanos aversatur. Adeo suus cuique mos placet. Σελ. 306. Φρονίμου ἀνδρὸς ἀφελὴς καὶ ἀληθὲς ἐξιστόρησις.

(1) Adhaec librorum Graecorum manuscriptorum tota plaustra, totas naves. Σελ. 391.

ἰδικόν μου. Δὲν θέλω παύσει ὅμως ἐωσότου καταπείσω τὸν Καίσαρα νὰ ἐλευθερώσῃ τόσον ἐπίσημον συγγραφέα ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν ταύτην. Φέρει πολυκαιρίας βλάβην, καὶ ἐξωτερικῶς εἶναι τόσον σκωληκόβρωτον, ὥστε μόλις θὰ τὸ ἐσήκωνες ἂν τὸ εὕρισκες καθ' ὁδόν (1).»

Ἀποχαιρετῶντες ἐδῶ, τὸν περικλεῆ τοῦτον ἄνδρα, τὸν ἐξιστορήσαντα μετὰ τόσης ἀληθείας τὴν ὀκταετῆ αὐτοῦ διαμονὴν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ θαυμάσωμεν, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τοσαύτης κακεντρεχείας, εὗρισκε καιρὸν ἁρμόδιον νὰ περιγράφῃ τὰ τῶν Τούρκων. Εἰς τὸν συγγραφέα τοῦτον, ὀλίγιστα ἀπαντῶμεν περὶ τοῦ κλήρου ἡμῶν. Μνείαν περὶ τῆς ἐκκλησίας δὲν κάμνει, ἀλλὰ τῶν Τούρκων τὰς ὑποθέσεις, τὰς στάσεις καὶ τὴν ἀλαζονείαν πληρέστατα περιγράφει. Τοιοῦτος ἀπ' ἀρχῆς ἦτον ὁ σκοπὸς τῶν τεσσάρων τούτων ἐπιστολῶν, διότι ἡ Εὐρώπη ἐροβεῖτο τὴν Τουρκίαν, καὶ ὁ Βυσβὲκ ἐπεθύμει νὰ πληροφορήσῃ τὴν Εὐρώπην, τίνα τρόπον μιμούμενοι τῶν Ὀθωμανῶν τὰς ἐμπολέμους συνθήκας, δύνανται αὐτοὺς μὲν ν' ἀποκρούσωσιν, ἰσχυρότεροι δὲ αὐτῶν νὰ γίνωσι. Λύπης ἄξιον εἶναι, ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τόσων ποικίλων διηγημάτων, σπανιώτατα ἀναφέρονται τὰ τοῦ ἡμετέρου γένους. Τῇ ἀληθείᾳ, ὁ ἀναγινώσκων τὸν Βυσβὲκ νομίζει ὅτι Γραικικὸν ἔθνος δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ὅμως εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Σουλεϊμάνου φιλαλήθης ἱστορικός, καὶ τοιοῦτος θέλει εἶσθαι πάντοτε, διότι αὐτόπτην μάρτυρα τῆς κραταιᾶς ταύτης βασιλείας ὅμοιον αὐτοῦ ἄλλον δὲν ἔχομεν. Ὅλοι δὲ σήμερον οἱ συγγράφοντες τὰ Τουρκικά, μὲ πλήρεις χεῖρας ἀρύονται ἀπὸ τὸ σύγγραμμα τοῦ περικλεοῦς τούτου συγγραφέως (1).

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΒΙΒΛΙΑΚΑ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. 202, 203 καὶ 205.)

—ooo—

38. Γεωργίου Οὐρσίνου τοῦ Δουκαταρίου λόγος ἱκετήριος εἰς τὸν θεόστεπτον καὶ πανσέβαστον Βασιλέα καὶ Αὐτοκράτορα, ἄριστον καὶ μέγιστον Ῥοδοῦλφον δεύτερον, τὸν Καίσαρα. Ἐτυπώθη ἐν Βενετίαις παρὰ Φραγκίσκῳ τῶν Ἰουλιανῶν. αφπή. — Σύγκειται ἐκ 16 σελίδων ἄνευ τῆς δι' ἀριθμῶν σημειώσεως.

Σημ. Φυλλάδιον πολυτιμότατον, ἐξ οὗ μανθάνει τις διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἤπειρον, καὶ διαφωτίζονται τὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρσίνων, εἷς τῶν ὁποίων ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἰωάννης Ζάφος Οὐρσῖνος, οὗτινος ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ἐν τῷ Χρυσοβούλλῳ τοῦ Συμεῶνος. (Ὅρα Ἑλληνομνήμονα φυλλάδ. 8, σελ. 506.)

39. Μετεωρολογικόν, ἤγουν διήγησις χαριεστάτη εἰς τὰ μετέωρα τοῦ Ἀριστοτέλους, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ὑμπορεῖ (sic) ὁ καθ' ἕνας μὲ εὐκολίαν νὰ καταλάβῃ ὅλα τὰ σημεῖα ὁποῦ εἰς τὸν ἀέρα γίνονται, ὡσὰν Ἀστραπαί, Βρονταί, Βροχαί, Χαλάζια, καὶ ἄλλα ἀξιολογώτατα πράγματα. Ποίημα καταπολλὰ ὀφελειμώτατον, συντεθὲν εἰς κοινὴν φράσιν παρὰ τοῦ λογιωτάτου ἐν Ἱερομονάχοις Κυρίου Ἰωαννικίου τοῦ Μαρκουρᾶ, τοῦ ἐκ Κερκύρας. Ἐνετίῃσιν' αχμβ'. Τυπωθὲν δὲ παρὰ Ἰωάννου Ἀντωνίου τοῦ Ἰουλιανοῦ. Πουλιέται κοντὰ εἰς τὸ Γεφύρι τοῦ ἁγίου Φαντίνου. — Εἰς 8 σελ. 34.

Σημ. Ἀφιεροῦται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῷ Πριάμῳ Ῥαρτούρῳ. Ἐν τῷ τέλει δὲ ὑπάρχει βίος τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου, μεταφρασθεὶς εἰς κοινὴν γλῶσσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐγκώμιον εἰς Ἀλέξιον τὸν Ῥαρτοῦρον Πρωτοπαπᾶν Κερκύρας.

40. Ἱστορία τῆς Σωσάννης. Ἐνετίῃσιν. Παρὰ Ὀρσίνῳ Ἀλβρίτζῃ· αχξζ'. Πουλιέται εἰς τὸν σὰν Μαρτζηλιάν. — Εἰς 8, σελ. 14.

Σημ. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως Μάρκου Δεφαράνα ἀναγινώσκεται ἐν ἀκροστιχίδι, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διὰ στίχων ἱστορίας.

41. Ἱστορία ὡραιοτάτη εἰς τὴν ὁποίαν περιέχεται ὁ βίος καὶ ἡ ἀνδραγαθεῖαι τοῦ περιβοήτου Βασιλέως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδῶνος, υἱοῦ τῶν θαυμαστῶν Βασιλέων Φιλίππου καὶ Ὀλυμπιάδος, ἥτις ἐδιορθώθη ἀπὸ τὸν Ἱεροδιάκονον Νικόδημον τὸν Βαβατενῆ. Ἐνετίῃσι. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ αχψ. — Εἰς 8.

Σύγκειται ἐκ φύλλων 61 μηδεμίαν φερόντων σελίδωσιν.

42. Γνωμολογικὸν περιέχον τὰ κατὰ ἀλφάβητον γνωμικὰ μονόστιχα τοῦ Χρυσολορᾶ· ἔτι συντόμους ἐπιστολὰς διαφόρων παλαιῶν Συγγραφέων καὶ ἀποφθέγματα τῶν ἑπτὰ Σοφῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων φιλοσόφων. Τὰ πάντα χρησιμότατα τοῖς φιλομαθέσι τῶν νέων. Ἐνετίῃσι, 1755. Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι. — Εἰς 16ον. Σελ. 168.

43. Ἱστορία περὶ τῆς συμφορᾶς καὶ σκλαβείας τοῦ Μωρέως καὶ στιχολογία πολλῶν ἄλλων ὑποθέσεων, συντεθεῖσα παρὰ Μάνθου Ἰωάννου ἐξ Ἰωαννίνων πε-

(1) Εἰς σημείωσιν χειρόγραφον ἀγνώστου τινός, εἰς τὸ τέλος τῆς τετάρτης ἐπιστολῆς τοῦ Ἀντιτύπου μου, λέγεται ὅτι τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἠγοράσθη παρὰ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, καὶ φυλάττεται εἰς τὴν Καισάρειον βιβλιοθήκην. Εἰς τὸ γνωστὸν Γαλλικὸν λεξικὸν de la Conversation et de la lecture, Paris 1833, ὁ συγγραφεὺς ἀπαριθμῶν τὰ συγγράμματα καὶ τὰς φιλολογικὰς ἐρεύνας τοῦ Βυσβέκ, λέγει περὶ τοῦ χειρογράφου τούτου τὰ ἑξῆς· Un manuscrit de Dioscoride, exécuté pour Julia Anicia, fille d'Olymbrius, qui occupa le trône impérial au sixième siècle (γρ. cinquième).

(1) Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Gand ἀνεστηλώθη ἀνδριὰς τοῦ Βυσβὲκ τὸ 1829, διὰ φροντίδος τοῦ φιλομαθοῦς συμπατριώτου αὐτοῦ Aan-Hulthem. Ἴδε Dict. de la Conversation et de la Lecture. Paris 1833. Ἀρθ. Βυσβέκ.

ριοχῆς Λόκου, ᾗ προσετέθη ἐν τέλει καὶ Κανόνιον τοῦ εὑρίσκειν ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος ἄρχεται ὁ κάθε μῆνας. Ἐνετίησιν, 1768. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ. — Εἰς 8ον. Σελ. 127.

44. Ἱστορία τοῦ Ἡμπερίου, υἱοῦ τῶν Βασιλέων τῆς Προβέντζας· νεωστὶ τυπωθεῖσα καὶ μετ' ἐπιμελείας διορθωθεῖσα. Ἐνετίησιν, 1779. Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι. Εἰς 8ον. Σελ. 40.

45. Βιβλίον ὀνομαζόμενον Στιχολογία πολλῶν ὑποθέσεων, συντεθὲν παρὰ Μάνθου Ἰωάννου ἐξ Ἰωαννίνων περιοχῆς Λόκου. Περὶ τῆς συμφορᾶς καὶ σκλαβείας τοῦ Μωρέως, ἀφιερωθὲν τῷ ἐντιμωτάτῳ καὶ εὐγενῆ Κυρίῳ, Κυρίῳ Ἰωάννῃ Δημητρίῳ. ᾳψπδ'. Ἐνετίησιν, 1784. Παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίου. — Εἰς 8ον. Σελ. 120.

Σημ. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἐκδόσει ὑπάρχει ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ διὰ στίχων πρὸς τὸν Ἰωάννην Δημητρίου, καταχωρισθεῖσα καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα ἐκδόσεις.

46. Ἀριθμητικὴ εἰς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς Λατινίδος εἰς τὴν ἁπλῆν ἡμῶν διάλεκτον. Ἐν Βιέννῃ, 1794. Εἰς 8ον. Σελ. 96.

Μεταφραστὴς εἶναι ὁ Ἀθανάσιος Ψαλίδας.

47. Χρηστοήθεια πρὸς διακόσμησιν ἠθῶν τῶν Νέων πάνυ λυσιτελής, ἐκ τῆς Λατινίδος μέν ποτε εἰς ἁπλῆν μετενεχθεῖσα φράσιν, κοσμηθεῖσα δὲ τῷ κάλλει τοῦ Ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἔν τινι προσαυξυνθεῖσα χάριν τῶν σπουδαίων ὑπὸ τοῦ Ἐλλογιμωτάτου καὶ ἐν σπουδαίοις ἀρίστου Κυρίου Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου. Ἤδη δεύτερον ἀκριβῶς διορθωθεῖσα τύποις ἐξεδόθη. Ἐνετίησιν, ᾳω. 1800. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ. — Εἰς 8ον. Σελ. 47.

Σημ. Μετετυπώθη τῷ 1802, ἐν τῇ φιλολογικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Πατούσα, καὶ πάλιν παρὰ τῷ αὐτῷ τυπογράφῳ τῷ 1805 καὶ 1810.

Ἰδὲ Κατάλογον Παπαδοπούλου, ἀριθμ. 336 καὶ 385.

48. Ἱστορία σύντομος τοῦ Σουλίου καὶ Πάργας, περιέχουσα τὴν Ἀρχαιότητα αὐτῶν καὶ Ἡρωϊκοὺς μετὰ τῶν Τουρκῶν πολέμους καὶ μάλιστα τοὺς τοῦ Σουλίου μετὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατοίκου τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡγεμόνος τῆς Γραικίας καὶ Μακεδονίας. Ἐν Παρισσίοις κατὰ τὸ 1803. — Τόμ. 2 εἰς 8ον. Ἀμφότεροι οἱ τόμοι σελ. 123.

49. Σύνθεμα νέον ἐπιγραφόμενον ἡ Ἠχὼ τοῦ .... Πρώτη ἔκδοσις εἰς τὰ τυπογραφικὰ πιεστήρια Πάνου Θεοδοσίου. Ἐν Βενετίᾳ, 1807 ἀλωναρίου ..... — Εἰς 8ον. Σελ. 34.

50. Δοκίμιον περὶ πολιτισμοῦ τῶν Φαιάκων· περὶ τεχνῶν, γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν τῶν Κερκυραίων εἰς τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν τῆς Ἑλλάδος· περὶ πολιτισμοῦ τῶν Κερκυραίων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄχρι τελευτῆς τῆς ἤδη ληξάσης ἑκατονταετίας. Κερκύρᾳ, 1811. — Εἰς μικρὸν 4ον. Σελ. 114. ἑλληνιστί τε καὶ γαλλιστί.

Συγγραφεὺς τοῦ Δοκιμίου τούτου εἶναι ὁ Κερκυραῖος Ἀντώνιος Μελίκης.

51. Μέλη ἀνακρεοντικά, συντεθέντα παρὰ Ἰωάννου Ζαμπελίου Λευκαδίου. Κερκύρᾳ, ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως, 1818. — Εἰς 8ον. Σελ. 101.

52. Παμέλα ὕπανδρος. Κωμῳδία Καρόλου Γολδονίου· νῦν πρῶτον μεταγλωττισθεῖσα παρὰ Φραγκίσκου Βάρη, καὶ ἐπιθεωρηθεῖσα παρὰ Σπυρίδωνος Βλαντῆ. Ἐν Βενετίᾳ, Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ. 1817. — Εἰς 8ον. Σελ. 88.

Σημ. Ὁ μεταφραστὴς τῆς κωμῳδίας ταύτης εἶναι Ἰταλός, μαθητὴς χρηματίσας τοῦ Σπυρίδωνος Βλαντῆ.

53. Ὠφέλειαι τῆς δημοσίας παιδεύσεως προκρινόμεναι τῶν τῆς ἰδιωτικῆς ἵνα σχηματίσωσιν ἕνα τοῦ Γένους χαρακτῆρα. Λόγος Ι. Β. Μαρκέλλου, καθηγεμόνος τῆς Ἰταλικῆς τε καὶ λατινικῆς φιλολογίας, ἑταίρου τῆς Ἰωνικῆς Ἀκαδημίας· μεταφερθεὶς εἰς τὴν νῦν ἐθιζομένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον ὑπὸ Διονυσίου Κουλουμπάρδου τοῦ Ζακυνθίου. Κορφοί, ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως. 1817. Ἰταλο ἑλληνιστί. — Εἰς 8ον. Σελ. 45.

54. Μυθιστορία ὁ Ῥασέλας Πρίγγιψ τῆς Ἀβυσσινίας, συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Ἄγγλου φιλολόγου Δ. Σαμουὴλ Γιουσόνη καὶ μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ νεοελληνικὸν ἰδίωμα παρὰ Π. Π. Κερκύρᾳ, ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως. 1817. — Εἰς 8ον. Σελ. κγ' καὶ 206.

Μεταφραστὴς εἶναι ὁ Πλάτων Πετρίδης.

55. Ἱστορία τῆς Δυτικῆς Χ. Ἑλλάδος. Ποίημα ἁπλοῦν περιέχον πρῶτον τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὀμὲρ Πασᾶ, Ῥουσὶτ Πασᾶ, Ἰσοὺφ Πασᾶ καὶ Ἰσμαὴλ Πασᾶ ἐναντίον τῆς Δυτικῆς Χ. Ἑλλάδος, τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Μεσολογγίου, καὶ τέλος τὴν καταστροφὴν τῶν Τούρκων, ἥτις συνέβη τὸ 1822 Ὀκτωμβρίου 20 καὶ διελύθη Δεκεμβρίου 31. Δεύτερον τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σκόνδρα καὶ τοῦ Ὀμὲρ Πασᾶ ἐναντίον τῆς ἰδίας Ἐπαρχίας καὶ τὸν στενὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἀνατωλικοῦ, ὅστις συνέβη κατὰ τὸ 1823 Ὀκτωμβρίου 5 καὶ διελύθη Νοεμβρίου 20. Ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐκ τῆς τυπογραφίας Δημητρίου Μεσθενέως, 1824.—Εἰς 8ον. Σελ. 24.

56. Παράπονον θλιβερὸν τοῦ εὐγενοῦς Κυρίου Γεωργίου Πυρρῆ, ὄντος ἐν ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ καὶ τὸ τέλος τοῦ βίου πλησίον ὁρῶντος. Συντεθὲν παρὰ Διονυσίου Ἰωάννου Τζουκαλᾶ τοῦ Ζακυνθίου, γυναικαδέλφου αὐτοῦ. ᾳΩΚΕ.—Εἰς 8ον. Σελ. 20.

57. Ὁ Ἀγαμέμνων, τραγῳδία Βίκτορος Ἀλφιέρη, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἁπλοελληνικὴν γλῶσσαν παρὰ ΠΠ. Κορροί, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως 1826.—Εἰς 8ον. Σελ. 90. Μεταφραστὴς Πλάτων Πετρίδης.

58. Ὁ Ἀγαμέμνων, Τραγωδία Βίκτορος Ἀλφιέρου, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου Πετριτζοπούλου. Ἐν Κερκύρᾳ. Ἐκ τῆς Τυπογραφίας τῆς Κυβερνήσεως. 1857.—Εἰς 8ον. Σελ. 96.

59. Συλλογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρωτοτύπου καὶ τοῦ ἐκ συνθήκης τῆς Εὐρώπης δικαιώματος τῶν ἐθνῶν περὶ τῶν θαλασσίων λειῶν καὶ τῆς οὐδετερότητος ὑπὸ τοῦ Κόμητος Α. Πάλμα. Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ. Ἐκ τῆς ἐν Ὕδρᾳ Τυπογραφίας, 1826. — Εἰς μικρὸν 4ον. Σελ. 39 καὶ σελ. 15 αἱ σημειώσεις.

60. Ἔρευνα περὶ τῆς φύσεως τοῦ Διαφορικοῦ ὑπολογισμοῦ παρὰ τοῦ Δρος. Ἰωάννου Καρανδηνοῦ Κεφαλλῆνος, Ἐφόρου τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, Δεκάνου τῆς Σχολῆς τῆς φιλοσοφίας καὶ διδάκτορος τοῦ Διαφορικοῦ καὶ ὁλοκληρωτικοῦ ὑπολογισμοῦ. Κερκύρᾳ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως 1827.—Εἰς 8ον. Σελ. 35. ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί.

61. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης παρὰ Σπυρίδωνος Ἱππέως Κονδοῦ, Κερκυραίου. Κερκύρᾳ, ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς Κυβερνήσεως ᾳωκζ'. — Εἰς 8ον.

62. Ἰωάννου Βηλαρᾶ ποιήματα καὶ πεζά τινα, ἐκδοθέντα παρὰ Ἀθανασίου Πολίτου, Κερκύρᾳ. Τυπογραφία τῆς Διοικήσεως, 1827. — Εἰς μικρὸν 8ον. Σελ. 235.

63. Ἀδαμαντίου Κοραῆ διάλογος δεύτερος περὶ τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων. Ἔκδοσις δευτέρα. Ἐκ τῆς ἐν Ὕδρᾳ τυπογραφίας, 1827. — Εἰς 8ον. Σελ. 80.

64. Ἰσορία τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὡς τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῆς εἰς τὴν Ῥώμην. Κερκύρᾳ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Κυβερνήσεως. 1830. Δύο Τόμοι εἰς 8ον.— Ὁ Α' τόμος σύγκειται ἐκ σελ. 435 ὁ δὲ Β' ἐκ σελ. 442.

Σημ. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Πλάτωνος Πετρίδου.

Ὁ Α'. Τόμος ἔχει δύο γεωγραφικοὺς πίνακας, ἐπιτυχῶς χαλκογραφημένους ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος τεχνίτου Γεωργίου Παπαγεωργίου, τοῦ ἐν ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ ἀποβιώσαντος ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1833.

65. Κατήχησις τῶν κυριωτέρων κοινωνικῶν καθηκόντων, ἤτοι ἀνάπτυξις τῶν κυριωτέρων τοῦ κοινωνικοῦ Δικαιώματος καὶ Χρέους, συνταχθεῖσα ὑπὸ Μ. Χρησταρῆ πρὸς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῆς Νεολαίας. Ἐν Βουκουρεστίοις. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ι. Ἠλιάδου. 1831.—Εἰς 8ον. Σελ. 209.

66 Βιογραφικὴ ἱστορία τοῦ ἀθανάτου ἥρωος Μάρκου Μπότζαρη, συντεθεῖσα καὶ ἐκδοθεῖσα παρὰ Σπυρίδωνος Μεταξᾶ Ζακυνθίου. Κερκύρᾳ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως. 1831.—Εἰς 8ον. Σελ. 23.

67. Κ. Οἰκονόμου αὐτοσχέδιος διατριβὴ περὶ Σμύρνης. Μελίτη ἀπὸ τὸ τυπογραφεῖον τῆς ἐν Λονδίνῳ Ἀποστολικῆς ἑταιρείας. 1831. — Εἰς 8ον. Σελ. 48.

68. Παρατηρήσας εἰς τὸ φυλλάδιον τὸ ἐπιγραφόμενον « Τί συμφέρει εἰς τὴν ἐλευθερωμένην ἀπὸ Τούρκους Ἑλλάδα νὰ πράξῃ εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, διὰ νὰ μὴ δουλωθῇ εἰς χριστιανοὺς τουρκίζοντας » Παρὰ τῶν Κυρίων Ἰωάν. Τοπάλλη καὶ Ἰωάν. Σούτζου. Γενούῃ, ἐκ τῆς τυπογραφίας Π. Α. Βοννάντου. Rue Verdaine, 277. 1831.— Εἰς 8ον.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

Ο ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ

Καὶ ἡ καταδίκη αὐτοῦ.

—ooo—

Μεταξὺ τῶν μεγάλων νόων, ὅσους ἡ Εὐρώπη ἐγέννησε μετὰ τὴν τῶν γραμμάτων ἀναγέννησιν, τέσσαρες ἄνδρες μεγαλοφυεῖς δικλάμπουσιν ὥσπερ ἥλιοι, οὕτως εἰπεῖν, μεταξὺ ἀστέρων. Ὁ Βάκων, δηλονότι, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Καρτέσιος, καὶ ὁ Νεύτων, προωρισμένοι ὄντες, ὡς ἔοικεν, ὑπὸ τῆς φύσεως ἵνα κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀκμάσαντες, τῇ αὐτῇ μεγαλονοίᾳ πεπροικισμένοι καὶ τοῦ αὐτοῦ ζήλου πρὸς τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν εὐμοιρήσαντες, ἀνακαλύψωσι μυστήρια τῆς φύσεως τοσαῦτα, ὅσα πλεῖστοι νόες εἰς πολλῶν αἰώνων περιόδους δὲν ἤθελον δυνηθῆ νὰ ἀνακαλύψωσιν.

Ἐκ τούτων ὁ Γαλιλαῖος, ὁ ἐκ Φλωρεντίας μέγας φυσικὸς, ἀστρονόμος καὶ μαθηματικός, ἐπεχείρησε νὰ ἀποδείξῃ τὴν βαρύτητα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ τὴν ἀληθῆ θεωρίαν τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων· διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀνεκάλυψε πολλὰ τῆς ἀστρονομίας· παραδεξάμενος δὲ ὑπερασπίσατο ὡς ἀστρονομίας· παραδεξάμενος δὲ ὑπερασπίσατο ὡς ἀστρονομικὸν τοῦ Κοπερνίκου σύστημα· διὸ καὶ πολλὰς καὶ μεγάλας ὑπήνεγκε καταδρομὰς ἀπὸ τοῦ Ποντίφηκος τοῆς Ῥώμης.

Ἀρχηγοὶ, ὡς γνωστὸν, τοῦ ἀστρονομικοῦ τούτου συστήματος ἐχρημάτισαν πάλαι ποτὲ ὁ Πυθαγόρας, ὁ ἐκ Κρότωνος Φιλόλαος ὁ Πυθαγόρειος, καὶ ἰδίως Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, ἀστρονόμος ἐπίσημος, ὅστις ἀκμάσας περὶ τὸ 265 πρὶν Χριστοῦ, ἐδίδαξε παρρησίᾳ ὅτι ὁ ἥλιος κέντρον ἐστὶ τοῦ παντὸς καὶ ἀκίνητος, ἡ δὲ γῆ κινεῖται περὶ αὐτόν.

Τὸ τοιοῦτο δὲ σύστημα μετὰ τοσούτους αἰῶνας ἀνακαινισθὲν ἀπεδείχθη ὑπὸ Νικολάου τοῦ Κοπερνίκου τῷ 1507 ἔτος μετὰ Χριστόν· κατεκρίθη δὲ τῷ 1616 ὑπὸ ἱεροῦ κριτηρίου (Inquisition), ὡς ἐναντίον τῇ Π. Γραφῇ. Ὁ Γαλιλαῖος ἐπιβεβαιώσας δι' ἀποδείξεων τρανῶν καὶ ἀναντιρρήτων τὸ ἀστρονομικὸν δόγμα, κατηγορήθη ὡς αἱρετικὸς ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν τῷ φοβερῷ ἐκείνῳ κριτηρίῳ, καὶ κατεδικάσθη εἰς εἱρκτὴν γέρων ἤδη ἑβδομηκοντούτης. Παρουσιασθεὶς εἶτα ἐνώπιον τῶν κριτῶν ἵνα λάβῃ τὴν ἄφεσιν, καὶ γονυκλιτήσας ὡς ἔνοχος ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου τὸ δόγμα λέγων· « *Corde sincero et sidè non sicta, abjuro, maledico et detestor supra dictos errores et haereses· ἤτοι· ἐν εἰλικρινείᾳ καὶ πίστει ἀνυποκρίτῳ ἀρνοῦμαι, καταρῶμαι καὶ ἀποστρέφομαι τὰ προειρημένα σφάλματα καὶ αἱρέσεις* ». Ἀλλὰ τὸ συνειδὸς ἤλεγχεν εἰσέτι τὸν φιλόσοφον διὰ τὰ ψευδῆ ὁρκομώσια· ἐφ' ᾧ καὶ τεταραγμένος ὅλως καὶ τὰ ὄμματα εἰς γῆν κατανεύσας, εἶπεν· « *e pur si muove, καὶ ὅμως κινεῖται* ».

Ἡ τοῦ Γαλιλαίου καταδίκη, συμβᾶσα τῷ 1633 ἔτει, ἀποδεικνύει πόσον ἰσχύει ἡ δεισιδαιμονία κατὰ

τῆς ἀληθείας καὶ ἡ τῶν λασπλάνων ἀπάτη κατὰ τῆς φιλοσοφίας. Ὅπως δὲ ποτ' ἂν ᾖ, στερρότεραν ταύτης καὶ λαμπροτέραν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας διαμαρτύρησιν οὐδαμοῦ ἴσως τῆς καθόλου ἱστορίας ἀπαντῶμεν.

Κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς χρόνους διατρίβων ὁ Καρτέσιος ἐν Ὁλλανδίᾳ κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφὴν τὴν περὶ τῆς ἀναμορφώσεως τῆς φιλοσοφίας. Τὰ δὲ κατὰ τὸν Γαλιλαῖον οὕτω κατέπληξαν αὐτόν, ὥςε παρ' ὀλίγον νὰ παραδῶ τῇ πυρὶ τὰ ἴδια χειρόγραφα.

Α.

ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ.

Ἐν ταῖς παρὰ τῷ Θησείῳ ἀνασκαφαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας, ἀνευρίσκονται καθ' ἑκάστην πολλὰ μεταξὺ τῶν λίθων τεμάχια, φέροντα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς τέχνης σημεῖα, δεικνύοντα ὅτι ἐν τῷ ἀνασκαπτομένῳ χώρῳ ὑπῆρχον, πλὴν τῶν σωζομένων, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα τῆς τέχνης, ἃ οἱ κατὰ καιρὸν οἰκοδομοῦντες συνέτριβον πρὸς ἰδίαν χρῆσιν. Μεταξὺ ἄλλων ἀνευρέθη καί τις λίαν ἀρχαία ἐπιγραφή, ὡς εἰκάζεται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, γεγραμμένη μάλιστα ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά.

Εἰς δὲ τὰς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας ἀνευρέθησαν ἐν μὲν τῇ πρὸ τοῦ Παρθενῶνος δεξαμενῇ λείψανα τῆς ἀκμαζούσης γλυπτικῆς τέχνης, ἤτοι ἀγαλμάτια τὰ μὲν ἀνδρῶν, τὰ δὲ γυναικῶν, καὶ τμήματα ἐπιγραφῶν, τὰ μὲν φόρων τῶν συμμάχων, οὓς ἔφερον μετὰ τὰ Περσικά, τὰ δὲ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναίας. Τὰ τμήματα ταῦτα διατηροῦνται χωριστά, ὅπως συναρμοσθῶσι κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ ἀπαρτίσωσι τὸ ὅλον τῶν ἐπιγραφῶν. Λόγου δὲ ἄξιά εἰσι ποῦς ἵππου μετὰ ὁπλῆς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων πιθανῶς εἰς τὸ ἀέτωμα τοῦ Παρθενῶνος, καὶ χεὶρ ἄριστα κατειργασμένη κολοσσιαίου ἀγάλματος, ἴσως τοῦ Ποσειδῶνος αὐτοῦ, οὗ τὸ ἄγαλμα ἵστατο ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ ῥηθέντος ναοῦ· ἡ χεὶρ αὕτη ἔφερε πιθανῶς τὴν τρίαιναν τοῦ θεοῦ. Πρὸ δὲ τοῦ Παρθενῶνος ἀνευρέθησαν καθ' ὅλον τὸ πλάτος αὐτοῦ ὀκτὼ σειραὶ βαθμίδων λελατομημέναι ἐν αὐτῷ τῷ βράχῳ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐφ' ὧν ἵστανται ἀναθήματα, ὧν μνείαν ποιεῖται Λυκοῦργος ὁ ῥήτωρ. Πρὸ αὐτῶν πάλαι ἵσταντο ἀνδριάντες καὶ συμπλέγματα λόγου ἄξια, οἷα τὸ σύμπλεγμα Λυσίππης, θυγατρὸς τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Πανδαίτου, τὸ Μύρωνος τοῦ Πασικλέους καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Τιμοστράτης καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτῶν Ἀριστομάχης μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ταύτης Ἐχεκλέους. Τοιοῦτον ἦν καὶ τὸ τοῦ Ἡγελόχου, ἐπὶ τοῦ βάθρου οὗτινος ὑπάρχει τὸ παρὸν ἐπίγραμμα.

Παρ)θένῳ Ἐκφάντῳ με πατὴρ ἀνέθηκε καὶ υἱὸς
ἐνθάδ' Ἀθηναίῃ μνῆμα πόνων Ἄρεος
Ἡγέλοχος μεγάλης τε φιλοξενίδα ἀρετῆς τε
πάσης δωρεὰν σχών, τήν δε πόλιν νέμεται.
Κρίτιος καὶ Νησιώτης ἐποιησάτην.

Πλὴν τῶν ἀνακαλύψεων τούτων γίνονται καὶ πολλαὶ ἄλλαι ὁσημέραι ἔν τε τῇ Ἀκροπόλει καὶ τῇ πόλει αὐτῇ, περὶ ὧν θέλομεν γράψει ἄλλοτε.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

Ἐν τῷ φυλλαδίῳ 204 τῆς 15 Σεπτεμβρίου ὁμιλοῦντες περὶ βιβλίων ἐμέμφθημεν τὴν φειδωλίαν τῆς ἐξουσίας μὴ δαπανώτης ὀλίγα πρὸς κατάρτισιν τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης. Τὴν παρατήρησιν ταύτην ἀναγνοὺς ὁ ἐν Κερκύρᾳ φιλογενὴς Κ. Ἰ. Βαρβιττσώτης, οὗτινος ἔργα ἐδημοσιεύθησαν καὶ δημοσιευθήσονται διὰ τῆς *Πανδώρας*, προσέφερε πεντακοσίας δραχμάς. Ἐπαινοῦντες τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἀνδρός, εὐχόμεθα νὰ μιμηθῶσιν αὐτὸν καὶ ἄλλοι.

Η ΧΡΥΣΗ ΜΕΤΡΙΟΤΗΣ.

Ἡ κυρία Ἑλουητίου, γυνὴ τοῦ ὁμωνύμου ἀρχιτελώνου, συγγραφέως τοῦ βιβλίου τῆς *Εὐφυΐας*, ἀπώλεσε κατὰ τὴν ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασιν τὴν μεγίστην περιουσίαν της· ἀλλ' ἀληθῶς φιλοσοφοῦσα, οὐδὲν ἀπώλεσε τῆς φυσικῆς αὐτῆς φαιδρότητος, αἰσθανομένη τὸ ὄφελος ὅλον τῆς χρυσῆς ταύτης μετριότητος περὶ ἧς ποιεῖται λόγον ὁ Ὁράτιος.

Ἐλθών ποτε ὁ Ναπολέων εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῆς ἐν Auteuil, ὅπου εἶχεν ἀποχωρίσει ἔλεγεν ὅτι θαυμάζει βλέπων αὐτὴν ὑποφέρουσαν μετὰ γενναιότητος τὴν ἀπώλειαν τηλικούτου πλούτου. « Δὲν γνωρίζετε, ἀπεκρίθη, πόση εὐτυχία μένει εἰς τρία πλέθρα γῆς. »

ΛΥΣΙΣ

τοῦ ἐν τῷ φυλλαδίῳ 207, αἰνίγματος.

Θήρα — Ἥρα.